

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
Academia de Științe a Moldovei, Secția Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte
Secția Științe Exacte și Inginerești
Biblioteca Națională a Republicii Moldova
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R., Iași, România
Complexul Muzeal Național *Moldova* Iași, România
Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*, Chișinău
Biblioteca Națională din Lituania
Institutul de Etnologie din Lvov, Academia Națională de Științe a Ucrainei
Muzeul Național de Istorie a Moldovei
Biblioteca Științifică *Andrei Lupan* (Institut)
Universitatea Tehnică din Moldova, Facultatea Urbanism și Arhitectură
Facultatea Industrie Ușoară
Primăria comunei Montereale Valcellina, Italia
Universitatea *1 Decembrie 1918* din Alba-Iulia, România
Muzeul Municipal Iași, Muzeul *Ștefan cel Mare*, Vaslui, România

**PATRIMONIUL CULTURAL DE IERI –
IMPLICAȚII ÎN DEZVOLTAREA SOCIETĂȚII
DURABILE DE MÂINE**

**YESTERDAY'S CULTURAL HERITAGE –
CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT
OF A SUSTAINABLE
TOMORROW'S SOCIETY**

**КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ ПРОШЛОГО –
ВКЛАД В РАЗВИТИЕ СТАБИЛЬНОГО
ОБЩЕСТВА В БУДУЩЕМ**

**CONFERINȚĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
DEDICATĂ
ZILELOR EUROPENE ALE PATRIMONIULUI**

**Program și rezumatele comunicărilor
Chișinău, 23-24 septembrie 2019**

Conferință științifică internațională „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine” (ediția I), proiect 19.00059.06.20F/ MS, Direcția strategică „Patrimoniul național și dezvoltarea societății”

Comitetul științific: Liliana CONDRATICOVA, doctor habilitat în studiul artelor și culturologie, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător (Academia de Științe a Moldovei) – președinte; Nicoleta VORNICU, doctor habilitat în arte vizuale, Centrul de Cercetări T.A.B.O.R (Iași); Ludmila COJOCARU, doctor în istorie, Institutul Patrimoniului Cultural, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău); Tatiana BUJOREAN, lector universitar, Facultatea Industrie Ușoară a Universității Tehnice din Moldova; Sidonia-Elena TEODOR-RESCU, doctor în arhitectură (București); Senica ȚURCANU, doctor în istorie, Complexul Național Muzeal *Moldova* (Iași); Elena PINTILEI, director Biblioteca Națională a Republicii Moldova (Chișinău); Renaldas GUDAUSKAS, doctor, director Biblioteca Națională a Lituaniei; Aurelia HANGANU, doctor habilitat în filologie, rector Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*; Mariana ȘLAPAC, membru corespondent al AȘM, doctor habilitat în studiul artelor, Institutul Patrimoniului Cultural; Svetlana COJOCARU, membru corespondent al AȘM, doctor habilitat în informatică (AȘM); Victor MORARU, membru corespondent al AȘM, doctor habilitat în științe politice (AȘM); Natalia PROCOP, doctor în studiul artelor și culturologie (AȘM, IPC); Aliona GRATI, doctor habilitat în filologie, Biblioteca Municipală *B. P. Hasdeu*, Chișinău; Daniel DUMITRAN, doctor în istorie, Universitatea *1 Decembrie 1918* (Alba-Iulia); Constantin MANOLACHE, doctor habilitat în științe politice, Biblioteca Științifică *Andrei Lupan* (Institut).

Comitetul organizatoric: Liliana CONDRATICOVA, doctor habilitat în studiul artelor și culturologie, doctor habilitat în istorie (AȘM) – președinte; Elena PINTILEI, Biblioteca Națională a Republicii Moldova – copreședinte; Nicoleta VORNICU, doctor habilitat în arte vizuale, Centrul de Cercetări T.A.B.O.R (Iasi) – copreședinte; Natalia PROCOP, doctor în studiul artelor și culturologie (AȘM, IPC); Tatiana BUJOREAN, lector universitar, Facultatea Industrie Ușoară a Universității Tehnice din Moldova; Mariana RUSU, cercetător științific Biblioteca Științifică *Andrei Lupan*; Olga MATASARI, șef cabinet Ambasada Armeniei în Republica Moldova (Chișinău); Livia ȘIRBU, Centrul de Arheologie, cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural; Ghenadie ȘIRBU, cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural; Diana NICORICI, Universitatea de Stat din Moldova; Evelina BUJOREAN (arhitect, Olanda); Alina OSTAPOV, Universitatea Tehnică din Moldova; Lidia VÎRȚAN, Academia de Științe a Moldovei; Boris GHENCEA, Academia de Științe a Moldovei; dr. Adelina DODON, Secția științe exacte și ingineresti (AȘM); Marina MIRON, Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova; Ludmila ȘIMANSCHI, Institutul de Filologie.

Responsabil de ediție și redactor: *Liliana Condraticova*

Design, concept și redactare tehnico-artistică: *Liliana Condraticova*

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, conferință științifică internațională (2019; Chișinău). Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine = Yesterday's cultural heritage – contribution to the development of a sustainable tomorrow's society = Культурное наследие прошлого – вклад в развитие стабильного общества в будущем : Conferință științifică internațională dedicată zilelor europene ale patrimoniului : Program și rezumatele comunicărilor, Chișinău, 23-24 septembrie 2019 / com. șt.: Liliana Condraticova (președinte) [et al.] ; com. org.: Liliana Condraticova (președinte) [et al.]. – Chișinău : BNRM, 2019. – 114 p.

1 disc optic electronic (CD-ROM ; 700 Mb ; 52x speed) : sd., col.; în container, 15 x 15 cm. – Titlu preluat de pe eticheta discului. – Cerințe de sistem: Windows OS, HDD 64 Mb, PDF Reader.

Antetit. : Acad. de Științe a Moldovei, Secția Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte, Secția Științe Exacte și Inginerești, Bibl. Naț. a Rep. Moldova, Inst. Patrimoniului Cultural, Chișinău [et. al.]. – Tit. paral. : lb. rom., engl., rusă.

ISBN 978-9975-3290-4-0.

[008+02](082)=135.1=111=161.1

P 44

© Liliana Condraticova

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
„PATRIMONIUL CULTURAL DE IERI –
IMPLICAȚII ÎN DEZVOLTAREA SOCIETĂȚII DURABILE DE MÂINE”
(ediția I)**

La etapa actuală, în Republica Moldova există mari curențe în domeniul conservării și restaurării pieselor de patrimoniu. Realizarea proiectului de față este generată de necesitatea de a răspunde unei cereri de informare și formare în domeniul conservării patrimoniului. Noutatea proiectului privind organizarea unei conferințe științifice în domeniul valorificării patrimoniului de ieri prin implicările sale în dezvoltarea societății durabile rezidă din faptul că o asemenea cercetare interdisciplinară, prin coroborarea activităților diferitor instituții din Republica Moldova, România, Lituania, Italia, Ucraina privind alinierea normelor, metodologiilor și principiilor de autentificare și restaurare a patrimoniului cultural la standardele europene, nu a fost întreprinsă anterior. Ne-am propus de comun acord, să ne aducem aportul la îmbunătățirea nivelului de competențe și de aptitudini-cheie privind prezervarea, autentificarea și valorificarea patrimoniului cultural material și imaterial, care contribuie la dezvoltarea întrebuințării durabile a patrimoniului cultural-istoric, având o deosebită importanță în dezvoltarea unei societăți durabile. Printre obiectivele principale sunt familiarizarea participanților (cercetători științifici, cadre didactice, studenți, masteranzi, arhitecți, restauratori) cu evaluarea și integrarea standardelor și instrumentelor pentru facilitarea includerii și sprijinirii autorităților care au sarcina de a formula politici și strategii în domeniul culturii, sprijinirea formulării unor reglementări coerente de sistem și studierea impactului acestor măsuri la nivel local și național.

Cercetarea patrimoniului cultural material și imaterial implică studii din diverse domenii (artă, muzeologie, conservare, chimie), având un caracter profund interdisciplinar. Pe măsura ce tehnicile de cercetare și investigare a unui bun cultural devin tot mai avansate, apar noi interpretări ale adevărului privind semnificația aceluși obiect. Componenta de cercetare aplicată și de cercetare în istoria artei și restaurare este desfășurată de cercetătorii din cadrul CMC T.A.B.O.R (Iași) în cadrul unui Workshop realizat la Chișinău.

Așteptările noastre sunt mari și bine întemeiate: va fi determinat gradul de conservare și restaurare a patrimoniului cultural al țării; va fi sensibilizată societatea și structurile guvernamentale despre problemele legate de conservarea patrimoniului, iar mediul academic și autoritățile publice vor obține recomandări practice privind conservarea acestuia. Prin susținerea mai multor rapoarte și inițierea discuțiilor în paneluri specializate ne propunem inițierea unui dialog constructiv cu autoritățile publice locale, mediul academic, instituțiile de învățământ, organizațiile bisericești în gestiunea cărora se află patrimoniul ecleziastic, societatea civilă. Astfel, va fi realizat un set de studii interdisciplinare cu privire la patrimoniul cultural din țară; inițiată și dezvoltată o rețea de experți din domeniul conservării restaurării; instruiți specialiști; stabilite noi parteneriate; distribuit pachetul informativ-educational în domeniul conservării patrimoniului.

Prin desfășurarea acestei manifestări științifice care este la început de coeziune se urmărește transformarea patrimoniului cultural în sursă de dezvoltare durabilă și coeziune socială; integrarea patrimoniului cultural în diverse sfere ale serviciilor publice; armonizarea politicilor naționale în domeniu cu cele europene.

În Republica Moldova există un hiatus mare de informații în domeniul conservării și restaurării și sincope în transmiterea unor informații generale, cuprinse în normati-vele europene, către unitățile muzeale și organizațiile locale, care desfășoară activități în domeniul promovării patrimoniului. Din acest considerent, ideea realizării conferinței, comunicările căreia vor fi susținute în paneluri tematice și în cadrul unui workshop, a fost generată de nevoia de a răspunde unei cereri de informare-formare în domeniul patrimoniului, iar măsura de a asigura un pachet informativ-formativ în limba română, care să acopere tematica protecției patrimoniului cultural mobil și imobil, va avea un impact cât se poate de pozitiv în progresul și modernizarea sectorului vizat de proiect, în dezvoltarea unei societăți durabile în serviciul căreia se află patrimoniul de ieri. Proiectul se impune ca urmare a solicitărilor din sfera cultural-artistică și economico-turistică din Republica Moldova, a existenței în zonă a colecțiilor istorice și artistice cu valoare națională și universală. Oportunitatea proiectului se explică prin prisma valabilității rezultatului acestuia pentru generațiile actuale și pentru cele de viitor.

Noutatea științifică relevată de multitudinea rezultatelor științifice poate fi exprimată prin ideea că într-o societate, în care continuă procesul de democratizare și se încearcă o participare cetățenească activă, conștiința privind moștenirea culturală trebuie să fie combinată cu valori general-umane care să sporească bunăstarea omului în propria lui țară. Conferința este organizată de instituții de cercetare, inovare și învățământ implicate în diferită măsură în valorificarea științifică a patrimoniului cultural material și imaterial, mobil și imobil.

Rezultatele obținute vor fi valorificate în mediul academic prin intermediul publicațiilor în reviste de specialitate (*Journal of Conservation*, *Journal of Cultural Heritage*, *Conservarea și Restaurarea Patrimoniului Cultural*, *Revue Roumaine de Chimie*, *Revista ARTA*, Chișinău, *Journal of Optoelectronics and Advanced Materials*, *Molecules*, *Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique* – ACCHRT, *Revista Cercetări Istorice*, Iași), participări la manifestări științifice naționale/internaționale, emisiuni radio/TV. Prin rezultatele obținute în cadrul proiectului vor fi identificate soluții de realizare a sarcinilor de conservare a pieselor de patrimoniu, care vor deveni un instrument de lucru eficient, pus la dispoziția factorilor de decizie, ce sunt în măsură să gestioneze atitudini și decizii, menite să amelioreze condițiile de salvagardare a patrimoniului din Republica Moldova. Va fi îmbunătățit nivelul de competențe și de aptitudini-cheie privind autentificarea și valorificarea patrimoniului, care contribuie la dezvoltarea întrebunțării durabile a patrimoniului cultural; vor fi actualizate informațiile existente despre salvagardarea patrimoniului cultural prin realizarea unui plan de activități comune de expertizare, restaurare, management cultural și identificarea măsurilor urgente ce trebuie implementate printr-o cooperare strategică consolidată, prin utilizarea instrumentelor UE de transparență, pentru salvarea unor valori de patrimoniu și elaborarea unei noi perspective de mediere creativă a operelor de artă.

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
„YESTERDAY’S CULTURAL HERITAGE –
CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF A SUSTAINABLE
TOMORROW’S SOCIETY” (EDITION I)**

Currently, there are major deficiencies in the conservation / restoration of patrimony pieces in the Republic of Moldova. Studies in this area come to fill some gaps in the training of specialists. The project is generated by the need to respond to an information-training request in the field of heritage conservation. The novelty of the project regarding the organization of a scientific conference on the recovery of the heritage of yesterday through its implications in the development of the sustainable society is that such interdisciplinary research, by corroborating the activities of different institutions from the Republic of Moldova, Romania, Lithuania, Italy, Ukraine regarding the alignment of norms, and the principles of authentication and restoration of cultural heritage to European standards, has not been previously undertaken. The purpose of the conference is to improve the level of skills and key skills in preserving, authenticating and capitalizing on material and immaterial cultural heritage that contributes to the development of sustainable use of cultural and historical heritage, with a particular importance in the development of a sustainable society. The research of material and immaterial cultural heritage involves studies in various fields (art, museology, conservation, chemistry) with a profoundly interdisciplinary character. As the techniques of research and investigation of a cultural asset become more advanced, new interpretations of the truth about the significance of that object appear. The component the Applied Research and Research in the domain History of Art and Restoration will be carried out by the CMC TABOR researchers (Iași) within a Workshop in Chisinau and a Workshop focused on the methods and methodology of conservation, restoration and consolidation of the architectural heritage historically, supported by architects in Bucharest from the Individual Architecture Bureau. Expected impact: the degree of conservation and restoration of the country's cultural heritage will be determined; governmental society and structures will be made informed of issues related to heritage conservation, and academics and public authorities will get practical recommendations on how to preserve it. Expected results: A set of interdisciplinary studies on cultural heritage in the country will be carried out; initiated and developed a network of conservation and restoration professionals; trained specialists; new partnerships established; distributed the informative-educational package in the field of heritage preservation, etc. Relevance: it aims at transforming cultural heritage into a source of sustainable development and social cohesion; the integration of cultural heritage in various spheres of public services; the harmonization of national policies with European ones.

**МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
«КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ ПРОШЛОГО –
ВКЛАД В РАЗВИТИЕ СТАБИЛЬНОГО ОБЩЕСТВА В БУДУЩЕМ»
(1-Й ВЫПУСК)**

В настоящее время существуют значительные недостатки в сохранении / восстановлении частей культурного наследия в Республике Молдова. Исследования в этой области позволяют заполнить некоторые пробелы в подготовке специалистов. Проект обусловлен необходимостью реагировать на запрос в области информационной подготовки в области сохранения культурного наследия. Новизна проекта в области сохранения культурного наследия заключается в том, что ранее не было предпринято аналогичное междисциплинарное исследование, при сотрудничестве институтов Румынии и Республики Молдова, для соответствия европейским стандартам норм, методологии и принципам оценки и реставрации культурного наследия. Основная цель проекта состоит в усовершенствовании уровня знаний и ключевых способностей при оценке и научном исследовании культурного наследия, что приведет к долговременному использованию историко-культурного наследия Румынии и Республики Молдова как неотъемлемой части европейского культурного достояния. Изучение материального и нематериального культурного наследия включает исследования в различных областях (искусство, музееведение, консервация, химия) с глубоким междисциплинарным характером. По мере того, как методы исследования и исследования культурного актива становятся более продвинутыми, появляются новые интерпретации о значении этого предмета. Прикладные исследования и изучения в области истории и реставрации будут проводиться исследователями исследовательского центра TAVOR (Яссы) на семинаре в Кишиневе, и семинара посвященного методам сохранения, восстановления и консолидации архитектурного исторического наследия, который будет представлен архитекторами Бухареста (Индивидуальное Бюро архитектуры). Ожидаемый вклад: будут установлены степень сохранности и реставрации культурного наследия страны; мобилизованы общество и правительственные структуры для решения проблем, связанных с сохранением наследия. Научное сообщество и общественность получают документальные материалы о культурном наследии, а то время как публичные власти обретут практические рекомендации для его сохранения. Ожидаемые результаты: будут осуществлены ряд междисциплинарных исследований относительно состояния культурного наследия страны; инициирована и сформирована сеть профессионалов в области сохранения и реставрации; обучены специалисты; определены новые партнерства; распространен информационно-дидактический пакет документов в области сохранения культурного наследия и т.д. Значимость: трансформация культурного наследия в источник длительного развития и взаимодействия общества; интегрирование культурного достояния в различные сферы общественных услуг; соответствие национальной политики в области культуры с европейской практикой.

PROGRAM

23 septembrie 2019: Înregistrarea participanților: 9.00 – 9.45
Biblioteca Națională a Republicii Moldova (Chișinău, str. 31 August 78A)
Blocul central, Sala de lectură nr. 1 (etajul 2)

23 septembrie, ședința plenară: 10.00 – 12.00

Expoziție: Patrimoniul cultural de ieri versus patrimoniul de azi

Mesaje de salut:

Elena PINTILEI, director general Biblioteca Națională a Republicii Moldova
M. cor. al AȘM Svetlana COJOCARU, vicepreședinte al AȘM, Conducător al Secției Științe exacte și ingineresti a AȘM
Dr. habil. Aurelia HANGANU, rector Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir* din Chișinău
Dr. habil. Nicoleta VORNICU, director Centrul de Cercetări T.A.B.O.R. (Iași)

Comunicări în plen:

COJOCARU Svetlana, *Tehnologie de revitalizare a patrimoniului românesc*
ȘLAPAC Mariana, TABAC Silviu, *Două exemple remarcabile de arhitectură postmodernă la Chișinău*
CONDRATICOVA Liliana, *E-PATRIMONIU – necesitate, actualitate, investiție*
Workshop: VORNICU Nicoleta, *Cercetare și educație pentru autentificarea, conservarea și restaurarea patrimoniului cultural*
Prezentare revistă: *Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique* – ACCHRT (Iași, 2019, redactor dr. habil. Nicoleta VORNICU)

Moderator: Liliana CONDRATICOVA
(director de proiect)

12.00 – 13.00 Pauza de cafea

23 septembrie 2019,
ora: 13.00 – 14.30

PANEL 1
PATRIMONIUL
ARHITECTURAL ÎN CONTEXT
NAȚIONAL
ȘI INTERNAȚIONAL

Moderatori: Mariana Șlapac,
Irina Nemțeanu

ANTONIU Marian, *Reorganizarea expoziției de bază a Secției de Etnografie și Artă Populară a Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui*

BODALE Arcadie, *Câteva observații asupra localizării Cetății Hmelov și a întinderii Țării Sepenișului!*

GHEORGHE Viorel, *Din patrimoniul istoric al municipiului Buzău*

MALCOCI Vitalie, *Abordări constructiv-decorative în arhitectura formelor mici create de meșterii populari din Moldova*

MITROF Marius, „La pas prin grădina publică în Galații de altădată” sau despre o cultură a memoriei și valorificarea patrimoniului cultural gălățean

POPA Ștefan, Proiectarea ecologică în designul interior din Republica Moldova

COCIN Alexandru, Sculptura în ambientul public

OSTAPOV Alina, Politicile de stat ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești – instrument de reglementare a patrimoniului arhitectural

TEODORESCU Elena-Sidonia, Jean Monda (Ploiești 22.01.1900 – București, 11.09.1987)

TRIFAN Aurelia, Conversia ca strategie arhitecturală de dezvoltare durabilă a complexurilor vitivinicole din Republica Moldova în condițiile actuale de integrare în cluster-ul turistic

BUJOREAN Evelina, Elements of traditional architecture in wood – finger print in modern architecture

CEASTINA Alla, The grave of the son of the leader of the Serbian people in Chisinau: the history of one modest monument of the first half of the XIX century and its preservation with the participation of the Royal Academy of Sciences of Serbia

NEMȚEANU Irina, Searching for a (local) Jewish urban specificity in the Polish-Ukrainian space

NEMȚEANU Ruxandra, Reflections of the Bauhaus movement in the architecture of Horia Creangă

TĂNASE Mircea, Muzeul parașutiștilor – un patrimoniu ca argument pentru viitor

ИЛЬВИЦКАЯ Светлана, ЖИЦА Петр, Архитектура новых объектов в контексте исторической среды в пост-тоталитарном обществе Сербии

ПИСЬМАК Юрий, Глас народа в защиту архитектурного наследия

ШИХОВА Ирина, Еврейские кладбища как составляющая еврейского наследия Молдовы: актуальное состояние

ЮРЧЕНКО Наталья, Малоизвестный проект Щусева по преобразованию центра Кишинева

**23 septembrie 2019,
ora: 14.30 – 16.00**

**PANEL 2
CONSERVAREA ȘI
RESTAURAREA
PATRIMONIULUI CULTURAL –
EXPERIENȚĂ ȘI
BUNE PRACTICI
Moderatori: Elena Pintilei,
Elena Chiaburu**

ARDELEAN Elena, Particularități în conservarea și restaurarea cărților vechi bisericești. Studii de caz

BORȘ Veronica, Salvagardarea și valorificarea conținutului de patrimoniu cultural scris din Republica Moldova

CHIABURU Elena, Cartea veche – componentă a patrimoniului cultural național mobil. Studii de caz: Biblioteca lui G. T. Kirileanu

CÎMPEANU Cristina-Maria, Starea de conservare a depozitului de carte veche al Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

COSOVAN Veronica, Forme inovatoare de promovare și valorificare a patrimoniului cultural

MOȘNEAGU Mina-Adriana, *Stegobiumpaniceum (Insecta, Coleptera, Anobiidae) în colecțiile de carte veche bisericească din Moldova (România)*

MUNTEAN Aliona, *Colecția de fascimile a edițiilor lui Franciscus Scorina – exemplu de valorificare a patrimoniului de carte european*

PINTILEI Elena, *Publicațiile științifico-bibliografice ale Bibliotecii Naționale – parte a moștenirii culturale*

SILVESTRU Diana, *Rolul BND Moldavica în accesul, vizibilitatea și utilizarea patrimoniului cultural național și european în mediul digital: tendințe principale și factori de schimbare*

TOSTOGAN Aliona, *Proiectul „Salvgardarea hrisoavelor basarabene din perioada țaristă (1812–1917)”*

XENOFONTOV Ion Valer, *Colecția Richard Koch, parte componentă a patrimoniului mondial*

**23 septembrie 2019,
ora 16.00 – 17.30**

**PANEL 3
CULTURA MEMORIEI ȘI
PATRIMONIUL CULTURAL
ÎN SOCIETATEA
POST-TOTALITARĂ: POLITICI,
PRACTICI ȘI PROIECTE
DE VALORIFICARE
Moderatori: Anatol Petrencu,
Ludmila Cojocar**

ARAPU Valentin, *Percepția frontierei în comunitățile de pe Valea Prutului în perioada postbelică: interferențe memorialistice și istorico-etnologice*

BÎRLĂDEANU Virgiliu, *Represiv-nile staliniste în politica comemorativă a administrației separatiste de la Tiraspol (1990–2019)*

BOLEA Zinaida, *Travaliul doliului și valorificarea memoriei victimelor regimurilor totalitare*

CAMBOSE Astrid, *Politici lingvistice post-totalitare și memorie comunitară*

COJOCARU Ludmila, *Valoarea de patrimoniu a mărturiilor de istorie orală în studierea fenomenului totalitarismului din RSS Moldovenească (1940–1941, 1944–1953). Studiu de caz „Cartea Memoriei”*

DAN Radu, *Practici de recuperare și valorificare a patrimoniului bisericesc din Odessa în perioada administrației românești (1941–1944): contribuții recente*

PĂDUREAC Lidia, *Rememorarea foamei din RSS Moldovenească în post-totalitarism: caracteristici și controverse*

PETRENCU Anatol, *Memorialistica Gulagului – parte a patrimoniului universal*

24 septembrie 2019,
ora 10.00 – 11.00

PANEL 4
PATRIMONIUL BISERICESC:
ISTORIE ȘI MODERNITATE
Moderatori: Manole Brihuneț,
Adela Chiroșca

BRIHUNEȚ Manole, *Biserica din lemn „Sfântul Ierarh Nicolae” din satul Bălăurești (1807) și biserica „Sf. Arhanghel Mihail” din satul Ciutești (1802) – caracteristici arhitecturale, structurale și decorative*

CHIROȘCA Adela, DAIA Cristian, GROSU Rodion, *Iconostasul bisericii Înălțarea Domnului din satul Rîșcova, raionul Criuleni (Republica Moldova)*

CIOBANU Constantin I., *O sursă a picturii românești din secolul al XVIII-lea: caietele de modele*
DERSCARIU Georgiana Nicoleta, *Restaurarea icoanei „Sfântul Ioan botezătorul” – colecție particulară*

DRAGNEV Emil, *Câteva particularități ale programului iconografic al naosului bisericii Înălțării a mănăstirii Neamț și poziția ansamblului mural nemțean în arta epocii lui Ștefan cel Mare*

СТЕПАНОВ Вячеслав, *К вопросу о человеческой строительной жертве у населения южной Бессарабии*

24 septembrie,
ora 11.00 – 12.00

PANEL 5
PROMOVAREA
PATRIMONIULUI ARTISTIC:
DE LA NECUNOAȘTERE LA
VALORIZARE CULTURALĂ
Moderatori: Natalia Procop,
Tatiana Bujorean

BRIGALDA Eleonora, Ludmila Toma – *perspicace exploratoare a creației artistice autohtone și a timpului în care trăiește*

CERCAȘIN Marina, CONDRATICOVA Liliana, *Accesoriile din sistemul vestimentar nupțial. Considerații preliminare*

CREȚU Victor, *Chișinăul în opera lui Alexei Vasiliiev*

ICHIM Traian, *Zenaida Pally – o voce de excepție dăruită splendorii muzicii*

JABINSCHI Ion, *Avem sau nu nevoie de reamplasarea panoului din mozaic „Arta (atributele artei)” de Mihai Burea*

JABINSCHI Ion, *Promovarea tehnicii mozai-cului – cea mai rezistentă tehnică a picturii murale și perceperea vizuală a compozițiilor monumentale*

MUNTEANU Angela, *Estetica genului peisajer reflectat în creația pictorilor din Moldova în diferite perioade istorice*

PROCOP Natalia, *Postmodernismul în creația Nataliei Ciornaia*

ROCACIUC Victoria, *Grafica de carte în creația artiștilor plastici Simion Zamșa și Elena Karacențev*

SAVU Ovidiu, *Mureșenii – o dinastie culturală în Transilvania*

12.00 – 13.00 Pauză de cafea

**24 septembrie,
ora 13.00 – 16.00**

**PANEL 6
ETNOLOGIE
ȘI ARHEOLOGIE –
DOCUMENTARE, INSTRUIRE,
MANAGEMENT**

**Moderatori: Mariana Cocieru,
Ludmila Șimanschi**

BACUMENCO-PÎRNĂU Ludmila, VORNICU Nicoleta, DIACONU Vasile, *Un vas de cupru medieval descoperit la Cetatea Neamțului*

BOLDUREANU Ana, *Monede otomane din secolul al XVIII-lea în complexe funerare din Moldova*

BUJOREAN Tatiana, *Costumul național moldovenesc în contextul evenimentelor internaționale: anii 1970–1980*

BUZDUGAN Adriana, Alexandra CEBAN, *Comunicarea interculturală în industria ospitalității și turism*

CAPCELEA Valeriu, *Rolul tradițiilor naționale în materializarea principiului continuității în dezvoltare a generațiilor umane*

CERCAȘIN Marina, CONDRATICOVA Liliana, *Dicționar de termeni în domeniul textilelor. Studiu de caz: procesele tehnologice de producere*

CLAȘEVICI Eugenia, *Din istoria muzeului de etnografie din satul Crocmaz, raionul n. Ștefan Vodă*

HAHEU Vasile, *Etape din istoria constituirii vitiviniculturii din Moldova (epocile antică și medievală)*

HAHEU Vasile, *Necropola de la Giurgiulești în contextul culturilor eneolitice din sud-estul Europei*

ISCHIMJI Ana, DANILA Victoria, *Meșteșugurile de prelucrare a pieilor de la o meserie din pasiune la una pentru tradiție*

MIRON Viorel, MIRON Marina, *Legende locale ca instrument de educație în spiritul promovării patrimoniului cultural imaterial în destinațiile turistice*

PALIOVICI Iuliu, *Satele Vadul Rașcov și Rașcov: istorie și destine ce le unește*

PINTILEI Elena, *Reflectarea în presă și publicații științifice a tradițiilor calendaristice ale românilor din Sudul Basarabiei*

PROCOP Natalia, *Motivele populare în creația Lidiei Ceban-Boico*

RUSU Mariana, *Reflectarea obiceiurilor calendaristice de iarnă în presa din RSS Moldovenească*

ȘIMANSCHI Ludmila, *Hora satului în spațiul basarabean: contexte politice și culturale*

TOCARCIUC Alina, *Aspecte de valorificare ale tehnicilor de decorare a textilelor tradiționale basarabene în contextul formării identității culturale*

Moderatori: Tatiana Zaicovschi, Victor Cojuhari

- ȚVIRCUN Victor, *Soarta averilor lui Cantemir în Rusia*
ZAICOVSCHI Tatiana, *Symbolismul fenomenelor naturale în cântece folclorice ruse din Republica Moldova ca reflectare a conștiinței etnice*
PLATON Liliana, *Tratarea imaginii figurative din pictura națională prin prisma viziunii etnografice (anii 1966–1970)*
COCIERU Mariana, *Initiation scenarios in traditional mentality*
DANILA Victoria, ISCHIMJI Ana, *Durability product and impact on promoting sustainable production*
АЗИЗОВ Ахрорбек Аъзамжонович, *Образ птицы в традиционной культуре узбеков Ферганской долины (на основе полевых материалов)*
БОЛЮК Олег, *Контурная полихромная резьба как локальный маркер этнической идентичности западных украинцев*
ГЮЛЬ Эльмира, *Народная и профессиональная художественные традиции в прикладном искусстве Узбекистана: исторический дискурс*
ДАМБЬАН Виктор, *Начало научного изучения Кишиневского погрома 1903 г. в рамках АНМ и возрождение национальной идентичности евреев Республики Молдова (начало 90-х гг. XX в.)*
ИЖБОЛДИНА Ирина, *Повседневность как предмет художественной литературы: репрезентация феномена «провинции» в литературном дискурсе бессарабских очерков А. Т. Аверченко и А. М. Федорова*
КАРА Надежда, *Топонимы в песенном фольклоре болгар Молдовы и Украины как номинация «своего» и «чужого» пространства*
КВИЛИНKOVA Елизавета, *Опыт сохранения в Гагаузии культурного наследия на примере праздника ХЕДЕРЛЕЗ*
КОВАЛОВ Александр, *Особенности современных народных праздников и обычаев болгар Республики Молдова*
КОЖУХАРЬ Виктор, *Древний этап формирования украинцев Молдовы как этнической общности (до формирования Молдавского государства)*
КОЖУХАРЬ Екатерина, *Святвечерние обряды с кутьей в традиционной культуре украинцев Республики Молдова*
КУШНИР Жозефина, *Выявление элементов картины мира, формируемых мифологическим сознанием, как инновационный подход к исследованию мемуаров*
НИКОГЛО Диана, *Особенности формирования этнических маркеров и символов у гагаузов*
РОМАНЧУК Алексей А., *«Деды» булаештского предания и “тоșii” молдавских поземельных грамот*
СОРОЧАН Евдокия, *Гагаузский опыт сохранения и восстановления нематериального культурного наследия*
ФЕДОРЧУК Олэна, *Десакрализация свадебного венка невесты в этнической традиции Покутья*

**24 septembrie:
ora 16.00 – 17.00**

**PANEL 7
STUDII LITERARE,
LITERATURĂ,
ARTĂ TEATRALĂ
ȘI CINEMATOGRAFICĂ
Moderatori: Ludmila Șimanschi,
Elizaveta Iovu**

DANILĂ Aurelian, *Apariția și evoluția Școlii vocale în Moldova*

DEMENTIEVA Diana, *Umberto Eco: conceptul „deschiderii” și limitele ei*

ENI Mihaela, *Textul științific academic din perspectiva lingvisticii textuale*

GHILAȘ Ana, *Perspective inter- și transdisciplinare în cercetarea artei dramaturgice*

GOTCA Rodica, *Videopoezia – o reciclare cyber a poeziei*

GRATI Aliona, *Despre puterea literaturii străinilor de a genera personaje reprezentative ale patrimoniului național*

LUȚEV Oxana, *Absurdul și farsa în dramaturgia lui Nicolae Esinencu*

HANGANU Aurelia, *Lingviști basarabeni: Silviu Berejan și Vasile Bahnaru*

PLĂMĂDEALA Ana-Maria, *Neoromantismul cinematografic: reactualizarea paradigmatelor estetico-filozofice ale culturii*

IOVU Elisaveta, *Imagologia literară: Școli și reprezentanți*

LUȚEV Oxana, *Reprezentările grotescului în poezia lui Nicolae Esinencu*

ȘIMANSCHI Ludmila, *Miza poeziei actuale și valorile succesive generaționiste*

UNGUREANU Elena, *Trei decenii de World Wide Web*

DEMENTIEVA Diana, *Parcursul istorico-teoretic al ideii de receptare literară*

25 septembrie: ora 10.00 – 12.00

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
SECȚIA ȘTIINȚE SOCIALE, ECONOMICE, UMANISTICE ȘI ARTE**

Masa rotundă

**„PATRIMONIUL CULTURAL ȘI NATURAL AL REPUBLICII MOLDOVA –
QUO VADIS?”**

Moderatori: Elena Ploșniță, Nicoleta Vornicu

Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1, Sala Mică

Deschiderea expoziției „Orașele unirii – orașe ale memoriei” (dr. Daniel Dumitran, Alba-Iulia)

DUMITRAN Daniel, *Alba Iulia – o perspectivă urbanistică și patrimonială*
CONDRATICOVA Liliana, *Patrimoniul Republicii Moldova – ieri, azi și mâine*
COCIERU Mariana, *Conservarea patrimoniului cultural imaterial în cadrul arhivelor neconvenționale de folclor*

MIRON Marina, MIRON Viorel, *Conservarea patrimoniului cultural construit: experiența și bune practici europene aplicate în Republica Moldova*

NICORICI Diana, *Poziția tinerilor în problema protecției patrimoniului cultural și natural al Republicii Moldova*

OPRIȘ Ioan, *Patrimoniul cultural de ieri, de azi și de mâine – avuție națională neperesabilă*

PLOȘNIȚA Elena, *Reflecții despre stat și valorificarea patrimoniului*

SÎRBU Ghenadie, SÎRBU Livia, *Cercetările arheologice de ieri – noile tehnologii de azi*

BOINCEAN Boris, DENT David, *The Typical Cernozem Soils of the Balti Steppe as World Heritage*

ȚURCANU Senica, *Note pentru un proiect de valorificare a patrimoniului cultural: „Peisaje arheologice eneolitice. Așezările culturii Cucuteni și mediul lor natural și antropic”*

URSU Valentina, *Învățarea și valorificarea patrimoniului cultural prin intermediul Școlii de Artă și Patrimoniul: experiența Franței*

DRAGNEV Lilia, *Practici contemporane curatoriale în prezentarea portretului de artist. Metode contemporane de arhivare și reprezentare*

ȚICHINDELEANU Ovidiu, *Practici curatoriale. Redistribuirea capitalului imaginii într-un sens comun*

MALARCIUC Ludmila, *Metode și abordări în proiectarea interioarelor expoziționale*
RĂCILĂ Lilia, *Particularități de modernizare a învățământului profesional tehnic, domeniul educațional Arte, prin intermediul activităților extra curriculare*

СУРУЧАПУ Валерия, *Маркетинг и интеграция культурного наследия в сферу социально-экономических услуг*

Marian ANTONIU

Muzeograf, Muzeul Județean Ștefan cel Mare Vaslui, România
E-mail: antoni_u_marian70@yahoo.com

REORGANIZAREA EXPOZIȚIEI DE BAZĂ A SECȚIEI DE ETNOGRAFIE ȘI ARTĂ POPULARĂ A MUZEULUI ȘTEFAN CEL MARE VASLUI

Deschisă în anul 1975 ca parte a Muzeului Județean Ștefan cel Mare Vaslui, Secția de Etnografie și Artă Populară era structurată pe ocupațiile principale și secundare ale locuitorilor acestui teritoriu. Patrimoniul acestei secții este unic prin dimensiunea funcțională și estetică și relevă aspectele locale deosebit de interesante în legătură cu semnificația de *izvor istoric* pe care o au aceste materiale etnografice din zona Podișului Central Moldovenesc. Reorganizarea expoziției Secției de Etnografie și Artă Populară a Muzeului Ștefan cel Mare Vaslui a însemnat schimbarea condițiilor de microclimat a patrimoniului prin montarea unui plafon fals ce ascunde în prezent instalația de climatizare a sălii.

Reușita acestei expoziții de bază a fost asigurată, pe de o parte, de etapele proiectului expozițional la care au contribuit toți angajații muzeului, iar pe de altă parte, de noutatea tematicii dată de valoarea unor noi piese etnografice expuse. Astfel s-a urmărit realizarea unui proiect de mobilier de expunere, a unui proiect tematic și, în final, amenajarea expozițională.

Proiectul tematic a cuprins pe lângă ocupațiile principale (agricultura și păstoritul) și secundare (viticultura, pescuitul și albinăritul), ilustrarea meșteșugurilor (olăritul și industria casnică textilă cu unelte specifice), ilustrarea interiorului de locuință de secol XIX și nu în ultim rând, portul popular tradițional.

Valentin ARAPU

Cercetător științific,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: valarapu@gmail.com

PERCEPȚIA FRONTIEREI ÎN COMUNITĂȚILE DE PE VALEA PRUTULUI ÎN PERIOADA POSTBELICĂ: INTERFERENȚE MEMORIALISTICE ȘI ISTORICO-ETNOLOGICE

Frontiera de la Prut reprezintă o consecință directă a agresiunii militare și a expansiunii teritoriale a Imperiului Rus, succedat de URSS. Ocupația sovietică a Basarabiei a despărțit românii de pe ambele maluri ale Prutului, fiindu-le impuse multiple restricții de ordin social, economic, cultural și spiritual. Autoritățile comuniste din URSS au creat la Prut un regim securizat de frontieră, comparabil cu îngrădirile fortificate din lagărele sovietice. Frontiera de la Prut a perturbat cursul firesc, tradițional al vieții oamenilor din satele de pe Valea Prutului, restricționându-le drepturile și libertățile de deplasare, habitatul cotidian, practicile economice, activitățile spirituale și culturale. În mod parado-

xal, securizarea și militarizarea frontierei dintre două state socialiste, România și URSS, a fost însoțită de o propagandă sovietică acerbă privind inviolabilitatea graniței, asigurată de grănicerii sprijiniți de cetățenii din localitățile de pe malul basarabean al Prutului. Instituționalizarea frontierei includea multiple bariere tehnice, pichete și posturi de grăniceri, iar simbol al despărțirii timp de decenii a fraților de pe ambele maluri ale Prutului a devenit sârma ghimpată care a fost demontată abia în anul 2010.

În comunitățile de pe Valea Prutului au persistat multiple mituri cu tematica frontierei, iar după căderea comunismului a urmat un proces de demitizare și de creare a unor noi mituri, inspirate din noile realități ale vieții de la granița Uniunii Europene. Prutul continuă să-i separe geografic pe românii de pe ambele maluri, apropiindu-i totodată spiritual, cultural și, mai puțin, economic. Actualmente este prioritară și determinantă voința românilor de pe ambele maluri ale Prutului, ca emanație a suveranității populare de care depinde modalitatea și termenii când Prutul va reveni la starea sa firească de arteră fluvială internă din cadrul spațiului românesc reîntregit.

Elena ARDELEAN

Doctor în inginerie chimică, lector universitar,
Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea *Al. I. Cuza*, Iași, România
E-mail: elardelean@yahoo.fr

PARTICULARITĂȚI ÎN CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA CĂRȚILOR VECHI BISERICEȘTI. STUDII DE CAZ

În spațiul românesc, de a lungul timpului, cartea bisericească a fost cel mai prețuit și respectat element de cultură. Sute de ani, cartea a fost privită și considerată un obiect sacru, poate cel mai valoros dintre odoarele bisericești.

Cărțile bisericești au slujit nu doar la săvârșirea slujbelor în lăcașurile de cult, ci și ca manuale școlare, ca instrumente de răspândire a limbii române literare, ca depozitar pentru comori de înțelepciune și nu de puține ori, ca suport pentru însemnări particulare, constituindu-se în martor al problemelor existențiale umane, transmițând memoria vie a secolelor trecute și permițând regăsirea începuturilor evoluției spirituale, culturale, politice, economice și sociale definitorii ale poporului român.

Realizate însă din materiale organice (hârtie, piele, cleiuri animale sau vegetale) instabile din punct de vedere chimic și fizic, depozitate de multe ori în condiții improprie, cărțile riscă să sufere deteriorări ireversibile. Așadar, este din ce în ce mai evident faptul că activitatea de conservare și restaurare a acestor valori constituie atât un act de responsabilitate cât și o datorie față de înaintași și față de generațiile viitoare.

Lucrarea prezintă intervențiile de conservare și restaurare asupra câtorva cărți bisericești tipărite în secolele XVIII și XIX, cărți care au suferit deteriorări și degradări cauzate de factori fizici, chimici, biologici și sociali. Scopul intervențiilor de conservare-restaurare a fost de a salva integritatea materială și de a face posibilă valorificarea muzeală a acestor cărți.

Virgiliu BÎRLĂDEANU

Doctor în istorie, conferențiar universitar,
cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie, Chișinău
E-mail: virgiliubirladeanu@gmail.com

REPRESIUNILE STALINISTE ÎN POLITICA COMEMORATIVĂ A ADMINISTRAȚIEI SEPARATISTE DE LA TIRASPOL (1990–2019)

În comunicarea de față sunt analizate funcțiile și semnificațiile locurilor memoriei și practicilor comemorative în raioanele din estul Republicii Moldova, în perioada anilor 1991–2019. Analiza formelor discursiv-performative din cadrul unor acțiuni de cercetare și comemorare a victimelor regimului totalitar-comunist denotă că organele administrației autoproclamatei republicii moldovenești nistrene rămân în mare parte tributare elementelor fundamentale a propagandei sovietice.

Locurile memoriei și amneziei din spațiul public, de fapt, sunt o „panoplie” a formelor de pedagogice pentru mase de tristă pomină, în care discursul (post)imperial articulează doar „veacuri de glorie” și, exclusiv, misiuni „eliberatoare” ale imperiului, de la o etapă istorică la alta. În acest context, ororile regimului totalitar-comunist în propaganda regimului secesionist prezintă o pagină inconvenabilă a istoriei și este omisă prin tăcere în spațiul public. Acest tip de ideologie mizează preponderent pe memoria comunităților cu *identități relictare*, exploatându-se inerțiile sociale și nostalgia după imperiul sovietic, producând reactualizări ce vizează doar evenimentele considerate fondatoare din trecutul imperiului rus și, mai frecvent, din cel sovietic.

Arcadie BODALE

Doctor în istorie, arhivist, paleograf,
Arhivele Naționale din România, Filiala Iași, România
E-mail: abodale@yahoo.com

CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA LOCALIZĂRII CETĂȚII HMELOV ȘI A ÎNTINDERII ȚĂRII SEPENIȚULUI!

În istoriografia română, puțini istorici au fost preocupați despre locul în care s-a aflat cetatea Hmelov și despre importanța sa în ansamblul defensiv al Țării Moldovei. Ca atare, nu s-a observat că aceasta era situată la vest de hotarul care mergea, de la Prut spre Nistru, pe valea pârâului Colacin. Mai mult chiar, această localizare arată o cedare a unei părți din Țara Sepenițului de către Ștefan al II-lea către regele Vladislav al II-lea Jagiello, ca preț al neimplicării craiului în luptele pentru tronul Moldovei în favoarea cumnatului său, Iliș vodă. În ceea ce privește vechile hotare nordice și apusene ale Țării Sepenițului, acestea rămân greu de precizat. Posibile indicii asupra lor par să ofere câteva toponime românești din Pocuția și aria de răspândire a huțurilor.

Zinaida BOLEA

Doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
E-mail: zbolea@yahoo.com

**TRAVALIUL DOLIULUI ȘI VALORIFICAREA MEMORIEI
VICTIMELOR REGIMURILOR TOTALITARE**

Validarea și valorificarea memoriei victimelor regimurilor totalitare reprezintă o condiție importantă care asigură travaliul doliului și stoparea repetiției traumatizante, iar absența considerației pentru memoria traumatizantă constituie un mecanism de menținere a traumei și favorizează riscul repetiției acesteia. Referindu-ne la deportările din RSS Moldovenească, considerăm că nu putem vorbi despre o trăire plenară a doliului, date fiind anumite caracteristici ale acestui traumatism: imposibilitatea de a verbaliza trăirile emoționale legate de deportări, imposibilitatea de a da de urma persoanelor apropiate dispărute, dificultatea accederii la statutul pierdut, absența unui proces de restabilire a dreptății și a clarității asupra evenimentelor etc.

Procedura doliului asupra unui traumatism social este impietată și de faptul că violență socială este o realitate greu de acceptat și de elaborat, astfel comunitatea umană își elaborează mecanisme de apărare prin care să se protejeze de evenimentele greu de conceput. Respectiv, sensibilitatea aferentă memoriei victimelor regimurilor totalitare ține de specificul traumei antropogene, în care Celălalt este întotdeauna actorul traumatogen – în cazul deportărilor reprezentat de personaje concrete din comunitate, de grupurile de funcționari și militari ce reprezentau sistemul represiv sau însuși sistemul represiv ca realitate gândită și elaborată de o ființă umană.

Veronica BORȘ

Director adjunct, Direcția Tehnologia Informației,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova
E-mail: vbors@bnrm.md

**SALVGARDAREA ȘI VALORIFICAREA CONȚINUTULUI DE PATRIMONIU
CULTURAL SCRIS DIN REPUBLICA MOLDOVA**

Patrimoniul cultural, în ciuda importanței sale cruciale pentru societate, valoarea educativă, civilizatoare și, nu în ultimul rând, economică a patrimoniului cultural, pentru întreaga societate, este de interes public. Adunarea Generală a ONU a integrat pentru prima dată în Agenda 2030 rolul culturii, prin patrimoniul cultural și creativitatea, ca facilitator al dezvoltării durabile în cadrul Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Patrimoniul cultural poate oferi o platformă pentru dezvoltarea și testarea de noi abordări care demonstrează relevanța patrimoniului pentru dezvoltarea durabilă, iar contribuția moștenirii la dezvoltarea umană durabilă este majoră.

Republica Moldova ține pasul cu timpul în ceea ce înseamnă valorificarea conținuturilor de patrimoniu în special salvagardarea moștenirii culturale scrise prin crearea conținuturilor de moștenire culturală scrisă, inclusiv cărți, manuscrise, tipărituri vechi și rare, documente de arhivă, alte documente patrimoniale.

Printre instituțiile care contribuie la salvagardarea și valorificarea conținuturilor de patrimoniu cultural scris, pot fi menționate în primul rând bibliotecile și arhivele. Prin procesul de digitalizare este asigurată realizarea misiunii de bază a unei biblioteci: conștientizarea importanței patrimoniului cultural, al artei, asigurarea accesului la serviciile și produsele culturale, promovarea dialogului intercultural, favorizarea diversității culturale, asigurarea accesului cetățenilor la informații și servicii comunitare, sprijinirea educației atât la nivel individual (autoeducație), cât și la nivel instituțional etc.

Conform Legii cu privire la biblioteci nr. 60 din 20.07.2017, una din funcțiile de bază a BNRM este de a asigura identificarea, dezvoltarea, organizarea, salvagardarea și valorificarea documentelor de bibliotecă publicate în țară și constituie o colecție de documente valoroase publicate peste hotare, pe suport de hârtie și/sau digital. Astfel, încă în anul 1996 a elaborarea Programului Național „Memoria Moldovei”, sub egida Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova și aprobat de Comitetul Național «Memoria Moldovei. Primele publicații digitizate în Biblioteca Națională a RM a fost *Cazanie* (1768) și *Revista „Viața Basarabiei”* (1932–1933) în perioada 2002–2003. Iar în 2010 a fost lansată Biblioteca Națională Digitală *Moldavica*, având ca scop: salvagardarea moștenirii culturale scrise prin trecerea ei pe suport electronic, reducerea accesului fizic direct la originale și efectuarea unor lucrări speciale de restaurare, conservare și prezervare; oferirea accesului liber pentru toți la moștenirea națională scrisă digitizată, utilizarea ei în activitatea de culturalizare, educație, cercetare; valorificarea documentelor deținătoare de patrimoniu național scris și imprimat. În prezent această Biblioteca Digitală *Moldavica* conține peste 6.500 obiecte digitale.

Instituția Publică Biblioteca Științifică (Institut) *Andrei Lupan* a Academiei de Științe a Moldovei u demarat activități de valorificare a colecțiilor prin digitizare a 9.000 de dosare (fiecare cca 300 pag.) din fondul arhivistic al AȘM; 30 de cărți din Fondul „Cartea rară”.

În prezent, în cele 6 muzee din Republica Moldova din numărul total de piese de patrimoniu au fost valorificate colecțiile prin digitizare la circa 23%. Colecțiile muzeelor însumează peste 571 mii de piese de patrimoniu cultural, care reprezintă istoria și cultura națională și universală. Muzeele au implementat programe de evidență electronică a patrimoniului muzeal și de formare a bazei de date privind bunurile culturale mobile aflate în proprietatea lor.

Serviciul de Stat de Arhivă au digitalizat 4 fonduri al Fondului Arhivistic Național (sunt transferate în format digital 47% din aceste fonduri). Arhiva Națională a Republicii Moldova a efectuat procedura de digitizare a documentelor istorice – 250.000 de manuscrise din epoca modernă, fiind creată prima bază de date digitalizată a documentelor istorice.

Astfel, salvagardarea documentelor patrimoniale scrise, păstrate în colecțiile bibliotecilor, arhivelor presupune prezervare integrată într-un context de activități cu caracter social, economic și educațional și implică un complex de măsuri științifice, legislative, manageriale, administrative, sociale, economice, educaționale și culturale menite să asigure prezervarea (evidența, ocrotirea, conservarea, restaurarea).

Eleonora BRIGALDA

Doctor în studiul artelor, profesor universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă*, Chișinău
E-mail: eleonora.brigalda@gmail.com

**LUDMILA TOMA – PERSPICACE EXPLORATOARE A CREAȚIEI ARTISTICE
AUTOHTONE ȘI A TIMPULUI ÎN CARE TRĂIEȘTE**

Prin comunicarea de față ne propunem să prezentăm activitatea doctorului în studiul artelor, conferențiar cercetător Ludmila Toma, una dintre cele mai distinse personalități ale vieții artistice contemporane din Republica Moldova, care timp de circa patru decenii activează, cu perseverență și dăruire, în domeniul studiului artelor. Este nevoie de o intuiție perfectă, de un bun gust impecabil și de o înțelegere profundă și autentică a creației artistice, ca să poți transfigura subiectivitatea estetică personală în investigație argumentată, profundă. Bineînțeles, exersarea unei asemenea activități presupune vocație și consacrare în contextul timpului, conștiința riscului și a consecințelor, atât în plan socio-politic cât și etico-moral.

Într-o epocă plină de frământări politice, economice și sociale, Ludmila Toma și-a dedicat cu pasiune întreaga sa existență studiului artelor și a plăsmuit o operă științifică bogată și variată ce cuprinde 15 volume de sinteză sau monografii, dintre care amintim: *Портрет в молдавской живописи (1940-е – 70-е годы (1983)*, *Mihail Grecu (1997)*, *Moisei Gamburd (1998)*, *Eugenia Gamburd (2007)*, *Dimitrie Sevastianov (2012)*, *Procesul artistic în Republica Moldova (1940–2000): Pictură, Sculptură, Grafică (2018)*, dar și un număr impresionant de studii și articole în reviste de specialitate din țară și din străinătate (peste 200 de articole științifice și de popularizare a științei). Ludmila Toma a cercetat creația celor mai iluștri maeștri care au îmbogățit tezaurul artei plastice naționale. Realizată din dorința de a analiza de aproape fenomenul artistic din Republica Moldova, întreaga operă de cercetare a Domniei Sale aduce mărturia eforturilor neîntrerupte pentru un studiu serios ce însumează temeinice izvoare de documentare, precum și contactul direct cu artiștii plastici și creațiile lor. Ludmila Toma a avut avantajul de a-i cunoaște pe cei mai străluciți pictori din zilele noastre: Mihail Grecu, Ada Zevin, Ludmila Țonceva, Elena Bontea ș.a.

Este incontestabil faptul că istoria artelor plastice din Republica Moldova ar fi incompletă fără opera cercetătoarei Ludmila Toma. Ea este printre acei critici de artă care, cu mult curaj civic (și nu fără mare risc pe atunci) s-a opus regimului totalitar sovietic. Este criticul care în perioada domniei realismului socialist a fost în stare să se detașeze de nefastele constrângeri extra-artistice ale suspiciunilor și neînțelegerilor, ale brutalelor amestecuri din partea potențailor vremurilor sau a șefilor-ideologi „supra-vigilenți”, cercetând fenomenul artistic dincolo de condiționări și limitări impuse. Din cauza convingerilor sale, în anii 1982–1993, a fost nevoită să părăsească postul de cercetător al Academiei de Științe din RSSM.

Monografiile și articolele cercetătoarei reprezintă o radiografie a vieții artistice din Republica Moldova și se remarcă prin luciditatea critică și prin claritatea discursului. Autoarea a identificat condițiile, strategiile și tendințele creative care au influențat evoluția artelor plastice în Republica Moldova. Sensibilitatea autoarei, potențată de rațiune, i-au

permis să releve schimbările de ordin plastic și semantic a creației artistice din această perioadă, să realizeze o privire de ansamblu asupra istoriei artelor plastice din Basarabia, RSSM și Republica Moldova.

Manole BRIHUNET

protoiereu mitrofor, doctor în studiul artelor și culturologie,
președintele Sectorului Sinodal Arhitectură și Pictură Bisericească, Chișinău
E-mail: patrimoniu.bisericesc@gmail.com

BISERICILE DE LEMN SFÂNTUL IERARH NICOLAE DIN BĂLĂUREȘTI ȘI SFÂNTUL ARHANGHEL MIHAIL DIN CIUTEȘTI, NISPORENI: ISTORIE, ARHITECTURĂ, ICONOGRAFIE

Prin comunicarea de față se dorește, în primul rând, punerea în discuție a unor probleme de maximă actualitate privind salvagardarea a două biserici de lemn din raionul Nisporeni: biserica Sfântul Ierarh Nicolae din satul Bălăurești (1807) și biserica Sfântul Arhanghel Mihail din satul Ciutești (1802). În același timp, prin acest studiu se inițiază cercetarea riguroasă a caracteristicilor arhitecturale și constructiv-decorative ale acestor lăcașuri de cult – monumente de istorie și cultură cu valoare de unicat din Republica Moldova.

Aflăte în mediul ambiant firesc – cimitirul – lăcașurile respective păstrează în mare parte formele arhitecturale originale moldovenești. Cu toate că sunt ridicate în aceeași perioadă – prima decadă a secolului al XIX-lea – bisericile diferă mult una de alta atât sub aspect planimetric (dreptunghiular la Bălăurești, triconc la Ciutești), cât și la arhitectonica bolților (semicilindrică deasupra naosului și pronaosului, altarul cu tavan plat, la Bălăurești, și de forma prismei octogonale deasupra naosului și altarului, iar la pronaos având tavanul plat, la Ciutești). Edificiile ecleziastice în cauză au fost ridicate inițial după tradiția locului, fără de turnul clopotniței sub un acoperiș unitar. Pe parcursul secolului al XIX-lea, acestora li se adaugă din partea vestică câte un pridvor, deasupra căruia este amenajată camera clopotelor.

În interiorul acestor două lăcașuri s-a păstrat cea mai importantă piesă de inventar bisericesc – catapeteasma. Sistemul constructiv al acesteia este arhaic, fiind format din patru chivote prinse pe un schelet din bârne masive, așezate vertical și unite în partea superioară de o bârnă fixată orizontal în pereți. În cele trei goluri dintre chivote sunt montate ușile împărătești pe centru și cele diaconești pe laturi. Deasupra acestei structuri ce reprezintă propriu-zis catapeteasma, este întinsă o pânză ce acoperă golul până la tavan și care, prin subiectele pictate, reprezintă continuarea registrelor din cadrul iconostasului.

Noutatea științifică a comunicării rezidă în abordarea dintr-o perspectivă inedită a rolului elementelor constructive respective ale bisericii și în definirea arhitectonicii catapetesmei, dar și a altor elemente din inventarul bisericesc original, care în studiile de până acum au fost puțin cercetate sau pur și simplu au fost trecute cu vederea.

Tatiana BUJOREAN

doctorand, Școala doctorală Științe Umaniste,
Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*, Chișinău
E-mail: tbujorean@gmail.com

COSTUMUL NAȚIONAL MOLDOVENESC ÎN CONTEXTUL EVENIMENTELOR INTERNAȚIONALE: ANII 1970–1980

Cercetarea noastră este actuală din mai multe considerente. Studiarea costumului tradițional, ca parte componentă a patrimoniului național, are la moment o importanță teoretică și practică deosebită, iar explorarea științifică multiaspectuală a legităților și specificului metamorfozelor costumului popular moldovenesc în secolul XX este un obiectiv major al cercetării științifice ce ne preocupă. Studiarea evoluției acestuia ne permite să afirmăm că, începând cu perioadă postbelică, portul tradițional al moldovenilor a stat la baza fenomenului cunoscut ca „costum național” moldovenesc.

Astfel, urmărim definirea cât mai corectă, din punct de vedere teoretic, a termenilor „costum tradițional” și „costum național”, iar în procesul identificării însușirilor acestuia din urmă vom răspunde la întrebarea firească: ce înțelegem sub noțiunea de „costumul național” moldovenesc? Când, de cine și pentru ce a fost inventată? Cum a devenit simbol vizibil al diversității etnoculturale a URSS în a doua jumătate a secolului XX?

Abordând problema în cauză, trebuie să menționăm că în RSS Moldovenească tentativa de a proiecta asemenea costume sub impactul inițiativelor politice, fără a lua în calcul concepțiile despre lume și despre frumos ale moldovenilor, a modelat contextul când „costumul național” moldovenesc, înzestrat cu un număr relativ redus de repere identitare fundamentale, începe să pretindă a fi autentic și caută să își formeze un set de caracteristici ai diferenței față de prototipul său etnografic, demonstrându-le la anumite evenimente unionale sau internaționale.

Studiind o gamă largă de documente, majoritatea de factură ideologică, care vorbesc despre atribuirea popoarelor din URSS a unei „noi identități naționale” care trebuie susținută, inclusiv, prin intermediul unui costum de tip „nou”, am identificat o serie de piese de „costum național” moldovenesc proiectate pentru Expoziția Mondială EKCHIO–1970 din Japonia și pentru OLIMPIADA–1980 de la Moscova. Sursa consultată integrează o descriere detaliată a acestora ceea ce ne obligă să emitem ulterior judecăți care ar ajuta afirmațiilor noastre să obțină un plus de consistență.

În concluzie trebuie să menționăm că sondajele realizate de noi în teren, în ultima perioadă de timp, ne-au permis să observăm că în opinia publică și acum persistă o abordare nu tocmai potrivită a noțiunilor vizate, fapt ce ne-a îndemnat la o analiză comparativă a informațiilor și datelor obținute despre costumul tradițional, ca parte componentă a patrimoniului național, și despre „costumul național” moldovenesc. Sintetizând, putem afirma că această comparație pune în evidență faptul că vorbim de subminarea costumului tradițional, exprimată prin simplificarea croiului, substituirea materialului, stilizarea ornamentului și înlăturarea diferențelor locale, acesta fiind prea complex pentru reprezentarea „noii identități”.

Prin raportarea la scopul demersului nostru, subliniem că elementele moștenirii etnografice autentice ale moldovenilor, dar și ale altor etnii din URSS, sunt utilizate în perioada sovietică ca o resursă pentru menținerea unui nivel înalt de patriotism în rândul cetățenilor. Ca finalitate, costumul etnografic – cea mai importantă parte a identității etnice – se transformă doar într-o sursă de experiență estetică, într-o „vitrină” a culturii naționale, iar „costumul național” devine instrument de popularizare a noului sistem de valori și de ocultare a sistemului de valori tradițional.

Cercetarea de față va contribui la cunoașterea mai bună a domeniului și la evaluarea imparțială a fenomenelor ce au loc în prezent, fenomene rezultate din succesiunea etapelor istorice precedente. Discuția legată de practicile și modelele vestimentare din trecut este actuală în contextul cursului orientat spre salvagardarea patrimoniului material și imaterial al Republicii Moldova.

Adriana BUZDUGAN, Alexandra CEBAN

Doctor în economie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
E-mail: buzdugan.adriana@gmail.com
Master în servicii publice,
Consilier aprovizionare Radisson Blu Leograd Hotel, Chișinău
E-mail: sandac90@gmail.com

COMUNICAREA INTERCULTURALĂ ÎN INDUSTRIA OSPITALITĂȚII ȘI TURISM

Globalizarea, în calitate de fenomen de nivel mondial, a afectat practic toate domeniile vieții sociale, mai ales în perioada postbelică. Acest concept a fost definit de nenumărate ori, ceea ce arată că complexitatea acestui concept, atât în știință, cât și în literatură, a inițiat abordări diverse. Odată cu creșterea și răspândirea efectelor globalizării, a apărut și problema dificultății comunicării oamenilor din întreaga lume ce interacționează prin intermediul afacerilor, politicii sau călătoriilor. Dacă analizăm mai detaliat procesul globalizării, putem observa că la baza acestuia stă *limba*. Ca un eveniment, proces ce acoperă întreaga lume, este necesar, în primul rând, ca acesta să fie pe înțelesul tuturor, iar ca să fie accesibil tuturor e nevoie de a utiliza comunicarea, iar la baza comunicării se află limba.

Putem observa că în ultimul deceniu a sporit interesul față de multilingvism, această creștere este oarecum legată de angajamentul Uniunii Europene cu privire la o Europă multilingvă. Politica lingvistică, susținută de Consiliul Europei, promovează predarea și învățarea a câtorva limbi străine în contextul educațional European. În conformitate cu Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi a fost propus ca cetățenii UE să cunoască trei limbi, limba maternă și alte două limbi din cadrul comunității, pentru a asigura multilingvismul ca o caracteristică esențială a identității Europene.

Odată cu mărirea numărului de călători la finele celui de-al doilea Război Mondial, a apărut și necesitatea creării unei organizații ce va regla și va ajuta la dezvoltarea unui turism durabil pe toate continentele din lume. În așa mod, în anul 1975 a fost creată Organizația Mondială a Turismului, care în prezent numără circa 156 de țări de pe 5

continente. Scopul organizației este de a prezerva identitatea și cultura țărilor membre, respectând localnicii, tradițiile și limba acestora. Iar pentru realizarea acestui scop, lucrătorii sectorului turistic și celui hotelier, pe lângă cunoașterea limbilor străine, sunt nevoiți să aplice și comunicarea interculturală în timpul discuțiilor cu clienții, atât localnici, cât și mai ales cei străini.

Astrid CAMBOSE

Doctor în istorie, Institutul de Filologie Română A. *Philippide*,
Academia Română, Filiala Iași
E-mail: astrid.iasi@yahoo.com

POLITICI LINGVISTICE POST-TOTALITARE ȘI MEMORIE COMUNITARĂ

Deceniile scurse de la dobândirea independenței Republicii Moldova față de puterea sovietică nu au fost suficiente pentru o reșezare echilibrată sau măcar predictibilă a forțelor socio-istorice, prin care concetățeni de diferite naționalități își negociază o existență statală comună. Trăim o perioadă neclară, când orice este posibil, nimic nu este predictibil și, probabil, nimic nu va fi complet comprehensibil în cursul evenimentelor din viitorul apropiat. Cu atât mai mult, este datoria noastră să ne resensibilizăm, să ne trezim din indiferența pe care ne-au inoculat-o deceniile de comunism și să ne rebranșăm la „chestiunea basarabeană”, recuperând pentru uzul propriu conștiința istorică firească și interesul activ privind aceste teme majore.

Comunicarea de față are în centrul atenției politica lingvistică și utilizarea identității simbolice și lingvistice ca mijloc de manipulare în țările ex-comuniste. Autoarea analizează transmiterea orală a amintirilor concurențiale, ca formă de gestionare a traumei sociale, cauzate de suferințele deportării și de căutarea unui refugiu, în perioada sovietică. Memorializarea este considerată, în general, un proces continuu; de asemenea, este o dimensiune activă a construirii identității naționale. Întrucât terenul este unul fragil și în continuă transformare, autoarea consideră că este necesară o cercetare în principal calitativă pentru a dezvălui mecanismele sociale care duc la schimbările majore în identitatea națională a societății de astăzi din Republica Moldova.

Valeriu CAPCELEA

Doctor habilitat în filosofie,
conferențiar universitar, director Filiala Nord
a Academiei de Științe a Moldovei
E-mail: vcapcelea@mail.ru

**ROLUL TRADIȚIILOR NAȚIONALE ÎN MATERIALIZAREA PRINCIPIULUI
CONTINUITĂȚII ÎN DEZVOLTARE A GENERAȚIILOR UMANE**

Tradițiile naționale constituie un element fundamental al patrimoniului cultural imaterial și al memoriei sociale a unui popor, care exprimă moștenirea de obiceiuri, datini, credințe, ce se transmit din generație în generație și formează trăsăturile specifice ale unui popor. Ele ne ajută să răspundem celor șase „de ce-uri”: Cine sunt? De ce sunt? Cum sunt?, și, mai ales, Pentru ce sunt? Unde? Când?, fiind un indiciu prin care ne edificăm propriul sens al existenței noastre sociale.

Tradițiile includ noile generații în formele verificate ale relațiilor sociale, eliberând individul de necesitatea de a cuceri ceea ce a fost obținut și realizat de înaintași. Prin intermediul lor are loc decantarea unui anumit mod de conduită socială, formarea convingerilor și deprinderilor, înglobarea omului în procesul de continuitate națională pe fundalul memoriei sociale, sunt cristalizate facultățile civice ale individului, care contribuie la cultivarea calităților morale ale personalității.

Distrușgerea tradițiilor naționale, ce s-a produs în perioada totalitaristă, a ruinat originalitatea poporului nostru și a avut drept consecință deznaționalizarea lui. Totodată, tranziția prin care trece Republica Moldova, a devenit o sursă puternică de schimbare și dezorientare normativă care a afectat semnificațiile contextului normativ, împiedicând indivizii să se orienteze în acțiunile lor după repere certe. În aceste condiții, a fost afectată continuitatea generațiilor, subminată continuitatea memoriei sociale. Iată de ce a devenit stringentă problema subzistenței memoriei naționale, continuității generațiilor și solidarității dintre ele.

În acest sens, un loc deosebit în rezolvarea acestei probleme trebuie să-l ocupe tradițiile naționale ce constituie substratul esențial al patrimoniului cultural imaterial, care pot asigura schimbarea orientării conștiinței individuale de la valorile culturii străine mediului autohton spre memoria națională și valorile culturii tradiționale ale poporului nostru.

Marina CERCAȘIN, Liliana CONDRATICOVA

Doctorand, Școala doctorală Științe Umaniste,
Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*, Chișinău

E-mail: marinacerkashina@mail.ru

Doctor habilitat în studiul artelor și culturologie, conferențiar cercetător,
Academia de Științe a Moldovei

E-mail: condraticova.asm@gmail.com

**ACCESORIILE DIN SISTEMUL VESTIMENTAR NUPTIAL.
CONSIDERAȚII PRELIMINARE**

În ansamblul articolelor folosite în ceremonialul nupțial, accesoriile ocupă un loc aparte, manifestându-se nemijlocita legătură cu tradiția, dar și cu inovația, tendințele și designul artistic. Destinate să marcheze o zi unică și irepetabilă în viață, de a evidenția, printr-un limbaj codificat, strălucirea tânărilor cuplu, accesoriile ceremoniale au luat întotdeauna cele mai variate forme.

În totalitatea articolelor folosite în ceremonialul nupțial, ce reprezintă una dintre cele mai principale verigi ale vieții, accesoriile ocupă un loc aparte, reprezentând legătura atât cu tradiția, cât și cu inovația, tendințele și designul artistic. Menite să marcheze o zi unică în viață, accesoriile ceremoniale au luat întotdeauna cele mai variate forme. Ne-am propus în comunicarea de față să efectuăm o retrospectivă a evoluției acestor accesorii în ansamblul nupțial în spațiul actual al Republicii Moldova pentru a scoate în evidență tipurile pieselor, materiile prime folosite, importanța și tendințele artistice. Accesoriile studiate de noi în baza materialelor de teren, a cataloagelor expoziționale și a literaturii de specialitate, au fost clasificate în inele de logodnă și cununie pentru miri, lăncișoare, coliere și mărgele, agrafe pentru coafură, cununi folosite în ceremonialul laic și cel bisericesc, mănuși, voal ș.a. Inelele din aur, mai rar argint, la dorință, pe partea verso a inelului, au gravat numele mirilor, simboluri și jurăminte de credință și dragoste. Ca regulă, pentru realizarea accesoriilor se folosesc culori albe, imaculate, subliniind inocența miresei și importanța evenimentului. Astfel, accesoriilor de nuntă le revine o pondere specială, fiind un indicator al statutului social și economic al mirilor, dar și al tendințelor artistice ale vremii și necesităților pragmatice.

Constatăm că podoabele, purtătoare de anumite semnificații simbolice, sunt veritabile capodopere ale artei decorative naționale. Ele servesc drept semnificativ al statutului social și economic al posesorului, răspund aspirațiilor sale estetice și necesităților pragmatice. Trecând peste timpuri, credințe și hotare geografice, bijuteriile rămân a fi mărturii incontestabile privind activitatea artistică a omului, aducând mereu o noutate artistică, inspirând fantezie și seducție. Accesoriilor nupțiale sunt perfect armonizate cu ansamblul costumului, îmbrăcămintea, vârsta și statutul social-economic al purtătorului, la fel, pentru accentuarea somptuoșității costumului nupțial se folosesc podoabe mai bogate, de culori albe, subliniind puritatea și importanța evenimentului. Forma, aspectul și trăsăturile specifice ale vestimentației și ale accesoriilor asociate sunt influențate de modul de gândire, statutul social-economic, aspecte etico-estetice.

Marina CERCAȘIN, Liliana CONDRATICOVA

**DICȚIONAR DE TERMENI ÎN DOMENIUL TEXTILELOR.
STUDIU DE CAZ: PROCESE TEHNOLOGICE DE PRODUCERE**

Comunicarea noastră are ca scop prezentarea metodologiei de elaborare a unui dicționar de termeni ce ar fi util pentru mai mulți specialiști din domeniul tehnologiei, studiul artelor, etnologie, muzeografie, restaurare etc. Având în vedere că domeniul textilelor este abordat în istoriografia națională mai mult din perspectiva etnografică, ne-am propus să realizăm un studiu în cadrul proiectului pentru tineri cercetători desfășurat la Institutul Patrimoniului Cultural, în care ne-am concentrat atenția asupra punerii în evidență a datelor cu referire la etimologia termenilor din domeniul tehnologic, producerea textilelor, prelucrarea, confecționarea pieselor vestimentare. În opinia noastră, acest dicționar va fi de un real ajutor atât pentru tineri specialiști cât și pentru profesioniștii versați în domeniu. De fiecare dată, am prezentat explicația fiecărui termen, necesare pentru cei care vor studia dicționarul și vor opera pe viitor cu aceste noțiuni în procesul elaborării tezelor de an, de licență sau de master, redactării unui articol științific sau a unei comunicări, elaborării notelor de curs și a prelegerilor pentru cadrele didactice la disciplinele legate de arta decorativă, designul vestimentar, arta textilelor. Pentru a nu fi declarativi, vom exemplifica cu doar câțiva termeni:

„**Apret** – substanța cu care se tratează țesăturile sau fibrele textile, pentru a le conferi anumite proprietăți: asprime, rigiditate, luciu, pentru a le face impermeabile, neșifonabile, etc., caracteristici valorificate în următoarele etape de prelucrare a materialelor. Substanțele folosite ca apreți pot fi de origine naturală (amidon, gelatină, rășini etc.) sau sintetică (clei).

Proiectare-- elaborare unui proiect, care cuprinde calcule tehnice și reprezentări de scheme – desene tehnice, în caz concret – a configurației plane a reperelor produselor de îmbrăcăminte, care vor obține forme volumetrice după croirea din material și prelucrarea tehnologică.

Tighel – cusătura realizată cu ajutorul mașinii de cusut, caracterizată prin rezistența mai mare decât cea a cusăturilor manuale și prin uniformitatea pașilor. Executarea tighelului se poate realiza cu unul sau mai multe fire de ață. Se utilizează în operații de prelucrare, asamblare și finisare a produselor de îmbrăcăminte”.

În concluzie, subliniem că dicționarul de termeni în domeniul textilelor este un instrument necesar de lucru nu doar din aspecte tehnice, dar și educaționale, artistice, culturale.

* Studiu realizat în cadrul proiectului pentru tineri specialiști 18.80012.06.23F. „Terminologia vestimentară din Moldova – tradiție și inovație”.

Elena CHIABURU

Doctor în istorie, Universitatea Al. I. Cuza, Iași, România
Expert în Carte veche și Documente acreditat
de Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național
E-mail: elena.chiaburu@gmail.com

**CARTEA VECHĂ – COMPONENTĂ A PATRIMONIULUI CULTURAL
NAȚIONAL MOBIL. STUDIU DE CAZ: BIBLIOTECA LUI G. T. KIRILEANU**

Manuscrisele, incunabilele, cărțile tipărite vechi, rare, cu valoare bibliofilă intră în patrimoniul cultural național mobil – categoria *bunuri arheologice și istorico-documentare*. În funcție de importanța sau de semnificația istorică, documentară, artistică, științifică și tehnică, literară, bibliofilă, de vechimea, unicitatea sau raritatea lor, pot fi incluse în *Tezaurul* patrimoniului cultural național mobil, care este alcătuit din bunuri culturale de valoare excepțională pentru umanitate sau în *Fondul* patrimoniului cultural național mobil, alcătuit din bunuri culturale cu valoare deosebită pentru România.

Biblioteca Județeană Neamț deține numeroase valori bibliofile lăsate moștenire de unul dintre cei mai importanți colecționari de cărți vechi, manuscrise și documente pe care i-a avut România: Gheorghe Teodorescu Kirileanu. Multe sunt ediții rare și chiar unicate ca formă și conținut și au o valoare memorială însemnată conferită de proprietari renumiți, astfel încât au căpătat valoare de document.

Multă vreme, accesul la cărțile lui G. T. Kirileanu (aprox. 18 000 de vol.) a fost dificil, din cauză că după 1945 România a fost obligată să epureze colecțiile de publicații din biblioteci și să elimine din viața publică o serie de oameni care s-au aflat în anumite funcții ale statului, iar una din nenumăratele victime ale acelei legislații a fost și Kirileanu – bibliotecarul Casei Regale a României până în 1930. Deși oficial a făcut o donație, în realitate acesta a fost forțat să-și dea casa și marea bibliotecă orașului Piatra Neamț pentru a nu fi arestat ca dușman al statului comunist.

În anul 2018, conducerea Bibliotecii Județene „G. T. Kirileanu” Neamț a demarat procedura de expertiză și de clasare în patrimoniul cultural național mobil a cărților vechi și ne-a revenit nouă misiunea de a arăta valoarea cărților ce i-au aparținut lui G. T. Kirileanu. Vom înfățișa desfășurarea operațiunii: etape, instrumente de lucru, criterii generale și specifice de analiză.

Adela CHIROȘCA, Cristian DAIA, Rodion GROSU

Cercetător științific, muzeograf
Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău
E-mail: adelaidachiroasca@gmail.com
București, fotograf
E-mail: cristiann_mail@yahoo.com
Paroh al bisericii din satul Rîșcova

**ICONOSTASUL BISERICII ÎNĂLȚAREA DOMNULUI DIN SATUL RÎȘCOVA,
RAIONUL CRIULENI (REPUBLICA MOLDOVA)**

Biserica Înălțarea Domnului din satul Rîșcova reprezintă un splendid monument de arhitectură, de formă dreptunghiulară alungită, construită din piatră în stil neoclasic. Un iconostas impunător, din lemn masiv, sculptat în relief, separă naosul bisericii de altar de la miazăzi la miazănoapte. Lucrat probabil de meșterii din vestul Ucrainei, special pentru biserica nouă din sat, sfințită în anul 1928, acesta, povestesc localnicii, a fost transportat la locul de destinație de un car tras de boi timp de o lună.

Iconostasul este constituit din trei registre, în care sunt amplasate 12 icoane. Primul registru cuprinde icoanele împărătești cu chipurile în plină statură ale lui Iisus Hristos Învățător și Maicii Domnului cu Pruncul, încadrate de Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, reprezentați pe ușile diaconești, precum și de icoana hramului bisericii – Înălțarea Domnului și cea a Sfântului Ierarh Nicolae. De asupra Ușilor Împărătești se situează icoana Cina cea de taină cu unsprezece apostoli adunați în jurul lui Iisus Hristos. Al doilea registru, în care se reprezintă de obicei Praznicele Împărătești, include doar două icoane: la dreapta – Nașterea Maicii Domnului și la stânga – Nașterea Domnului. Din registrul al treilea, care este și ultimul, se distinge icoana Sfintei Treimi, încadrată de două icoane cu chipul Maicii Domnului și al Sfântului Ioan Botezătorul, ambii reprezentați în postură de rugăciune. Aceste trei icoane simbolizează, de fapt, *Deisis*-ul din registrul Sfinților Apostoli, ele definitivând cu cruci masive de lemn, cea din centru încununând întreaga compoziție a iconostasului. La dreapta iconostasului, într-un chivot din același lemn masiv, se păstrează icoana Sfântului Andrei și a Sfintei Efimia.

Din punct de vedere al stilului de pictură și al inscripțiilor de pe icoane, icoanele enunțate se apropie foarte mult de cele din iconostasele bisericii Sfânta Treime din Cuhurești – Florești (Republica Moldova) și al bisericii Sfânta Parascheva din Strășeni (Republica Moldova), zugrăvite de Ioan Irineu Protenco – pictor bisericesc, care a activat la Chișinău în perioada 1910–1944. Aceste similitudini ne fac să presupunem că iconostasul de la Rîșcova ar putea fi atribuit aceluiași zugrav.

Este de remarcat că în naosul acestei biserici mai sunt câteva icoane în care se atestă aceeași manieră artistică. În una sunt reprezentați Sfântul Avraam Bulgarul și Sfânta Muceniță Eudochia, icoană donată în anul 1916 de soții Avraam și Eudochia Trațenco, datele fiind înscrise pe plăcuța de sub icoană. Datarea timpurie a icoanei ne sugerează ideea ca aceasta provine din vechea biserică din sat, care purta hramul *Intrarea Maicii Domnului în Biserică*. Aceeași familie, împreună cu alți consăteni, vor mai donă peste ani o icoană, de această dată, noii biserici din Rîșcova. Pe icoană este reprezentat chipul Mântuitorului, care binecuvântează cu mâinile deschise pe Maica Domnului și pe Arhanghelul Mihail.

Din textul plasat în caseta de sub icoană aflăm numele donatorilor și anul realizării ei – 1934. Chipul Sfântului Pantelimon este subiectul altei icoane păstrată în biserică încă de la înființare, care se pare că a fost realizată la fel de Ioan Irineu Protenco.

Descoperirea icoanelor de la Rîșcova este rezultatul cercetărilor din primăvara anului 2018, în cadrul cărora au fost identificate mai multe lucrări care ar putea aparține penelului marelui zugrav.

Constantin I. CIOBANU

Doctor habilitat în studiul artelor,
Institutul de Istoria Artei G. Oprescu, București, secretar științific, CȘ I,
șef al compartimentului „Artă și Arhitectură – perioada medievală”
E-mail: constantini_ciobanu@yahoo.com

O SURSĂ A PICTURII ROMÂNEȘTI DIN SECOLUL AL XVIII-LEA: CAIETELE DE MODELE

Comunicarea se concentrează pe conținutul a trei caiete de modele românești din secolul al XVIII-lea, cunoscute astăzi: cel al lui Stan, cel al lui Grigorie și cel al lui Radu. Cel mai vechi dintre aceste caiete este cel al pictorului Stan de Rășinari. El se află astăzi la Muzeul de Artă din Timișoara și – datorită rarității sale – are o valoare documentară excepțională. În forma sa actuală, caietul lui Stan este alcătuit din schițe și din crochiuri desenate cu cerneală neagră sau cu creionul – negru ori maro – pe paginile *recto* și *verso* ale foilor. Rarele intervenții în tehnica laviului sau cele în culori verzi și ocru diversifică monotonia cromatică a paginilor. Acest caiet a fost identificat grație unei note autografe a „Pictorului Stan” (f. 2v), datate din anul 7242 (1734 d.Hr.). Caietul lui Grigorie Popovici a fost completat între anii 1768 și 1776.

În anii '30 ai secolului XX el s-a aflat în posesia diaconului Constantin Săndulescu-Verna, care i-a dat o scurtă descriere în revista „Biserica Ortodoxă Română” (nr. 7-10 din 1937). Este o mare pierdere faptul că astăzi acest caiet de modele a dispărut și nu mai poate fi studiat de către cercetători. Cel de al treilea caiet – așa-numita *carte de modele* a lui Radu Zugravu – se găsește sub forma de două manuscrise la Biblioteca Academiei Române, în secțiunea „cărți rare” (mss. nr. 4602 și 5307) și – de peste mai bine de o jumătate de secol – constituie obiectul de studiu a mai multor generații de istorici de artă. Această *carte de modele* conține numeroase copii făcute după gravuri (tipărite separat sau în cadrul unor cărți vechi), după icoane și după unele celebre fresce bizantine sau post-bizantine aflate pe teritoriul țărilor române.

Autorul principal al *cărții de modele* este Radu Zugravu – un pictor român din secolul al XVIII-lea, descendent dintr-o familie de artiști plastici autohtoni. În al treilea sfert al secolului al XVIII-lea, Radu Zugravu a participat la așa-numita „restaurare” a renumitelor picturi murale de secol XIV de la Biserica Domnească din Curtea de Argeș. Deoarece multe dintre aceste fresce au fost repictate sau au suportat alte tipuri de intervenții de-a lungul timpului, copiile lor din *cartea* lui Radu Zugravu oferă o inestimabilă sursă de comparație între originalele de epoca bizantină a acestor fresce și actuala lor stare de conservare.

Cristina Maria CÎMPIANU

Expert restaurator carte, document,
Muzeul Județean Ștefan cel Mare Vaslui, România
E-mail: mmcc78@yahoo.co.uk

**STAREA DE CONSERVARE A DEPOZITULUI DE CARTE VECHIE
AL MUZEULUI JUDEȚEAN ȘTEFAN CEL MARE VASLUI**

Muzeul Județean Vaslui ia ființă în toamna anului 1975, fiind o realizare inedită în istoria acestui oraș cu o existență de peste șase secole. Încă de la înființarea muzeului, în patrimoniul acestuia a existat un fond de carte veche. Aceasta nu a fost, însă, dintru început constituită într-o colecție separată, neavând un spațiu propriu de depozitare. Cu timpul, patrimoniul de carte veche a fost îmbogățit, astfel că, în anul 1981 avem primul registru inventar alcătuit exclusiv din carte veche, ce cuprindea un număr de 173 de cărți. Totuși, deși cartea veche a fost constituită într-o colecție separată, ea a fost depozitată în condiții improprie, timp de mulți ani, sub acțiunea directă a soarelui, fără o ventilare adecvată a spațiului, nemaivorbind de valori controlate ale U_R și temperaturii. Începând cu anii 2000, colecției de carte veche i s-a alocat în sfârșit un spațiu propriu, cu condiții de mediu relativ stabile.

Eugenia CLAȘEVICI

Director Muzeul de Etnografie din satul Crocmaz, raionul Ștefan Vodă
E-mail: muzeuletnografic.crocmaz@mail.ru

**DIN ISTORIA MUZEULUI DE ETNOGRAFIE DIN SATUL CROCMAZ,
RAIONUL ȘTEFAN VODĂ**

Fondat în anul 1986, cu obiecte de interes istoric, mai întâi din familia părinților, a rudelor, vecinilor, apoi cu ajutorul elevilor și locuitorilor satului, Muzeul de Etnografie din satul Crocmaz, raionul Ștefan Vodă, a devenit un adevărat centru de cultură, orientat spre colectarea, conservarea și promovarea istoriei localității, a tradițiilor și obiceiurilor strămoșești. Muzeul ocupă o suprafață vastă, formată din patru săli. În sala „Casa Mare” sunt amenajate câteva expoziții, care prin calitățile sale atrag atenția cercetătorilor, dar și a publicului larg. Prima din aceste expoziții – „Haine din portul popular al țăranilor de demult” – vine cu o colecție bogată de cămăși femeiești brodate la guler, manșete, poale cu câmpuri ornamentale formate din motive vegetale și zoomorfe stilizate, garnisite cu elemente croșetate. Pânza de tort pentru cămăși este țesută la stative din fir de cânepă, bumbac sau in pentru fiecare element, cum ar fi mânecă, piepții sau poalele, aparte. Piesele de port expuse în incinta muzeului au fost create cu peste 100 de ani în urmă. Altă expoziție – „Broderii decorative” – este alcătuită din lucrări de dimensiuni mici ce înfrumusețau casele țărancești și erau puse la icoană, pe covor, la fotografii, pe pereți văruiți. „Prosoape vechi” este o expoziție cu piese de demult, brodate în cruciuliță

(muscă) pe pânză de casă, în culori de roșu și negru. Câteva dintre ele au o vechime, la fel, de peste 100 de ani. În expoziția „Prosoape mai noi” sunt expuse prosoape mai recente, lucrări executate pe pânză de fabrică, brodate cu ață multicoloră. La fel sunt expuse diferite mileuri, cearșafuri, fețe de masă și de pernă brodate și croșetate. „Casa Mare” este mobilată cu laiță, paturi de lemn, *drainiță*, pătuc pentru bebeluși, lada de zestre.

A doua sală – „Gospodăria bunelului” – integrează obiecte de durată: unelte agricole, vase de uz casnic din ceramică, lozie, lemn, papură, metal, ceasuri vechi, utilaje din atelierul fotografului Ilie Clașevici. Un spațiu aparte ocupă expoziția „Urme ale războiului”. Muzeul mai deține un set de documente și acte din anii 1900–1950 etc.

În sala „Ecatarina Malcoci”, în memoria regretatei artiste de teatru, sunt păstrate obiecte din casa familiei, fotografii, ziare, reviste, cărți, documente, acte ce permit de a sesiza mai bine viața și activitatea artistei. Tot aici se păstrează cărțile foto color cu imagini despre activitatea muzeului, cu evenimente din viața satului, raionului. Prezintă interes expoziția „Ograda țărănească de demult”, executată din lut de locuitorul satului Alexandru Cazacenco, om de artă. O altă expoziție – „Din istoria credinței în Crocmaz” – conține icoane vechi, obiecte de cult, fotografii, broderii cu motive religioase.

În coridorul mare, spațios, este improvizată „Ogradă țărănească”, așa cum o cunoaștem de pe timpuri, cu mai multe mijloace de transport vechi, cu unelte agricole, prășitoare, scândură de hărmanit, râșnița mare ce a salvat multe vieți în vremea foametei din 1946–1947, strunguri manuale ale lemnarilor de altă dată, diferite mecanisme de dezghiocat porumbul, de zdrobit strugurii. În acest spațiu sunt organizate expoziții temporare de fotografii cu diverse tematici: „Portul popular țărănesc în trecut”, „Obiceiuri și tradiții”, „Broderii decorative rămase de la străbunici”, „Familii de demult”, „Locuri pitorești ale satului” etc.

Muzeul participă la activitățile cu caracter cultural ale satului, la festivaluri, concursuri raionale și republicane. La 23 iunie 2019 muzeul a participat cu expoziții de prosoape vechi, cămăși femeiești din pânză de tort, haine din portul tradițional, de cărți foto ale muzeului la „Festivalul Familiei și Tradițiilor Populare”, desfășurat la Complexul etno-cultural VATRA, Strășeni, unde a ocupat locul I la secțiunea „Zestrea Neamului”. Zilnic, muzeul este vizitat de elevi, copii de la grădiniță, locuitori ai satului, raionului, oameni interesați din toate colțurile republicii, de turiști din multe țări. Ușile muzeului sunt deschise pentru oricine care se interesează de istoria, cultura, obiceiurile și tradițiile populare.

Mariana COCIERU

Doctor în filologie, cercetător științific,
Institutul de Filologie Română *Bogdan Petriceicu-Hasdeu*, Chișinău
E-mail: mcocieru@mail.ru

CONSERVAREA PATRIMONIULUI CULTURAL IMATERIAL ÎN CADRUL ARHIVELOR NECONVENȚIONALE DE FOLCLOR

Prezentul demers ia în discuție evoluția metodelor de documentare, conservare și salvagardare a memoriei colective depozitate în arhivele neconvenționale de folclor din Re-

publica Moldova. Premisele și rezultatele obținute în cadrul diverselor proiecte/inițiative de digitizare aplicate la începutul secolului curent au urmărit să încurajeze și să faciliteze cercetarea științifică prin identificarea și optimizarea măsurilor de păstrare a materialelor arhivistice aflate în risc de degradare. Referindu-ne la starea actuală a patrimoniului cultural imaterial, identificăm două aspecte. Pe de o parte, factorii istorici, care au dus la „stagnarea economică avansată” a acestei zone geografice, au contribuit la păstrarea și promovarea continuă a modurilor tradiționale, pre-industriale de viață din secolul XX, dezvăluind la început de mileniu un bogat fond de argumente cu privire la obiceiurile și creațiile etnofolclorice în comunitățile rurale neinvestigate până acum. Pe de altă parte, modernizarea și evoluția tehnologiilor informaționale de la începutul secolului al XXI-lea au creat premise și contexte care au dus, din păcate, la mutația sau dispariția multor fenomene etnosociale de afirmare a culturii tradiționale. În consecință, cele două aspecte au incitat numeroase discuții privind conservarea și gestionarea patrimoniului cultural imaterial din Republica Moldova atât în mediul academic, cât și în cadrul altor instituții de cultură, dar care, din cauza unor condiții politice, istorice, sociale, morale etc., nu s-au soldat cu vreo acțiune concretă. Grație unor programe de arhivare a materialelor aflate în pericol, oferite de fondurile internaționale, unele instituții deținătoare de memorie colectivă au reușit salvagardarea parțială a unor fonduri cu materiale etnofolclorice. Experiențele reușite se datorează și faptului că specialiștii în domeniu au înțeles că posibilitățile tehnologiilor digitale și multimedia sunt vaste, iar promovarea și valorificarea patrimoniului nostru cultural imaterial în format digital pe web e o oportunitate de a spori vizibilitatea și diversitatea culturală a acestui spațiu geocultural. Ba mai mult decât atât, tezaurul național, care e într-o permanentă luptă pentru existență în lumea marilor realizări tehnologice, are o nouă șansă de revigorare în atenția publicului autohton, iar digitizarea acestuia constituie finalitatea reușită a măsurilor de identificare, documentare, conservare, cercetare, transmitere, promovare, recondiționare și punere în valoare a materialului etnofolcloric înregistrat pe teren.

Ludmila D. COJOCARU

Doctor în istorie, conferențiar universitar,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău / Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: lcojocari@gmail.com

**VALOAREA DE PATRIMONIU A MĂRTURIILOR DE ISTORIE ORALĂ
ÎN STUDIAREA FENOMENULUI TOTALITARISMULUI
DIN RSS MOLDOVENEASCĂ (1940–1941, 1944–1953).
STUDIU DE CAZ „CARTEA MEMORIEI”**

Cercetarea trecutului totalitar are implicații fundamentale pentru societățile aflate în proces de democratizare și integrare europeană. În cazul Republicii Moldova, memoria și trauma produsă de perioada sovietică nu a fost conștientizată și nici asumată pe deplin de toate grupurile sociale, atitudinile variind de la caz la caz, adesea fiind determinate de opțiunile ideologice. Programul de stat „Recuperarea și valorificarea istorică a memo-

riei victimelor regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940–1941, 1944–1953” (2015–2018), în premieră în Republica Moldova a realizat un complex de cercetări interdisciplinare privind memoria supraviețuitorilor regimului totalitar-comunist. Prin lărgirea fundamentelor teoretice și modernizarea instrumentelor de cercetare aplicate, mărturiile victimelor regimului totalitar-comunist au fost înglobate în categoria surselor de valoare documentară, astfel, conferind cercetărilor istorice o dimensiune mai complexă și mai convingătoare în reflectarea perioadei și a mecanismelor de sovietizare, în mod special, a represaliilor politice, foametei provocate, colectivizării și deportărilor în masă. O contribuție aparte a acestor documente de istorie orală în cunoașterea fenomenului totalitarismului din RSS Moldovenească ține de identificarea/recuperarea numelor persoanelor care au avut de suferit de pe urma regimului, însă care nu se regăsesc în listele publicate în colecția „Cartea Memoriei”. În acest context, comunicarea prezintă analiza documentelor de istorie orală cu scopul identificării victimelor instaurării administrație sovietice în Basarabia și ale căror nume nu se regăsesc în listele publicate până la moment. Dincolo de perspectiva de *restitutio* a numelor victimelor regimului, mărturiile supraviețuitorilor sunt valorificate ca experiență directă, relevând informații inedite despre circumstanțele istorice în care s-au produs nelegiuirile, crimele, trădările, atrocitățile.

Valorificarea acestor documente de istorie orală, confruntate și supuse analizei în contextul surselor istorice tradiționale, oferă cercetătorului noi unghiuri de studiere și înțelegere a fenomenului totalitar-comunist din RSS Moldovenească.

**Svetlana COJOCARU, Alexandru COLESNICOV,
Ludmila MALAHOV, Tudor BUMBU**

Membriu corespondent al AȘM, vicepreședinte al AȘM,
doctor habilitat în matematică, profesor universitar
Institutul de Matematică și Informatică, Chișinău
E-mail: svetlana.cojocaru@math.md, acolesnicov@gmx.com,
lmalahov@gmail.com, tudorbumbu10@gmail.com

TEHNOLOGIE DE REVITALIZARE A PATRIMONIULUI TIPĂRIT ROMÂNESC

Cercetarea noastră se referă la revitalizarea textelor românești tipărite cu utilizarea caracterelor chirilice din secolele XVII–XX. Tehnologia elaborată se bazează pe un instrumentar, care permite automatizarea proceselor de recunoaștere optică a caracterelor (OCR) cu obținerea unui format editabil în caractere proprii epocii respective, transliterarea textelor în grafie latină modernă și, în anumite cazuri, actualizarea ortografiei și a vocabularului.

Instrumentarul a fost testat pe mai mult de 20 de documente (cărți și articole) din diferite domenii începând cu 1648 (cele patru Evanghelii, 214.800 de cuvinte) și terminând cu anul 1989. A fost elaborat un ansamblu de module care include: alfabete istorice, seturi de modele de recunoaștere, dicționare ortografice, tastaturi virtuale, fonturi și utilități de transliterare. Aplicarea instrumentarului a permis procesarea textelor românești vechi

tipărite cu caractere chirilice asigurând cu o precizie de mai puțin de 5% cuvinte eronate.

Utilitatea de transliterare elaborată de autori efectuează transformarea textelor românești din scrierile chirilice din diferite perioade în cea latină modernă și invers. Transliterarea este relativ simplă pentru perioadele anterioare anului 1862. Statisticile pentru procesarea unui text românesc din secolul al XVIII-lea din domeniul geografiei arată că din totalul de 8020 de cuvinte, 756 (9,4%) au o ortografiere diferită de cea modernă. Erori OCR: 115 (sub 2%), erori de transliterare: 54 (0,7%). În 301 (3,6%) de cuvinte se atestă o diferență de scriere într-un singur cuvânt sau separat. Alfabetul chirilic moldovenesc din secolul XX prezintă un caz mai dificil pentru transliterare datorită utilizării unui alfabet impropriu limbii. Setul de reguli de transliterare pentru această perioadă îmbină atât abordări statistice, cât și euristice și necesită un dicționar de excepții destul de voluminos. De exemplu, la republicarea în anul 2017 cu utilizarea instrumentarului menționat a cărții lui Vladimir Andrunachievici „Numere și ideale” (1979) în grafie latină modernă (vocabulary matematic fiind unul destul de conservativ) au fost adăugate 160 de cuvinte (6,4%) în calitate de excepții de transliterare din totalul de 2.500 de cuvinte diferite.

Veronica COSOVAN

Șef secție Carte veche și rară,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Chișinău
E-mail: vcosovan@mail.ru

FORME INOVAȚIONALE DE PROMOVARE ȘI VALORIFICARE A PATRIMONIULUI CULTURAL

Patrimoniul cultural reprezintă moștenirea generațiilor trecute, percepută de oameni ca fiind o reflecție și expresie a evoluției valorilor, credinței, cunoștințelor și tradițiilor derivate din experiența dobândită prin progres. Acesta rezultă din interacțiunea dintre oameni și societate, transmisă posteriorității

Cercetătorii consideră că particularitatea epocii actuale este marcată de două mari transformări. Prima se referă la procesul de formare a unei noi paradigme culturale, pe când cea de-a doua vizează dezvoltarea galopantă a domeniului comunicațiilor tehnologice. Metamorfozele sociale s-au răsfrânt și asupra bibliotecii, resimțite puternic nu doar asupra întregului sistem de resurse a bibliotecii, dar și asupra rolului bibliotecii pentru societate, prin extinderea și diversificarea funcțiilor ei. Schimbările în cauză generează noi modele de dezvoltare a bibliotecii, care asigură viabilitatea acesteia ca instituție multifuncțională în contextul unei societăți a cunoașterii integratoare și contribuie, totodată, la schimbarea percepției societății moderne, prin crearea imaginii pozitive, grație accesului gratis la resursele sale și nu numai.

În comunicarea de față autoarea relatează despre experiența Bibliotecii Naționale (BNRM) în dezvoltarea noilor forme de promovare a patrimoniului național prin implementarea unui nou serviciu – crearea Muzeului Cărții în cadrul secției Carte veche și rară. Subiectul este centrat pe activitatea Muzeului Cărții, direcțiile de acțiune și instrumentele utilizate în promovarea patrimoniului cultural. Implementarea unei astfel de experiențe a

fost marcată de creșterea colecțiilor patrimoniale de unicat, interesul și grija față de valorificarea patrimoniului documentar, dar și de conturarea unei noi funcții a bibliotecii – cea memorială, care în ultimii zece ani este tot mai des abordată de către specialiștii în domeniu.

Pornind de la viziunea Muzeului Cărții care se referă la crearea legăturii între patri-moniul – educație – cultură, între trecut și prezent, putem cu certitudine afirma că bibli-oteca își consolidează poziția sa în calitate de centru al culturii naționale și contribuie la revigorarea memoriei colective a societății moderne, la aprecierea și punerea în valoare a patrimoniului cultural. Noua formă inovațională de promovare și valorificare a patri-moniului cultural va permite includerea Bibliotecii Naționale în itinerarul turismului cultural moldovenesc.

Victor CREȚU

Școala doctorală *Studiul Artelor și Culturologie*,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Chișinău
E-mail: cretu_vic@yahoo.com

CHIȘINĂUL ÎN OPERA LUI ALEXEI VASILIEV

Comunicarea de față are ca scop analiza fațetelor schimbătoare ale Chișinăului, eter-nizate nu numai în fotografiile de epocă, cunoscute multor cercetători, dar și în operele de artă plastică. Mai multe generații de pictori au surprins trăsături irepetabile ale motivelor definitorii ale peisajului urban, iar cercetarea face valabilă opinia că orașul Chișinău este o sursă de inspirație invariabilă pentru artiștii plastici.

Alexei Vasiliev (1907–1975), o personalitate cunoscută și apreciată în mediul oame-nilor de artă, s-a născut în orașul Samarkand (Uzbekistan), mai târziu studiază la Școala de Arte *Pamyat*, apoi decide să meargă la Institutul Superior de Artă și Tehnică din Mos-cova. După cel de-al Doilea Război Mondial, în anul 1945, a fost trimis în RSS Moldo-venească, unde conduce Uniunea Artiștilor Plastici. În perioada 1945–1949 realizează primele lucrări de dimensiuni mici. Urmează apoi un număr impresionant de peisaje, opere pătrunse de dragoste pentru acest ținut, pentru istoria și oameni săi. Artistul, pe tot parcursul vieții, pictează mult orașul Chișinău, fapt regăsit în tablourile *Împrejurimile Chișinăului*, *Primul tramvai în Chișinău*, *Ultimele raze. Chișinău*, *La târgul din Chișinău*, *Chișinăul distrus*, *Chișinăul vechi și nou*, *Seara în Chișinău* ș.a.

Alexei Vasiliev a adus o contribuție importantă și la refacerea colecției Muzeului Național de Artă al Moldovei (denumire actuală), distrusă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. La începutul anilor '60 el devine director al Școlii de Artă Plastică *I. Repin* din Chișinău. Este distins cu titlul onorific Maestru Emerit al Artei în RSSM (1946), Ordinul Drapelul Roșu de Muncă și Ordinul Insigna de Onoare. Marele artist s-a stins din viață la 25 martie 1975 în orașul Chișinău. Operele lui Alexei Vasiliev sunt o verigă valoroasă a patrimoniului național, fiind expuse în mai multe țări și bucurându-se de o înaltă apreciere.

Radu DAN

Doctorand, Școala Doctorală *Istorie, Arheologie și Filosofie*,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
E-mail: danraduvitalie@gmail.com

PRACTICI DE RECUPERARE ȘI VALORIFICARE A PATRIMONIULUI BISERICESC DIN ODESSA ÎN PERIOADA ADMINISTRAȚIEI ROMÂNEȘTI (1941–1944): CONTRIBUȚII RECENTE

Odată cu instaurarea administrației românești în Odessa, în august 1941, dincolo de numeroase probleme stringente din punct de vedere social-economic, autoritățile locale au inclus în agenda activităților curente problema readucerii lăcașurilor de cult și a vieții religioase din municipiu în fâgașul firesc al lucrurilor. Către acel moment, în Odessa funcționa o singură biserică, pe lângă cimitirul orășenesc nr. 2, restul lăcașurilor aflându-se într-o stare dezastruoasă, profanate și în mare parte distruse de către administrația anterioară a statului sovietic.

Autorul prezintă cercetarea acțiunilor și politicilor promovate de administrația românească, în perioada august 1941 – ianuarie 1944, în direcția reconstruirii și redeschiderii lăcașurilor de cult, inclusiv biserici luterane și ale celor de rit catolic, urmărind scopul de a elucida rolul patrimoniului bisericesc și al vieții spirituale din Odessa în perioada unor profunde transformări istorice.

Comunicarea este o contribuție la problema de studiu cu referire la perioada administrației românești în regiunea Odessa și aduce în orizontul cercetării noi surse monografice și documentare din patrimoniul arhivistic din Republica Moldova.

Diana DEMENTIEVA

Doctorand, Școala doctorală *Științe Umaniste*,
Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*, Chișinău.
E-mail: dementievad@mail.ru

UMBERTO ECO: CONCEPTUL „DESCHIDERII” ȘI LIMITELE EI

Comunicarea prezintă și limpezește câteva aspecte teoretice ale semioticianului italian Umberto Eco. Este necesar să aducem în discuție aportul adus de către teoretician la diversificarea practicilor interpretării prin conceptul de caracter deschis al operei literare. Dat fiind faptul că problemele discutate astăzi în cadrul teoriei literare cu privire la *destinatarul* discursului literar-artistic se pot dovedi uneori destul de abstruse sau prea tehnice pentru cititorul neinițiat, propunem o readucere adaptată a conceptelor economice de „interpretare”, „suprainterpretare” și „deschidere”. Pentru semioticianul italian opera este o structură definită care permite multiple interpretări și tot ea le coordonează alternarea și le stabilește limitele. „Particularitățile operei deschise contemporane (ambiguitatea, intertextualitatea, hermitismul, plurivocitatea) reflectă modul în care știința, cultura,

umanitatea modernă concep realitatea actuală. În aceste circumstanțe este indispensabil să readucem în discuție poziția teoreticianului italian, care urmărește și argumentează necesitatea conștientizării unui echilibru în actul interpretării, respectarea „limitelor” în defavoarea suprainterpretării deconstructiviste. Premisele puse în discuție vizează atât lucrările de critică, teorie literară și estetică (*Opera deschisă, Lector în fabulă, Limitele interpretării, Interpretare și suprainterpretare*), cât și opera artistică a scriitorului italian (*Numele trandafirului*).

Georgiana Nicoleta DERSCARIU

Restaurator icoană, Muzeul Județean Ștefan cel Mare Vaslui, România
E-mail: derschariu.georgiana@gmail.com

RESTAURAREA ICOANEI SFÂNTUL IOAN BOTEZĂTORUL – COLECȚIE PARTICULARĂ

Icoana Sfântul Ioan Botezătorul de la Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil – Hilișeu - Horia, jud. Botoșani aparține secolului al XIX-lea, ea fiind folosită în scop liturgic. Este de factură românească, realizată de un autor anonim, având lungimea de 860 mm, lățimea de 555 mm și grosimea de 27 mm. Icoana este realizată în tempera pe suport dreptunghic, având o ramă acoperită cu bronz, iar fondul icoanei este albastru. Sfântul Ioan Botezătorul este încadrat până la jumătate cu fața ușor spre dreapta. Îmbrăcămintea sfântului constă în trei elemente și anume: o cămașă de culoare brună, o mantie de culoare verde și un brâu alb. Sfântul Ioan Botezătorul ține în mâna stângă o cruce cu filacter. Sfântul are o aureolă, iar în partea stângă a lui se află un copac.

Icoana Sfântul Ioan Botezătorul este realizată din două panouri, unul fiind din foioase, iar celălalt din conifere, respectiv tisă. Rama icoanei (repictată) este dată cu bronz și pigmenți de culoarea ocru, verde și roșu, iar pictura originală și repictarea sunt realizate în tehnica tempera și ulei pe lemn, de aici reieșind stilul Neobizantin cu influențe realiste.

Culorile predominante din repictarea stratului pictural sunt albastrul, maro și ocru închis, iar din pictura originală culorile predominante sunt albastru și verde.

Emil DRAGNEV

Doctor în istorie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
E-mail: edragnev@gmail.com

**CÂTEVA PARTICULARITĂȚI ALE PROGRAMULUI ICONOGRAFIC
AL NAOSULUI BISERICII ÎNĂLȚĂRII A MĂNĂSTIRII NEAMȚ ȘI POZIȚIA
ANSAMBLULUI MURAL NEMȚEAN ÎN ARTA EPOCII LUI ȘTEFAN CEL MARE**

Biserica Înălțării a mănăstirii Neamț, edificată de Ștefan cel Mare la 1497, a fost pictată la o dată necunoscută, apreciată de cercetători în diapazonul ce se întinde de la anul zidirii, până la domnia lui Petru Rareș inclusiv. Ultimele cercetări (E. Cincheza-Buculei), au readus de fapt, cu noi argumente, datarea lui I. D. Ștefănescu, care plasa picturile altarului, naosului și gropniței după 1497, în ultimii ani de domnie a lui Ștefan cel Mare, iar ale pronaosului și pridvorului, în vremea domniei lui Petru Rareș.

Din punct de vedere cronologic, fiind situat oricum după 1497, ansamblul picturilor din altar, naos și gropniță (ultima se integrează după surparea în epoca modernă a zidului separator) ar aparține cu siguranță celei de a doua faze ale picturii murale din vremea lui Ștefan cel Mare (limita cronologică între cele două faze o apreciasem undeva între 1493–1495). Una dintre particularitățile principale ale programului iconografic al naosului bisericii nemțene se evidențiază anume în raport cu alte biserici din a doua fază (Sf. Gheorghe din Hârlău, Sf. Nicolae din Popăuți-Botoșani, Sf. Nicolae din Dorohoi, Sf. Nicolae din Bălinești și Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul de la Arbore): ciclul *Pătimitilor* este prezentat aici în cadre separate, modalitate ce caracterizează prima fază, și în contrast cu desfășurarea sa în friză neîntreruptă, precum vedem la toate bisericile menționate din a doua fază.

Cauza revenirii la această modalitate nu este încă elucidată, dar considerăm că putem schița un răspuns ținând cont de un ansamblu de picturi ștefaniene dispărut, de la Putna, care a constituit cu certitudine un fel de monument princeps al epocii, precum și de legătura genetică ale celor două Lavre moldovenești.

Lilia DRAGNEV

Profesor, Colegiul de Arte Plastice *Alexandru Plămădeală*, Chișinău
Director Centrul pentru Artă Contemporană, Chișinău KSA:K
E-mail: dragneva@gmail.com

**PRACTICI CONTEMPORANE CURATORIALE ÎN PREZENTAREA
PORTRETULUI DE ARTIST. METODE CONTEMPORANE DE ARHIVARE
ȘI REPREZENTARE**

Pannel-ul presupune o discuție despre un format contemporan de concepere, expunere și reprezentare, care prevede un proces de cercetare în ideea recreării identității

personale a unei somități din lumea artistică basarabeană. Astăzi avem mai multe tipuri de curatoriat, ce țin nu în ultimul rând de problematizarea în materie de auctorialitate colectivă. Ideea vizează un curatoriat de grup cu caracter instructiv-educational, cu implicarea nemijlocită a artiștilor, curatorilor și cercetătorilor tineri, dar și a cadrelor didactice, elevilor și studenților de la instituțiile de profil artistic. Ne vom referi la diverse tipuri și modalități de revalorificare și personificare a patrimoniului uman, pornind de la un model-patrn concret. Referință se va face la o expoziție de retrospectivă, anticipată de un discurs teoretic și anume – la proiectul în etapa de elaborare, cu genericul „Portretul Adei Zevin” – o recreare vorbită (de critici de artă, teoreticieni, prieteni și colegi) și vizualizată (prin opere din colecții private, poze, filme, scrisori de corespondență, agende personale și elemente de mobilier).

Daniel DUMITRAN

Conferențiar universitar, doctor habilitat, Departamentul de Istorie, Arheologie și Muzeologie,
Facultatea de Istorie și Filologie, Universitatea 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia
E-mail: daniel.dumitran@uab.ro

ALBA IULIA – O PERSPECTIVĂ URBANISTICĂ ȘI PATRIMONIALĂ

Pornind de la tema expoziției pregătite pentru o apropiată conferință (*Orașele Unirii: proiecte și evoluții urbanistice după anul 1918*, Alba Iulia, 3-5 octombrie 2019), comunicarea mea intenționează să ilustreze evoluția unuia dintre orașele unirii – Alba Iulia – din perspectiva proiectelor de sistematizare care l-au vizat începând din perioada interbelică. În centrul acestor prime proiecte a stat edificarea Bisericii Încoronării și amenajarea contextului urban în care a fost amplasat edificiul, ca primă etapă a transformării orașului într-un oraș-simbol al României întregite. După instaurarea regimului comunist, Alba Iulia și-a pierdut pentru o vreme semnificația, pentru a și-o regăsi, la alte cote, în vremea național-comunismului epocii lui Nicolae Ceaușescu. Atunci au fost puse în practică marile proiecte de sistematizare care au schimbat radical imaginea orașului, prin sacrificarea vechilor ansambluri, caracteristice și pentru diversitatea etnică și culturală a urbei, în vederea construirii locuințelor destinate „oamenilor muncii”. Pe această cale, patrimoniul istoric construit al orașului a fost pus în umbră, sau chiar distrus, fapt care a necesitat, începând din anii '90 ai secolului trecut, conceperea unor proiecte pentru revalorificarea acestui patrimoniu și pentru dezvoltarea pe termen lung a orașului. Subiect al unor acerbe polemici, această strategie marchează din plin destinul actual al „celeilalte capitale” a României, fenomenul fiind, de fapt, mai general resimțit de orașele României contemporane.

VIOREL GHEORGHE

Doctor în istorie, Comisia de Istoria Orașelor din România (CIOR),
Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST),
Buzău, România
E-mail: viorelgheorghe68@gmail.com

DIN PATRIMONIUL ISTORIC AL MUNICIPIULUI BUZĂU

Oraș important la Curbura Exterioară a Carpaților, cu o istorie care se pierde în Evul Mediu, Buzăul nu are foarte multe monumente istorice sau de arhitectură. Mult prea de-sele incursiuni otomane sau tătare, războaiele ruso-otomane din secolul al XVIII-lea, la care s-au adăugat efectele cutremurelor sau incendiile nu au permis o dezvoltare firească a orașului. În afara complexului arhiepiscopal și a unor biserici nu mai avem clădiri sau monumente din perioada medievală și începutul modernității. În mod firesc, cele mai multe clădiri de patrimoniu aparțin de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și de secolul XX.

În această perioadă, orașul a crescut economic și demografic, iar spațiul său s-a extins tot mai mult. Perioadele de prosperitate economică au permis construirea de clădiri deosebite, ridicate după planurile unor arhitecți de renume. Exemplul cel mai elocvent este Palatul Comunal, construit, la inițiativa primarului Nicu Constantinescu după planurile elaborate de către arhitectul Alexandru Săvulescu. Acesta a devenit clădirea emblematică a orașului. Câțiva ani mai târziu, în preajma declanșării Primului Război Mondial, a fost inaugurată la Buzău noua clădire a Palatului de Justiție, ridicată după planurile unui alt arhitect celebru și anume Petre Antonescu.

Perioada interbelică a fost destul de săracă în realizări de valoare. Efectele războiului, criza economică nu au mai permis alte inițiative edilitare din partea autorităților locale. Abia la mijlocul anilor 1930 au existat fonduri pentru o construcție mai deosebită și anume Piața Centrală construită după planurile arhitectului Duiliu Marcu. Se pare că a fost prima piața din România construită în stil modern.

După al Doilea Război Mondial și preluarea puterii de către comuniști, Buzăul cunoaște un proces de dezvoltare urbană, dar bazat pe alte principii decât cele valorice. Cartierele-dormitor au început să apară, populația a crescut, prin migrarea forței de muncă din mediul rural spre urban. Buzăul, ca toate celelalte orașe din țară, a cunoscut acest fenomen, care, în mod paradoxal a dus la ruralizarea sa accentuată.

Târziu, după aderarea la Uniunea Europeană, încep și autoritățile locale să gândească programe pentru protecția patrimoniului istoric local. Pe fonduri europene s-a restaurat parțial zona centrală și reabilitată Vila Albatros, construită de Iancu Marghiloman și modificată de fiul său Alexandru Marghiloman.

Ana GHILAȘ

Doctor în filologie, cercetător științific coordonator,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: ana_ghilas@yahoo.com

**PERSPECTIVE INTER- ȘI TRANSDISCIPLINARE ÎN CERCETAREA
ARTEI DRAMATURGICE**

La etapa contemporană, științe precum teoria artelor, etnologia, antropologia, sociologia, teoria comunicării ș.a., propun metode și tehnici de receptare, valorificare inter-, trans- și multidisciplinare ale discursului cultural. În strânsă legătură cu contextualitatea (socială, ideologică, culturală) și, respectiv, cu schimbările de paradigmă, se reliefează anumite perspective de abordare a diverselor tipuri de discursuri. Astfel, categoria memoriei contribuie actualmente la afirmarea unei noi paradigme în cercetările umanistice – memoria culturală, după J. și A. Assmann, arta ca medium al memoriei, aceasta continuând o altă paradigmă ce se referă la comunicarea culturală – intermedialitatea, un mod de interacțiune a artelor și a altor medii de comunicare într-un singur discurs cultural. Evidențiem rolul intermedialității în structurarea unui text artistic: „pictura verbală” în textul dramatic, teatralitatea și/sau muzicalitatea prozei, precum și alte aspecte ale interferenței și interacțiunii artelor și mediilor, devenite actuale în relevarea caracterului „poliglot” și polisemnificativ al culturii în general și al discursului artistic în special. Un rol important îi revine, desigur, specificității viziunii artistice a individualității creatoare în procesul de reprezentare și interpretare a lumii prin mijlocirea relațiilor intratextuale și interdiscursive.

Rodica GOTCA

Magistru în istorie și teorie literară,
doctorand, Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*, Chișinău
E-mail: gotcarodica@gmail.com

VIDEOPOEZIA – O RECICLARE CYBER A POEZIEI

Evoluția TIC a facilitat o reciclare a culturii, fapt confirmat prin digitalizarea literaturii postmoderne, proliferarea diverselor specii ale poeziei digitale care apare și se dezvoltă în cyberspațiu (click-poezie, cyberpoezie, E-poezie, holopoezie, Google poezia, videopoezia etc.). Videopoezia este o formă specială de artă video care cuprinde texte de poezie elaborate la diferite nivele acustice și vizuale, aflate în spațiul Web și accesibile în rețea în diverse aplicații, printre care și YouTube. Videopoezia nu este o demolare a poeziei tradiționaliste, nici măcar a celei postmoderniste, este o reciclare a tot ce este artă, estetic, spectaculos, deci valoros. Atestăm o literatură confortabil amplasată în spațiul online, ieșită din cercul hermeneutic în așteptarea unei abordări la fel digitalizate pentru că cyberspațiul poate fi studiat doar aflându-ne în el, traversându-l, făcând click, deschizând ferestre, instalând aplicații.

Aliona GRATI

Doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar,
Biblioteca Municipală *B.P. Hasdeu*, Chișinău
E-mail: alionagrati@gmail.com

**DESPRE PUTEREA LITERATURII STRĂINILOR DE A GENERA PERSONAJE
REPREZENTATIVE ALE PATRIMONIULUI NAȚIONAL**

Flaubert era de părerea că un scriitor descrie cu atât mai bine o împrejurare cu cât îi este mai străină. Străinătatea îi oferă scriitorului condițiile unei contemplări obiective, situată, ca la artiști, în planul indiferenței practice. Realitatea cu întreg insolitul, fantasticul și fabulosul și cunoașterea ei estetică produc uneori la ei reprezentări memorabile, devenind clișee de percepție pe larg răspândite în lume. Câteva din ele, vizând realitățile istorice și culturale ale spațiului românesc, ne vom strădui să le contabilizăm în această comunicare. Vom analiza cum sunt reprezentați în cronografia veche a călătorilor străini Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Ioan Vodă cel Cumplit, Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir și alte personalități istorice, care au intrat în patrimoniul simbolic, artistic și mai ales literar al culturii române.

Vasile HAHEU

Cercetător științific,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: vasile.haheu@gmail.com

**NECROPOLA DE LA GIURGIULEȘTI ÎN CONTEXTUL CULTURILOR
ENEOLITICE DIN SUD-ESTUL EUROPEI**

Situl era situat pe vârful unei scurgeri de ape late și înalte a celei de-a doua terase întinse de-a lungul cursului inferior a râului Prut, la confluența acestuia cu Dunărea, 1,5 km spre nord-est de satul Giurgiulești. Descoperit în 1991 cu ocazia cercetării unui tumul a culturii Iamnaia. Toate vestigiile au fost surprinse în solul viu – cinci morminte de inhumație (decubitus dorsal cu genunchii îndoiți în sus) și două construcții de ritualice. Mormântul central avea în calitate de inventar arme, însemne ale puterii, piese ritualice și podoabe. Cele trei morminte de copii și a unei femei (în opinia noastră sacrificii) erau însoțite de piese de podoabă (brățări și inele de aramă), unelte de piatră, silex, aramă și un vas (oală) aparținând culturii Gumelnița din regiune. Mormântul central era într-o construcție sepulcrală adâncă de cinci metri, captușită în partea superioară cu câte trei cranii de bovine, cabaline și ovicaprine. Mormintele de copii erau în structuri de tipul catacombelor, cel de femeie – într-o groapă simplă dreptunghiulară de dimensiuni modeste. Pentru catacombele epocii, care sunt aici de unicat, analogii se găsesc doar în cultura Halaf din Asia Mică. Totalitatea artefactelor atestate în cadrul necropolei (construcții funerare, poziția scheletelor, inventarul funerar) permite a o încadra în perioada de la

mijlocul mileniului V î.Hr. Este oarecum mai dificilă atribuirea culturală a acesteia, deși în linii generale este clar că face parte din contextul eneoliticului central și sud-est european. Inventarul funerar indică analogii geografice de asemenea deosebit de largi – de la Azov și bazinul Mării Caspice (grupurile culturale Mariupol, Hvalynsk și mai ales, Novodanilovka) până în Balcani (Varna), pentru construcțiile funerare fiind nominalizată și Asia Mică. Sunt absolut surprinzătoare determinările antropologice ale scheletelor, care demonstrează caracterul mediteranean al defuncțiilor și respectiv deosebiri certe de tipurile estice. Rezultatele obținute în rezultatul cercetării necropolei de la Giurgiulești, subliniind caracterul excepțional și de unicat al acestora, vor contribui substanțial la elucidarea problemelor de indoeuropenizare a spațiului sud-est european.

Vasile HAHEU

ETAPE DIN ISTORIA CONSTITUIRII VITIVINICULTURII DIN MOLDOVA (EPOCILE ANTICĂ ȘI MEDIEVALĂ)

Cultivarea viței de vie și vinul este un bun al popoarelor stabile și civilizate, caracteristici proprii marilor noștri înaintași – geții, dar prelucratul strugurilor pentru ca aceștia să devină licoarea amănitoare care se cheamă vin necesitând o mare tehnică și experiență. Obținerea vinului se făcea mai demult în regiune (eneolitic, epoca bronzului, perioada hallstattană), dar anume în perioada antică (cultura getică) se pun bazele unei vitiviniculturni cu adevărat temeinice, cu procese și proceduri conștientizate și cu germenii unor tehnici și tehnologii performante. Ultimele vor sta la baza progresului în domeniu din epoca medievală și mai ales în cea modernă și contemporană. Vița de vie începe a fi selectată și îngrijită riguros pentru a se obține produse de valoare. Etapa de vârf a acestui proces este atins în perioada evului mediu dezvoltat, fapt consemnat în majoritatea scrierilor călătorilor străini în regiune, care sunt unanimi în faptul că vinurile moldovenești sunt dintre cele mai bune, întrecându-le pe cele de Tokay și nefiind mai prejos decât cele italiene. Pentru perioada antică ocupațiile vitivinicole ale populației locale sunt confirmate de mai multe izvoare scrise, precum și multiplele descoperiri de unelte și dispozitive utilizate în diferite lucrări specifice domeniului, de la plantarea și îngrijirea viței (cosoare, săpăligi, târnăcoa-pe, sădile, ferestraie, linuri, teascuri). Practic, aceleași izvoare scrise (hrisoave, documente domnești descrieri ale cronicarilor și călătorilor străini) și arheologice (la care se adaugă plugul, ramele de hârleț, cramele, beciurile) sunt valabile și pentru vitivinicultura Moldovei medievale. Analiza comparativă a uneltelor și dispozitivelor utilizate în acest domeniu agricol a condus mai mulți specialiști să susțină continuitatea populației locale. În opinia acestora, însăși ocupațiile vitivinicole sunt o caracteristică a unei populații statornice. Ascendența domeniului este întreruptă brusc la sfârșitul secolului al XIX-lea, când are loc molipsirea totală a plantațiilor viticole din regiune de filoxeră și mildium, iar ca urmare, acestea sunt distruse totalmente, după care ramura renaște, dar deja pe alte suporturi, alte sorturi și alte procedee tehnologice.

Aurelia HANGANU

Doctor habilitat, conferențiar universitar,
Rector Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*, Chișinău
E-mail: aureliahanganu@yahoo.com

LINGVIȘTI BASARABENI: SILVIU BEREJAN ȘI VASILE BAHNARU

Filologul basarabean Vasile Bahnaru, ajuns în prag de frumoasă aniversare septuagenară, demonstrează în continuare o extraordinară vivacitate ce se manifestă în avalanșa de activități, interese de cunoaștere, publicații, căutări și descoperiri. Curiozitatea de a înțelege orânduirea fenomenelor sau a faptelor și de a afla răspunsuri, îl definesc, fie că e interpretată ca o trăsătură a neamului, fie ca o consecință acceptată a lecturilor din tinerețe și din cadrul Facultății de Litere, care, așa cum bine se știe, deschid mintea Omului față de Univers. Articolul de debut *Reabilitarea cărților proscrise*. // *Învățământul public*, 1977, 25 oct., îi marchează traseul de cercetare și activitate publică pe care îl va parcurge lingvistul, publicistul, omul politic și public, patriotul românității Vasile Bahnaru, cel pe care publicul îl va înțelege mai târziu ca omul întrebărilor incomode sau cel puțin neașteptate. Această personalitate avea să se dezvolte în anturajului academicianului Silviu Berejan, reductibil savant basarabean ce îi devenise mentor și se afirmase ca centru de gravitație al lexicologilor din stânga Prutului. Editorial, conlucrarea acestor lingviști pornește de la *Cuvântul și lupta de idei*. (Chișinău: Știința, 1985), lucrare cu titlu simbolic pentru conlucrarea celor doi în condițiile istorico-politice ale Chișinăului de atunci. Din comunicarea și colaborarea sa cu „*omul logodit pentru eternitate cu lingvistica și cu neamul românesc*” (așa cum îi spune Vasile Bahnaru lui Silviu Berejan într-un articol mai târziu) pare firească și evidentă evoluția spre memorabilul *Alfabet pe banca acuzaților (În jurul discuțiilor asupra alfabetului est-romanicilor)* // *Literatura și arta*, 25.08.1988, pe care îl scrie împreună cu un alt filolog, publicist și mare patriot Constantin Tănase, coleg de breaslă și simțire, răzvrățiți ai vremii împotriva regimului și temerari ai adevărului științific. Ambii însă, la origine, converg spre același Silviu Berejan, care, prin personalitatea sa, atitudinea față de problemele identității lingvistice a basarabenilor și față de oamenii care urmează să construiască destine, rămâne epicentrul românității și al literelor române din Moldova dintre Prut și Nistru.

Traian ICHIM

Doctor în studiul artelor și culturologie,
Universitatea *Transilvania* din Brașov, România
E-mail: ichimtraian@yahoo.com

ZENAIDA PALLY – O VOCE DE EXCEPȚIE DĂRUITĂ SPLENDORII MUZICII

Anul acesta se împlinesc o sută de ani de la nașterea unei mari artiste, născută pe pământ basarabean, cea care a dus faima neamului românesc dincolo de granițele locului de baștină. Un nume acoperit de glorie atât în România, unde este prim solistă timp de aproape treizeci de ani la Opera Națională din București, cât și în străinătate, obținând succese importante în mari centre muzicale.

Mult apreciată în țară, Zenaida Pally reprezintă cu succes talentul acestui popor pe marile scene ale lumii. Primadona Operei bucureștene se bucură și de un renume internațional, fiind solicitată de multe instituții culturale din întreaga lume. Ea apare pe importante scene internaționale, cum ar fi: Grande-Opera de Paris, Theatre Royal de Mons, Opera din Sarajevo, Opera Națională din Belgrad, Opera Națională din Montevideo, Teatro Politeamo Greco, Teatro Petruzelli. Prin prisma talentului său mezzosoprana Zenaida Pally a cucerit simpatia publicului în numeroase țări, cum ar fi: URSS, Germania, Franța, Belgia, Danemarca, Ungaria, Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia, Uruguay. Prestația sa a stârnit ropote de aplauze la Berlin, Leipzig, Dresda, Copenhaga, Leningrad, Moscova, Tbilisi, Odessa, Dublin, Cairo, Mexico.

Comunicarea de față se dorește a fi un omagiu pentru cea care a fost o mare divă a scenei lirice internaționale, o artistă desăvârșită, născută pe meleagurile noastre mioritice, care a încântat o lume întreagă cu talentul și farmecul său. O viață dăruită slujirii artei!

Elisaveta IOVU

Magistru în filologie,
doctorand, Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*, Chișinău
E-mail: iovuelisaveta@gmail.com

IMAGOLOGIA LITERARĂ: ȘCOLILE ȘI REPREZENTANȚII EI

În comunicare prezentăm o panoramă a școlilor și reprezentanților imagologiei literare. Ca orice disciplină tânără, apărută în cadrul științelor umaniste, imagologia literară are la bază un șir de școli și de reprezentanți, care au contribuit la conceperea teoretică a acesteia. Imagologia literară are școli în diferite arealuri lingvistice. Mai întâi, analizăm contribuția școlii franceze și a reprezentanților ei, căreia i se datorează apariția acestei discipline, apoi conturăm activitatea celorlalte școli și reprezentanți, precum școala german-austriacă, portugheză, spaniolă, română, rusă, poloneză, chineză etc. Concretizăm specificitatea fiecărei școli în parte, în deosebi a celei franceze și german-austriece, care au

influențat și alte școli. Accentul se pune pe aportul fiecărei școli și a reprezentanților ei de bază în ceea ce privește configurarea aspectelor teoretic și metodologic ale imagologiei literare de-a lungul evoluției sale.

Ana ISCHIMJI, Victoria DANILA

Universitatea Tehnică a Moldovei
E-mail: ana.ischimji@mtcp.utm.md
E-mail: victoria.danila@mctt.utm.md

MEȘTEȘUGURILE DE PRELUCRARE A PIEILOR DE LA O MESERIE DIN PASIUNE LA UNA PENTRU TRADIȚIE

Originalitatea fiecărui popor se caracterizează prin potențialul creator, care își găsește expresia în cultura materială și spirituală. Un loc aparte în această cultură îl ocupă meșteșugurile populare cum ar fi: pielărit – cojocărit, marochinărie. Marele interes față de meșteșugurile populare este motivat nu numai de aprecierea obiectivă a valorilor vitale, estetice și etice, dar și din cauza unei crize ecologice legate de pierderea capacităților de creație, de valorificare a bunurilor materiale, de slăbirea continuității între generații și destrămarea patrimoniului tehnico-cultural și etnic al poporului. De faptul cum vom reveni la valorile etnoculturale, depinde viitorul și continuitatea neamului, destinul culturii etnice.

Lucrarea data are drept scop evidențierea principalelor aspecte ale meșteșugurilor de prelucrare a pieilor, analiza meșteșugarilor tradiționali din Republica Moldova și definirea conceptului de meșteșug tradițional. Argumentarea necesității dezvoltării meseriei provenite din pasiune la una de tradiție prin promovarea patrimoniului cultural al țării. Conform premisei epistemologice principale a metodologiei de cercetare, s-au urmărit ca obiectivele, etapele și tipurile de investigație să includă, pe de o parte, identificarea elementelor esențiale, specifice ale meșteșugului tradițional și, pe de altă parte, identificarea problemelor principale pe care le întâmpină în practică meșteșugarii tradiționali din Republica Moldova.

Credem că aceste meșteșuguri de prelucrare a pieilor care reprezintă valori autentice de promovare a tradițiilor necesită identificare și recunoașterea pentru a dezvolta autenticitatea și originalitatea produselor.

ION JABINSCHI

Lector universitar, master în artele plastice, doctorand,
Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă*,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Chișinău
E-mail: i.jabinschi@mail.ru; ionjabnisch78@gmail.com

AVEM SAU NU NEVOIE DE REAMPLASAREA PANOULUI DIN MOZAIC „ARTA (ATRIBUTELE ARTEI)”. AUTOR MIHAI BUREA

În comunicarea de față ne-am propus să punem în discuție problema păstrării unei opere de artă monumentală și anume, a panoului din mozaic *Arta (Atributele artei)*, realizat de Mihai Burea (1972), pe fațada clădirii din strada Kiev, nr. 7, Chișinău (fostul Palat de Cultură al Sindicatelor, sectorul Râșcani). Din păcate acest edificiu a fost demolat (în vara anului 2018), iar panoul propriu zis a fost demontat și conservat pentru a fi reamplasat la o adresă nouă. Scopul cercetării este studiul de *demontare, păstrare, conservare cât și remontare a panoului din mozaic*, aflat în *patrimoniul național*. Un asemenea gen de lucrări (demontare, depozitare, transportare, restaurare, reconstituire a elementelor mozaicului), în practica țării, noastre nu a fost îndeplinit/efectuat niciodată, până la cazul discutat.

Vorbind de mozaic ca element al mediului urban, el este asociat cu arhitectura și conceput pentru a fi admirat de la distanță, de aici apare laconismul și generalitatea lui. Mozaicul este caracterizat prin claritatea conturului, a siluetei, ritmul specific al liniilor, desenul strict, stilizat și armonios. El se află în armonie totală cu arhitectura, evidențiind suprafața plană a peretelui și arhitectonica clădirii, creându-i un aspect cromatic luminos/armonios deosebit. Ca parte complementară a arhitecturii, mozaicul ca tehnică a picturii monumentale contribuie la definirea individualității artistice a construcției arhitectonice din care face parte, ilustrând convingător tendințele existente într-o anumită perioadă și ambianța în care a fost creat acest ansamblu. În consecință, unele picturi murale au ajuns să se identifice într-atât cu monumentele de arhitectură, încât aspectul acestora nici nu mai poate fi conceput fără pictura monumentală respectivă. Exemple în acest sens sunt frescele renaștentiste ale Capelei Sixtine, frescele exterioare ale bisericilor din mănăstirile Voroneț și Sucevița, mozaicul medreselor din Samarkand, vitraliile catedralelor gotice din Reims, Chartres, Saint-Chapelle etc.

Ion JABINSCHI

PROMOVAREA TEHNICII MOZAICULUI – CEA MAI REZISTENTĂ TEHNICĂ A PICTURII MURALE ȘI PERCEPEREA VIZUALĂ A COMPOZIȚIILOR MONUMENTALE

Arta este un proces schimbător ca și societățile care o produc și care trăiesc și se bucură de valorile artistice. Chiar și în sferile cele mai conservatoare ale artei, precum este pictura murală/monumentală – arta e în permanentă schimbare. Progresul social, solicitările societății sunt determinate de dinamismul artei monumentale, Mozaicul contribuie la definirea individualității artistice a construcției arhitectonice din care face parte, ilus-

trând convingător tendințele existente într-o anumită perioadă și ambianța în care a fost creat acest ansamblu. În consecință, unele picturi murale au ajuns să se identifice într-atât cu monumentele de arhitectură, încât aspectul acestora nici nu mai poate fi conceput fără pictura monumentală respectivă.

Această sintagmă include categoriile tehnice ale mozaicului, sgraffito, fresca, vitraliul și tehnica al secco. Pictura monumentală reprezintă creativitate artistică, sincretică și magico-spirituală a tuturor civilizațiilor umane, în domeniul specific artelor plastice, a fost întotdeauna o expresie a modului de percepere a lumii înconjurătoare și a evoluat în concordanță cu dezvoltarea societății. Într-un fel, ea a reflectat și reflectă etapele principale ale evoluției unei comunități, devenind o cronică elocventă a diverselor perioade, menită să dezvăluie cele mai importante aspecte ale acesteia, ca un document complex, capabil să specifice nivelul resurselor, posibilitățile materiale și tehnice, gustul și aspirațiile artistice existente.

În comunicarea de față vom încerca să conturăm imaginea picturii murale, a interpretării din punct de vedere a acțiunii asupra privitorilor, prin intermediul percepției vizuale a mozaicului. Artistul, prin intermediul limbajului plastic, exprimă viziunea sa asupra lumii înconjurătoare, a universului nevăzut, stabilind o legătură între reprezentare (imagine) și privitor/receptor, ajunge să distingă aspecte ale fenomenului artistic, în exprimarea unitară organică în compoziția monumentală. Pentru redarea/crearea imaginii în tehnica mozaicului, artistul plastic monumentalist este obligat să cunoască legile după care funcționează perceperea vizuală, psihologia și cele ale picturii murale.

Mozaicul este prețuit ca fiind cea mai rezistentă dintre toate tehnicile picturii, care poate fi socotită ca și veșnică. Fiind rezistent la lovituri, uzură, la umezeală, se poate spăla, este neatacat de agenți chimici, de îngheț, având și un rol de protector al zidului pe care este aplicat, totodată având și o durabilitate artistică în timp.

Oxana LUȚEV

Doctorand, Școala Doctorală Științe Umaniste,
Universitatea de Stat Dimitrie Cantemir, Chișinău
E-mail: oxanagheorghita@mail.ru

REPREZENTĂRILE GROTESCULUI ÎN POEZIA LUI NICOLAE ESINENCU

Comunicarea oferă o analiză hermeneutică a formelor de reprezentare a grotescului în poezia lui Nicolae Esinencu. În structura textelor poetului grotescul are o mare însemnătate. Efectul estetic de grotesc este obținut prin mai multe strategii, de la deconstrucția metodei logice, precum silogismul, până la rizibil, clovnesc, oribil. La nivel sintactic, autorul apelează la întorsătura semantică bruscă din partea a doua sau din ultimul vers al poeziei. Aceste strategii au rolul de a invita cititorul la „concreare”. Grotescul prinde forme însă și în surprinderea și punctarea fugitivă a diferitor senzații, emoții și gânduri, pe care le declanșează datele realității. Textele lui Nicolae Esinencu sunt capabile să erodeze, prin impunerea unui alt model, lipsit de rigiditate și gravitate poeziei docile, poezia scrisă după calapodul realismului socialist. Rezistența prin cultură a însemnat, șansa de a rămâne sub totalitarism un scriitor integru, care nu și-a trădat vocația nici după căderea comunismu-

lui, producând texte de certă valoare. În aceste texte motivele grotești se metamorfozează, împletind estetica urâtului cu cea a comicului. Cu ajutorul acesta, scriitorul reușește să mențină atenția cititorului.

Vitalie MALCOCI

Doctor în studiul artelor, conferențiar universitar,
Cercetător științific coordonator, Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: vitaliemalcoci@gmail.com

ABORDĂRI CONSTRUCTIV-DECORATIVE ÎN ARHITECTURA FORMELOR MICI CREATE DE MEȘTERII POPULARI DIN MOLDOVA

Arhitectura tradițională românească creată în decursul mileniilor, potrivit unui proces istoric de dezvoltare și sub influența condițiilor socio-economice și cele naturale, a soluționat apariția și evoluția unor forme constructive originale care constituie aranjamentul compozițional al gospodăriei țărănești. În acest context arhitectura formelor mici marchează cele mai de seamă spații ale habitatului uman rural, care împreună cu decorul și ornamentația formează locuința populară moldovenească cu toate construcțiile auxiliare care îi aparțin.

În comunicare sunt descrise particularitățile structural-compoziționale precum și metodele constructiv-decorative ale formelor arhitecturale mici. Sunt reflectate modificările suportate de casa țărănească la care unele elemente cum sunt galeria și descendentele din aceasta (parapetul, foișorul, terasa etc.) reflectă un sistem structural-morfologic divers și definit. Totodată cunosc modificări radicale întregul spectru de elemente arhitectonice a acareturilor gospodăriei sătești (poartă, beci, gard, fântână).

Un interes aparte constituie informația ce relevă numeroase probleme de tipologie și particularitățile structural-compoziționale ale decorului arhitectural, iconografia motivelor ornamentale și morfogeneza elementelor arhitectonice. Autorul constată că, plastica acareturilor și formelor mici din ograda țărănească constituie o valoare artistică excepțională a creației noastre populare, o formă de manifestare a culturii materiale și a spiritualității naționale românești.

Marina MIRON, Viorel MIRON

Magistru în istoria și teoria artelor,
AO Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova, Chișinău
E-mail: marinamiron.72@mail.ru
Viorel MIRON, doctor în economie,
AO Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova, Chișinău
E-mail: viorelmiron7@yahoo.com

**CONSERVAREA PATRIMONIULUI CULTURAL CONSTRUIT: EXPERIENȚA
ȘI BUNE PRACTICI EUROPENE APLICATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Protejarea elementelor de patrimoniu implică un discurs despre trecut și este o practică internațională de patrimonializare. Salvagardarea patrimoniului construit necesită efortul comun specialiștilor din diferite domenii. În Registrul monumentelor ocrotite de stat (1993) atestăm multe edificii construite în spațiul urban după proiecte elaborate de arhitecți. Însă sunt puține exemple de arhitectură vernaculară rurală construită în conformitate cu necesitățile oamenilor și de mâinile acestor oameni. În acest articol discutăm două categorii de patrimoniu cultural construit care necesită salvagardare prin conservare sau restaurare: arhitectura tradițională și monumente proiectate de arhitectură.

Țările europene practică transformarea caselor vernaculare în locații turistice. În România sunt realizate proiecte pentru educarea proprietarilor de asemenea case în păstrarea patrimoniului construit. Punerea în valoare a fondului construit tradițional și dezvoltarea inițiativei antreprenoriale în domeniul turismului sunt văzute ca o sursă de venituri și de dezvoltare a comunității locale. Ca rezultat al acestor proiecte, astăzi în România sute de case tradiționale sunt transformate în structuri turistice rurale.

În experiența Republicii Moldova cunoaștem cazuri când antreprenorii locali au investit în case bătrânești, transformându-le în complexe turistice. Însă aceste inițiative au caracter privat, fără cercetări și studii efectuate de specialiști capabili să realizeze asemenea acțiuni de conservare și restaurare a patrimoniului cultural.

În calitate de bune practici în acest sens venim cu exemplul Proiectului Twinning „Suport pentru promovarea patrimoniului cultural în Republica Moldova, prin păstrarea și protecția acestuia”, finanțat de Uniunea Europeană și implementat de către MECC. În cadrul cursului de „Conservare Arhitecturală” desfășurat în perioada septembrie 2018 – iulie 2019, participanții, specialiști din sfera arhitecturii, ingineriei, istoriei, au obținut competențele tehnice necesare în realizarea corectă a intervențiilor asupra clădirilor istorice, au realizat în comun un proiect de conservare a unei clădiri luate sub ocrotirea statului (Muzeul Zemstvei, str. A. Șciusev, 103).

Viorel MIRON, Marina MIRON

**LEGENDELE LOCALE CA INSTRUMENT DE EDUCAȚIE
ÎN SPIRITUL PROMOVĂRII PATRIMONIULUI CULTURAL IMATERIAL
ÎN DESTINAȚIILE TURISTICE**

Legendele sunt importante pentru oaspeți, turiști întrucât atrag și motivează călătoria. Fiecare vrea să vadă un loc unde s-a născut o legendă. Acestea sunt transmise de băștinași și fac parte din istoriile locale povestite ulterior de vizitatori cu respect față de cultura locului. Legenda este o poveste, iar oaspetele este invitat să facă parte din această poveste. Pentru gazdele locale, legendele sunt la fel de necesare. Ele demonstrează legământul cu locurile natale și moștenirea transmisă din generații în generații. Chiar dacă în fine reprezintă curiozități explicate picilor de către bunici, sunt niște interpretări sugestive despre proveniența unor lucruri sau locuri, de la care s-a moștenit uneori doar denumirea locală. Totuși, legendele sunt dovada existenței din vechime pe aceste locuri sau un mod de a influența spiritul patriotismului local și a mândriei de „mica patrie”. Este un material autentic pentru cunoașterea folclorului local.

Legendele formează imaginea unei destinații cu istorie bogată și confirmă „magia locului” ce trebuie vizitat. Chiar dacă constituie frânturi din istoria locului într-o interpretare artistică naivă, legendele creează iluzia unor întâmplări realiste ce s-au produs în „locuri legendare”. Astfel, aceste istorioare dau un plus de valoare oricărui loc, ele atrag atenția asupra meleagului, și în fine legenda pune pe hartă o destinație și o face ținta călătoriei. Din aceste considerent marketingul teritorial exploatează legendele locale, iar brand-ul destinației include „legendele locului”. În acest context ambele abordări (legenda locului și locul legendar) vizează transformarea unui teritoriu într-o țintă de interes turistic, dar și motivează excursiile spre obiecte păstrate parțial.

Dacă aduni legende locale aduni și istoria unei țării, iar acest lucru sporește respectul oaspeților față de prețuirea moștenirii populare din destinațiile vizitate. Ele creează suportul pentru interpretarea unei realități încă necunoscute despre locuri și oameni din țara vizitată. Or, ghizii folosesc legendele pentru a inspira cunoașterea de noi destinații.

Marius MITROF

Consilier, Direcția Județeană pentru Cultură Galați, România
E-mail: marius.mitrof@gmail.com

**„LA PAS PRIN GRĂDINA PUBLICĂ ÎN GALAȚII DE ALTĂDATĂ”
SAU DESPRE O CULTURĂ A MEMORIEI ȘI VALORIFICAREA
PATRIMONIULUI CULTURAL GĂLĂȚEAN**

După evenimentele din decembrie 1989, când România ieșea, într-un mod dramatic, din corsetul de peste 40 de ani de regim totalitar, cultura, în general, intra într-un con de umbră, încercând să-și regăsească valențele și locul într-o societate aflată în plină tranziție. Perioada care a urmat anului 1989 a fost una de experimentare, de încercare

a mijloacelor și metodelor de intrare în normalitate, determinând apariția unor lacune insurmontabile cu grave repercusiuni asupra culturii. Un suflu nou a început să fie simțit odată cu intrarea în noul secol și în noul mileniu.

În domeniul culturii, în general, al patrimoniului cultural, în special, s-a îmbunătățit cadrul normativ, legislativ, în comparație cu perioada anterioară, permițând, astfel, ca măsurile aplicate pentru protejarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural să aibă, uneori, și rezultate. Și spun „uneori”, deoarece încă ne mai confruntăm cu concepte în care protejarea patrimoniului cultural nu se dorește a fi înțeleasă și se confundă cu tradiționalismul acerb, habotnic.

Județul Galați și capitala de reședință al acestuia nu au fost și nu sunt lipsite de atitudini guvernate de asemenea concepte care conduc spre delăsare, nepăsare și distrugere a unor valori fundamentale, identitare pentru comunitate. Implementarea unor politici, a unor practici, a unor proiecte care să contribuie la o mai bună înțelegere a valorilor patrimoniale culturale gălățene nu au fost și nu sunt atât de facile pe cât s-ar crede, însă, de fiecare dată când acestea se întâmplă, ele sunt salutare pentru patrimoniu.

Pentru o mai bună înțelegere a acestui fenomen, în lucrarea de față vom prezenta proiectul inițiat și organizat de către Direcția Județeană pentru Cultură Galați, în 2016, intitulat „La pas prin Grădina Publică în Galații de altădată”, contribuind, astfel, la cultura memoriei și la valorificarea patrimoniului cultural material și imaterial din municipiul Galați.

Mina-Adriana MOȘNEAGU

Doctor în biologie, lector universitar,
Universitatea Al. I. Cuza, Iași, România
E-mail: minarom@yahoo.it

STEGOBIUMPANICEUM (INSECTA, COLEPTERA, ANOBIIDAE) ÎN COLECȚIILE DE CARTE VECHE BISERICESCĂ DIN MOLDOVA (ROMÂNIA)

Cea mai frecventă specie de insecte dăunătoare cărților vechi din colecțiile bisericești din Moldova (România) este *Stegobiumpaniceum* (familia *Anobiidae*). Aceste insecte se instalează în legătura de carte, unde au acces la amidonul din pap. Atacurile cele mai intense sunt în cărțile cu coperti de carton. Galeriile larvare apar și în blocul de carte, în apropierea legăturii, la o profunzime de maxim 15 mm. Frecvența atacului se datorează receptivității ridicate pentru substanțele volatile importante pentru specie (feromoni sexuali, surse de hrană). Captarea substanțelor volatile se realizează, în principal, prin intermediul sensilelor baziconice de pe antene. Calitatea de bune zburătoare contribuie la răspândirea speciei pe arealuri extinse, iar dimensiunea redusă a insectelor (0,8-1,5 mm diametru) le facilitează accesul în incinte. În colecțiile de carte cu atac activ de *Stegobiumpaniceum*, prevenția este, de obicei, ignorată. Plasele de insecte de la geamuri nu constituie o barieră pentru această specie. Produsele de panificație introduse de personal în spațiul de păstrare a cărților, emană substanțe care atrag insectele. Obiectele introduse în colecție fără carantină constituie, adesea, surse de infestare a unei colecții. Un ajutor important în

identificarea timpurie a atacului insectelor, îl constituie capcanele adezive. Combaterea atacului activ în colecțiile de carte veche și prevenirea reinfecției, presupun elaborarea unui pachet de măsuri adaptat fiecărei situații. Măsurile trebuie să fie eficiente pentru eliminarea dăunătorilor, fără efecte secundare asupra pieselor, cu respect pentru sănătatea personalului și a mediului. Măsurile de dezinfecție a cărților includ metode fizice (ex. anoxia, utilizarea temperaturilor letale pentru specie). Metodele chimice sunt recomandate, în principal, pentru salubritatea spațiului. De asemenea, menținerea permanentă a microclimatului la temperaturi sub 11-13°C elimină pericolul dezvoltării larvelor de *Stegobiumpaniceum*.

Aliona MUNTEAN

Director adjunct, Direcția Dezvoltarea și prelucrarea
resurselor infodocumentare,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Chișinău
E-mail: aliona.muntean@bnrm.md

COLECȚIA DE FACSIMILE A EDIȚIILOR LUI FRANCISCUS SCORINA – EXEMPLU DE VALORIFICARE A PATRIMONIULUI DE CARTE EUROPEAN

Prin comunicarea de față, se aduce la cunoștința comunității științifice faptul achiziționării, grație generoasei donații venite din partea Ambasadei Republicii Belarus în Moldova, unei valoroase colecții de facsimile a edițiilor lui Franciscus Scorina, medic și umanist, unul dintre primii tipografi de carte din Europa de Est. Ediția cu 21 de volume cuprinde setul complet de cărți tipărite de Skaryna în Praga și Vilno. Aceste lucrări, prețioase primordial prin valoarea sa intrinsecă, reflectă nu numai bogata istorie a dezvoltării cărții și tiparului în Europa, dar și patrimoniul faimosului lor conațional.

Finalizarea proiectului de reimprimare facsimilă a patrimoniului de carte editat de Francysk Skaryna a devenit un cadou frumos pentru aniversarea a 500 de ani de la tipărirea cărților din Belarus, dată remarcabilă, care a fost inclusă în Calendarul UNESCO.

Proiectul a durat cinci ani, începând cu anul 2013, când a fost semnat un acord de colaborare între Biblioteca Națională a Republicii Belarus și Banca BelVEB pentru implementarea programului de editare facsimilă a cărților lui Skaryna. Inițiatorii proiectului, care și-au combinat forțele, au reușit să atingă un obiectiv comun – să găsească copii electronice ale cărților lui Francysk Skaryna dispersate în întreaga lume și să le reediteze în anul 2017 ca o ediție facsimilă multi-volum.

Ajunsă în Republica Moldova, ediția cu 21 de volume cuprinde setul complet de cărți tipărite de Skaryna în Praga și Vilna. Aceste lucrări exprimă nu numai bogata istorie de dezvoltare a cărții și tiparului în Europa și Republicii Belarus reflectată de patrimoniul faimosului lor conațional, dar și efortul unei mari echipe de profesioniști și oameni întreprinzători, care au fost inițiatorii proiectului și care au adus o mare contribuție la implementarea sa. Evident, succesul unui proiect atât de grandios ar fi fost imposibil fără susținerea statului și implicarea unor funcționari, specialiști de forță și cercetători științifici ai unor ministere și ai Academiei de Științe. Volumul de culoare sură, fără numerotare, care nu

conține nici o copie facsimilă, prezintă date despre desfășurarea proiectului și persoanele care au participat la realizarea obiectivelor proiectului la diferite etape, au depistat edițiile originale și au obținut copiile lor electronice.

Chiar la etapa de conceptualizare a proiectului s-a hotărât că ediția va fi trilingvă, informația oferită la fiecare volum fiind reprodusă în limbile belorusă, rusă și engleză. Fiecare din cele douăzeci de volume, în afară de ediția facsimilă propriu-zisă, conține date despre ediția originală de pe care s-a făcut copia facsimilă, semnate de Halina Kirejva (Галина Киреева) și Aleksandr Susa (Александр Суша), colaboratori ai Bibliotecii Naționale din Belarus și prefețe scrise în original de doctorul Francysk Skaryna din Polatsk, adaptate la limbile rusă și belorusă contemporane și traduse în engleză.

Angela MUNTEANU

Doctor în studiul artelor și culturologie,
Facultatea Urbanism și Arhitectură,
Universitatea Tehnică din Moldova, Chișinău
E-mail: angela.munteanu1357@gmail.com

ESTETICA GENULUI PEISAJER REFLECTATĂ ÎN CREAȚIA PICTORILOR DIN MOLDOVA ÎN DIFERITE PERIOADE ISTORICE

Dincolo de aparențe, suntem ceea ce gândim și nu ceea ce spunem, suntem ceea ce facem și nu ceea ce visăm, suntem ceea ce lăsăm în urma noastră și nu ceea ce am fi vrut să fim...

/Sorin Șomandra/

Entitatea unui popor, a unui neam, a unei culturi, se regăsește în patrimoniul cultural, reprezentat de monumentele istorice de arhitectură, sculptură, pictură, grafică și alte forme artistice, repere ale unei civilizații, menite să păstreze vie amintirea unor evenimente, a unor personalități și valori, a unui timp anume. Patrimoniul cultural material și imaterial reprezintă evoluția, afirmarea și demersul creativ al artiștilor, permanența unor aspirații și valori în diverse domenii, tezaur de inspirație creativă și moștenirea generațiilor noi și de dezvoltare umană, de creștere implicită a calității vieții. Astfel, lucrările de genul peisajer pe teritoriul Moldovei reprezintă patrimoniul cultural și are mai multe etape de transformare ca gen stilistic, formă și suprafață de prezentare și nume de autori. Dezvoltarea artelor plastice reprezintă un aspect aparte al evoluției peisajului în arta medievală, modernă și contemporană din Moldova.

Peisajul a fost și este, cu certitudine, unul dintre genurile de pictură preferate de plasticienii din Moldova. Această multitudine de gen este condiționată de mai mulți factori, în special geografici, precum și de activitatea factorului antropic. Toate au devenit o sursă inepuizabilă pentru plasticienii care au optat pentru peisaj în creația lor. Mai bine de patru decenii au evoluat principiile și modalitățile de abordare a peisajului, s-au diversificat preferințele față de anumite peisaje (riverane, montane, rurale, arhitecturale, de gloriificare a muncilor agricole etc.), pictorii explorând în mod diferit tematica în cauză.

Ioan OPRIS

Doctor în istorie, profesor universitar,
Universitatea Valahia, Târgoviște, România
E-mail: ioanopris42@gmail.com

**PATRIMONIUL CULTURAL DE IERI, DE AZI ȘI DE MÂINE –
AVUȚIE NAȚIONALĂ NEPERISABILĂ**

Națiunile se afirmă mai ales prin energiile noi create, așezându-le pe cele mari lângă cele mijlocii și mici, tocmai după acestea.

Cultura înaltă – nu cea de consum, de masă – și rezultatele acesteia pe scară istorică nu presupun ierarhii, ci doar valoare necunoscută, rezistând la competiție, atunci când moștenirea culturală este corect prețuită iar cei care o servesc, dezvoltând-o, sunt menajați. Românii și românitatea se regăsesc în tezaurul culturii universale tocmai prin repere identitare: de limbă, păstrată și apărată; de peisaj și locuri memoriale; de arhitecturi istorice și vernaculare; de arheologie, etnografie și istorie specifice lor; de tehnologii și inventică aparte și de un fel propriu de a fi și privi viața prin arta plastică, muzică, literatură, folclor. În pofida destinului, adeseori vitreg și despărțitor de frați și a multor vicisitudini istorice, ei sunt făuritori, adeseori anonimi, de importante repere culturale, desemnați precis în arealele carpatice, dunărean și pontico-nistrean. Patrimoniul cultural moștenit îi reprezintă ca deschiși la dialog și sinteze inconfundabile, le sprijină identitate specifică și îi recomandă lumii cu anume calități. Or, acest patrimoniu, deși diminuat, demonstrează experiențe de neam, cât și din înfrângeri, cedări și drame – arată perenitate și rarism, dar mai ales iubire de loc și de ai lor, știute și necunoscute și de ceilalți.

Ca inventar istoric – mai vechi sau recent – materializat în situri, așezări și monumente, ca și-n rețeaua de muzee publice și colecții în zestrea așezămintelor religioase, patrimoniul cultural ne însoțește și se împletește în viața comunităților și a indivizilor. De atitudine acestora depinde viitorul său, de respect și prețuire depinde respectul altora. Acest tezaur moștenit stă la temelie felului de a fi românesc, a apartenenței la românitate. Prin cuprinsul său, memoria colectivă a evenimentelor, a faptelor și a evenimentelor istoriei devine un bun public comun, dar și un stimulent robust al conștiinței individuale și colective, al comportamentelor civilizate. Atât memoria veche cât și cea recentă, cu cât este mai bine conservată și prezentată, cu atât vor fi mai corect înțelese și apreciate, dar și respectate, libertatea și drepturile fundamentale civice și naționale. Pentru toate acestea memorialistica – atât cea a împlinirilor cât și cea a durerii – se cere să fie susținută prin instituții de larg prestigiu academic, prin educație permanentă pro-patrimoniu și grijă calificată profesionistă.

O rețea consolidată a susținătorilor patrimoniului, odată instituită, va dezvolta avuția culturală și artistică, ducând spre conservarea și protejarea acesteia, continuă și preventivă în fața riscurilor crescânde pe seama lumii înconjurătoare. Prin intermediul ei, păstrarea bunurilor de patrimoniu și valorificarea echilibrată a acestora – nu ca bunuri de consum ale contemporanilor – vor fi armonios așezate pe temelii de lege, reglementări și bune practici.

Reuniunea prestigioasă de la Chișinău – prima de acest fel în Republica Moldova – așezată sub tenta dezvoltării societale durabile și patronată de cele mai înalte autorități științifice în frunte cu Academia de Științe, cunoaște un deziderat de mare importanță și maximă semnificație: dialogul profesional și instituționalizat spre evaluarea stării patrimoniului cultural și misiunea mijloacelor potrivite spre a-l apăra, a unor strategii și programe coerente de atitudine.

Solicitând cordial și respectuos pe responsabili și principali, subliniem că patrimoniul cultural este bun al națiunii și parte a avuției naționale, că reprezintă cel mai de preț produs identitar, obligând la buna sa păstrare și susținere pe seama generațiilor de acum și a celor viitoare.

Alina OSTAPOV

Master în arhitectură, Facultatea Urbanism și Arhitectură,
Universitatea Tehnică din Moldova, Chișinău
E-mail: ostapov.alina@mail.ru

POLITICILE DE STAT ALE REPUBLICII SOVIETICE SOCIALISTE MOLDOVENEȘTI — INSTRUMENT DE REGLEMENTARE A PATRIMONIULUI ARHITECTURAL

Păstrarea, restaurarea și conservarea patrimoniului arhitectural a devenit unul din subiectele majore în Republica Moldova odată cu schimbările socio-economice importante survenite. Modificările politice au determinat apariția unor probleme în reglementarea urbană, care conține multe lacune și nu mai este eficace, deoarece, fundamentată pe legislația Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, nu mai corespunde condițiilor actuale de dezvoltare. În afară de aceasta, odată cu formarea noului stat, au fost distruse în mare parte practicile Uniunii Sovietice în salvagardarea patrimoniului și a fost desființat sistemul administrativ, și-a întrerupt activitatea Combinatul special științific de restaurare și producție sculpturală, au fost lichidate organizațiile ce formau specialiști în domeniu etc. Ideologia sovietică și cadrul reglementar privind protecția patrimoniului era un instrument strategic puternic pentru acea perioadă istorică. Un sistem întreg lucra asupra studierii stării monumentelor existente, identificarea/ înregistrarea celor noi și asupra metodelor de îmbunătățire ale acestora. Sistematic patrimoniul imobil era verificat de stat, iar, în cazul când acesta era deteriorat, erau sancționați atât șefii organizațiilor, cât și persoanele fizice.

În prezent, golurile legislative influențează negativ și continuă să dăuneze spațiilor istorice din țară: în ultimii ani, se observă degradări și chiar demolări în proporții deosebit de mari ale edificiilor de patrimoniu. Exploatarea clădirilor nu mai corespunde nici decretelor de altă dată, nici normelor legislative contemporane.

Instrumentele politice sovietice erau orientate nu doar spre salvagardarea, ci și spre popularizarea patrimoniului imobil și relevarea importanței acestuia, în așa mod formându-se o societate de o cultură înaltă. Comunitatea actuală trebuie să înțeleagă că păstrarea moștenirii arhitecturale prețioase și promovarea ei va stimula în mod necesar benefic și dezvoltarea urbei.

Iuliu PALIHOVICI

Cercetător științific,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: palihovici@gmail.com

SATELE VADUL RAȘCOV ȘI RAȘCOV: ISTORIE ȘI DESTINE CE LE UNEȘTE

Satele Vadul Rașcov și Rașcov, situate pe malurile opuse ale Nistrului se privesc de secole, având multe în comun. Istoria locurilor odată înfloritoare a fost zbuciumată și neașteptat de bogată. Prin această comunicare intenționăm să realizăm un studiu comparativ al istoriei, dezvoltării, destinului locuitorilor acestor două localități. Ca urmare a studierii diferitelor surse, am ajuns să observăm asemănări dar și diferențe în dezvoltarea lor, și în primul rând prezența masivă a populației evreiești, care constituie obiectul de bază al studiului nostru. Deoarece această problemă este subiectul cercetării independente dincolo de scopul acestui comunicat, ne vom limita la enumerarea datelor statistice, momente ale istoriei comune și materialele accesibile din arhivele statului.

În centrul comunicării vom plasa o descriere comparativă a destinului evreilor de pe ambele maluri ale Nistrului, aspecte ale vieții în mijlocul populației băștinașe, mediul multi-confesional al coabitării lor.

Lidia PĂDUREAC

Doctor în istorie, conferențiar universitar,
Prim-prorector, Universitatea de Stat *Alecu Russo* din Bălți
E-mail: lidiapadureac@gmail.com

**REMEMORAREA FOAMETEI DIN RSS MOLDOVENEASCĂ
ÎN POST-TOTALITARISM: CARACTERISTICI ȘI CONTROVERSE**

Căderea regimurilor totalitariste din Europa de Est a creat premise de descătușare a refulărilor istorice, însă nu a presupus ruperea totală și imediată a societății de trecutul comunist. Catastrofa foametei din RSS Moldovenească, generată în anul 1946 de către regimul sovietic în teritoriile dintre Nistru și Prut, rămâne a fi un episod traumatic în memoriile supraviețuitorilor. Studiarea acestui fenomen în baza surselor de istorie orală aduce în atenția cercetătorilor o serie de dificultăți, reticențe, dileme legate de procesul de rememorare a foametei. Principalele caracteristici ale procesului de rememorare a experienței traumatice a supraviețuitorilor foametei reflectă: nedumerirea naratorilor privind interesul tardiv al societății față de tragedia prin care au trecut; disponibilitatea de a plasa în mediul public experiența acelei realități; intenția de a reveni în spațiul memoriei și a descrie în detalii fenomenul (cauze, modalități de supraviețuire, număr enorm de victime, morminte comune, comportament, atitudine a instituțiilor statului etc.); evitarea învinuirilor la adresa celor care au depășit limitele moralei sau au încălcat grav legea pentru a supraviețui; dorința de a transmite emoțiile pe care le-au trăit (starea demoralizată,

sentimentele de neputință și nesiguranță, o altă percepere despre sine și despre lumea în care trăiau) pentru a fi înțeleși de generațiile actuale; încercarea de a se îndreptăți pentru anumite gânduri, fapte sau inacțiuni din acea perioadă; speranța că astfel de fenomene nu se vor repeta. Manifestarea șubredă și sporadică a politicilor și practicilor vizând educația și cultura memoriei în societatea post-totalitară din Republica Moldova a generat conturarea unor controverse privind rememorarea foametei, prioritare fiind: statutul nedeterminat al victimelor foametei (lipsa unei legi prin care generațiile foametei ar fi recunoscute ca victime ale regimului comunist), lipsa unor practici imuabile privind comemorarea victimelor, precum și persistența educației ocazionale în acest domeniu. Pentru depășirea acestor litigii dezonorante și revenirea la dialogul echitabil dintre generații se impune ca prioritate promovarea constantă a culturii memoriei.

Anatol PETRENCU

Doctor habilitat în istorie, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
Email: anatol_petrencu@yahoo.com

MEMORIALISTICA GULAGULUI – PARTE A PATRIMONIULUI UNIVERSAL

Despre sistemul concentraționar sovietic lumea a aflat la destrămarea acestuia. O contribuție esențială la cunoașterea realităților din URSS, în perioada 1923–1962, la prezentarea sistemului creat de Gulag, a avut-o Aleksandr Soljenițin. Însă memoriile altor autori, care au trecut prin Gulag, prezintă un interes sporit nu doar pentru popoarele din fosta URSS, ci și pentru comunitatea internațională. Este vorba de opera excepțională a Eufrosiniei Kersnovski, Evgheniei Iaroslavskaia-Markov, Anița Nandriș-Cudla, Vadim Pirogan, Vasile Țepordei, Boris Vasiliev ș.a. Memorialiștii au fixat pentru urmași condițiile arestării (reținerii) lor, învinuirile aduse de către organele represive ale URSS, despre condițiile inumane de transport în lagărele de muncă, despre condițiile de trai, de muncă, de hrană și de ocrotire a sănătății etc. – mărturii ce dezghioacă esența criminală a regimului stalinist, impus cu forța în una dintre cele mai mari țări ale lumii. Nu sunt lipsite de interes raporturile stabilite între paza militară a lagărelor și deținuți, între administrație și prizonierii Gulagului, relațiile între deținuți și o serie de alte momente irepetabile din istoria comunismului. Scoaterea în evidență a esenței sistemului totalitar comunist pe baza memoriilor, verificate și completate cu alte documente, este necesară pentru cei vii ca să nu permită repetarea acelor practici, străine spiritului uman. La fel, astfel de cercetări sunt un omagiu adus miilor de oameni sacrificați pe diverse șantiere faraonice ale comunismului.

Elena PINTILEI

Director general,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Chișinău
E-mail: elena.pintilei@bnrm.md

PUBLICAȚIILE ȘTIINȚIFICO-BIBLIOGRAFICE ALE BIBLIOTECII NAȚIONALE – PARTE A MOȘTENIRII CULTURALE

Astăzi Republica Moldova trece printr-un proces de reconsiderare a atitudinii guvernanților și a societății față de patrimoniul cultural, atât material cât și imaterial. Reașezarea în circuitul istoric și bibliografic a informației despre publicații/titluri/colecții, ca parte componentă a patrimoniului spiritual național material, necesită permanentă identificare informațională și cercetare științifică.

Activitatea curentă a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, programele derulate sunt subordonate obiectivului de îndeplinire a misiunii specifice unei astfel de instituții, care constă în: capitalizarea și conservarea moștenirii intelectuale prin organizarea, prelucrarea, valorificarea și disponibilizarea, prezervarea patrimoniului documentar național. Sintetizând experiența avansată în domeniul activității editoriale din România, Franța, Italia, din țările baltice, instituția își constituie un sistem de publicații, care răspund sarcinilor și exigențelor unei biblioteci naționale europene. Începând cu anii '90 ai secolului XX, colaboratorii Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (BNRM) au desfășurat o amplă activitate de cercetare științifico-bibliografică și biografică, ce a permis sugerarea necesității de a continua cercetările și care au dus la descoperirea noilor surse informaționale și noi personalități marcante ale culturii, istoriografiei internaționale și naționale. BNRM a acordat o atenție deosebită proiectului editorial *Moldavica*. Pentru realizarea acestui proiect sunt antrenați în activitățile de cercetare și editare serviciile BNRM, uniunile de creație din Moldova, instituțiile de cercetare-inovare, Academia de Științe a Moldovei, alte instituții de cultură și știință. Pe parcursul a trei decenii, în cadrul acestui Proiect au fost efectuate procese de cercetare, elaborare, redactare, monitorizare, pregătite pentru tipar și multiplicare numeroase lor apariții editoriale de valoare, parte dintre ele cu caracter de unicat. Este vorba de biobibliografiile Zlata Tcaci, Gheorghe Neaga, Constantin Rusnac, Gheorghe Mustea (în colecția „Compozitorii Moldovei”); Igor Vieru, Gheorghe Vrabie (ediție de lux); Mihai Grecu, Alexei Colâbneac, Tudor Zbârnea, Mihail Petric, Gheorghe Oprea, Valentina Rusu-Ciobanu, Eleonora Romanescu, Isai Cârmu (colecția „Plasticienii Moldovei”); Ion Ungureanu, Valeriu Gajiu (colecția „Teatru și Film”); Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Dimitrie Cantemir (colecția „Clasicii noștri”) ș.a. Un impact deosebit l-a avut bibliografia lui Ștefan cel Mare și Sfânt (1457–1504), a cărei apariție a fost axată pe semimileniul stingerii din viață a gloriosului domnitor (2004). O carte de vizită a Bibliotecii Naționale a devenit *Bibliografia Marii Uniri de la 1918* (2017), care este prima bibliografie la tema enunțată, editată în acest spațiu. Publicația instituțională „Calendarul Național” deține în Republica Moldova rolul unui anuar enciclopedic-bibliografic cu caracter universal atât pentru bibliotecari, cercetători, cât și pentru o gama largă de instituții din țară și de peste hotare.

Efectuând o analiză a publicațiilor științifico-bibliografice elaborate și editate de către BNRM pe parcursul anilor, constatăm că aceste realizări sunt parte a moștenirii culturale naționale și europene și au un rol important în valorificarea patrimoniului național scris. Biblioteca Națională promovează strategia calității în vederea editării unor publicații competitive, conform programului de marketing modern.

Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU, Nicoleta VORNICU, Vasile DIACONU

Doctor în istorie, conferențiar cercetător,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău / Institutul de Arheologie, Iași,

E-mail: ludmila.pirnaeu@gmail.com

Doctor habilitat în arte vizuale, CȘ I, Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R., Iași

E-mail: cmctaboriasi@yahoo.com

Doctor în istorie, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț /

Complexul Muzeal Județean Neamț

E-mail: diavas_n82@yahoo.com

UN VAS DE CUPRU MEDIEVAL DESCOPERIT LA CETATEA NEAMȚULUI

Cazanele sau ceaunele lucrate din foi de cupru reprezintă una dintre categoriile de vase de bucătărie rar întâlnite în siturile medievale din spațiul est-carpatic. Din acest registru de descoperiri menționăm câteva recipiente întregi și fragmentele de vase de cupru găsite la Suceava, Bârlad, Corlăteni, Orheiul Vechi, Roman, Mălești, Vatra Moldoviței, Baia și Iași, având diferite caracteristici morfologice și tehnice specifice secolelor XIV–XVII.

În comunicarea de față, vom prezenta rezultatele cercetării interdisciplinare a unui vas de metal scos la lumina zilei în timpul săpăturilor arheologice întreprinse la Cetatea Neamțului în perioada interbelică, păstrat astăzi în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie din Târgu Neamț. Recipientul, lucrat dintr-o singură foaie de cupru, are o formă tronconică, cu buza răsfrântă. Baza este concavă, iar în zona mediană prezintă o adâncitură circulară spre interior. Pe partea laterală se observă o perforație și un nit de la urechiușa de prindere a torții de agățat.

În atenția noastră au stat aspecte, precum încadrarea tipologică și cronologică a piesei în contextul vestigiilor de acest gen din așezările urbane și rurale ale Moldovei medievale. Ceaunul de cupru de la Cetatea Neamțului se individualizează ca formă, reprezentând o piesă deosebită în aria civilizației materiale medievale românești. De aceea, vasul a fost supus unor investigații non-invazive, iar rezultatele analizelor metalografice a recipientului vor contribui la deslușirea tehnologiei realizării vaselor de cupru din Moldova medievală, precum și a unor fațete ale vieții cotidiene din acest spațiu.

Ana-Maria PLĂMĂDEALA

Doctor habilitat în studiul artelor, conferențiar cercetător,
Cercetător științific principal, Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: anamaria.plamadeala@mail.ru

**NEOROMANTISMUL CINEMATOGRAFIC: REACTUALIZAREA
PARADIGMELOR ESTETICO-FILOZOFICE ALE CULTURII**

Autorul comunicării își propune o sarcină dublă: identificarea vocației neoromantice a artei cinematografice din toate perioadele ale evoluției gramaticii filmice și scoaterea în vileag a mesajului iluminist aparte al acestui curent artistic în contextul renașterii etnice a diverselor universuri etnoculturale din estul european. După trecerea în revistă înfirișarea și consolidarea valențelor neoromantice ale discursului filmic din primele decenii ale desfășurării noului fenomen estetic, se i-a în vizor impactul poeziei neoromantice asupra personalizării și maturizării filmului est-european în cea de a doua jumătate a secolului XX. Validitatea acestor metamorfoze este argumentată de scoaterea din anonimat a cinematografiilor din spațiul ex-sovietic și cel al fostului lagăr socialist.

În aceste creații inspirate a fost demonstrat cu brio caracterul antropocentrist al curentului axat pe promovarea mesajului peren al artei, ce ține de preponderența trăirilor spirituale și tainelor sufletului uman. Ideile, concepțiile despre univers și om de filiație neoromantică, se manifestă pregnant și în filmele moldovenești cu statutul unor autentice demersuri ființiale.

În concluzie se lansează imperativul vital al reactualizării ponderii statutului identitar al curentului în vederea reedificării ponderii dimensiunii umanului în societatea modernă, periclitată de agresivitatea mediatică și tehnologică fără precedent.

Pe de altă parte, procesul recuperator al reintegrării în spațiul general european al culturilor estice, pune în fața criticilor de artă imperativul reconsiderării fenomenelor artistice din acest areal atât prin spectrul criteriilor axiologice, cât și cel mitic-arhetipal al „sufletului ancestral”.

Elena PLOȘNIȚA

Doctor habilitat în istorie,
Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău,
E-mail rackayskaine@yahoo.com

REFLECȚII DESPRE STAT ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI

Valorificarea patrimoniului cultural este o tendință a dezvoltării socio-culturale contemporane. Nivelul de valorificare a moștenirii culturale determină și nivelul de dezvoltare a societății. Valorificarea este un mod universal de păstrare a moștenirii culturale. Problema valorificării patrimoniului este o temă permanentă de discuții și analiză în mediul academic, este dezbătută pe paginile presei, este în vizorul parlamentului Republi-

cii Moldova și este subiectul unor politici culturale ale statului. Statul prin autoritatea sa – ministerul culturii – este actorul principal în păstrarea și valorificarea patrimoniului. Începând cu anul 1991, statul Republica Moldova a depus eforturi considerabile pentru a crea structurile instituționale specializate pentru gestionarea patrimoniului, pentru a încheia un sistem legislativ de profil, pentru a crea anumite instrumente de patrimonializare, pentru a stabili un dialog deschis cu specialiștii internaționali din domeniul patrimoniului și pentru un dialog cu societatea civilă. Statul și-a asumat anumite angajamente prin convențiile internaționale referitoare la moștenirea culturală. Avem anumite succese în domeniul patrimoniului, dar avem o abordare segmentară a patrimoniului și nu avem o strategie cu priorități concrete, cu activități și responsabilități serioase, iar patrimoniul până ce nu a fost definit ca prioritate națională.

Statul Republica Moldova trebuie să elaboreze și să implementeze politici adecvate de protejare și punere în valoare a patrimoniului, deoarece mâine ne vom trezi fără patrimoniu și fără identitate. Iar abordarea integrată trebuie să devină principiu cheie în aceste politici. Patrimoniul nu poate fi izolat de mediul cultural și natural. Problema patrimoniului trebuie abordată cu atenție și în politicile sectoriale, de energie, agricultură, mediu etc.

Statul este obligat să creeze un cadru adecvat pentru ca autoritățile locale să contribuie la dezvoltarea și gestionarea corectă a moștenirii culturale și să nu abordeze patrimoniul ca o povară, ba din contra să-l perceapă ca un factor important pentru dezvoltarea durabilă a comunității.

Valorificarea patrimoniului nu se face fără o cercetare adecvată, datoria statului este să încurajeze și să susțină cercetarea și educația pro-patrimoniu.

Despre relația stat-patrimoniu, succese și eșecuri ale politicilor de patrimoniu, despre respectarea convențiilor internaționale referitoare la patrimoniu de către statul Republica Moldova – sunt repere ale temei abordate.

Ștefan POPA

Doctor în științe pedagogice,
Colegiul de Arte Plastice *Alexandru Plămădeală*, Chișinău
E-mail: p.stefan59@gmail.com

PROIECTAREA ECOLOGICĂ ÎN DESIGNUL INTERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Problema proiectării ecologice în designul interior este de primă importanță. Trăim într-un mediu poluat, iar misiunea proiectarea designerului de interior este de a crea un echilibru între comportamentul oamenilor și mediul lor de viață prin reducerea impactului noxelor externe și minimalizarea celor eminate de diverse materialele utilizate în spațiile interioare. Scopul cercetării constă în identificarea reperelor ecologice, care se referă atât la mediu, cât și la proiectarea designului interior.

Crearea spațiului interior ecologic permite oamenilor să simtă unitatea cu natura. Prin integrarea naturii, prezența vegetației în spațiul interior, se obține un efect deosebit de favorabil atât pentru microclimat, cât și din punct de vedere estetic. Cert este că pentru

rezolvarea problemelor ecologice este necesară o anumită mentalitate ecologică. Utilizarea designului interior ecologic nu este una din tendințele modei actuale, ci mai degrabă o necesitate stridentă. Contribuția proiectanților din Republica Moldova la conceperea performantă a unor spații ecologice și confortabile derivă din integrarea naturii în spațiile interioare, ce le conferă, fie un caracter existențial, fie unul simbolic; utilizarea energiei solare, eoline, hidraulică, care parțial substituie energia termică sau electrică; înlocuirea unor materiale de finisaj toxice cu cele naturale, ecologice. Designerii din Republica Moldova folosesc o gamă largă de materiale naturale: lemn, metal, lozie, stuf, piatră etc.

Natalia PROCOP

Doctor în studiul artelor și culturologie, cercetător științific,
Institutul Patrimoniului Cultural,
Secția Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte
a Academiei de Științe a Moldovei
E-mail: natali_procop@mail.ru

MOTIVELE POPULARE ÎN CREAȚIA LIDIEI CEBAN-BOICO

Lidia Ceban-Boico, absolventa Școlii Republicane de Arte Plastice I. Repin din Chișinău (1957–1962, specialitatea tapiserie), devine membru al Uniunii Artiștilor Plastici din RSS Moldovenească (1970). În activitatea sa profesională, Lidia Ceban-Boico practică diferite genuri ale artei decorative: baticul, tapiseria, croșeta, prelucrarea artistică a pielii, a metalului etc., autoarea afirmându-se, în special, în arta baticului și a tapiseriei. Pictorița a realizat draperii, panouri decorative, finețea tehnicii executării pe care o posedă, oferindu-i spațiului noblețe și rafinement.

Abordând teme cu un conținut național, executate în tehnica baticului rece, autoarea relevă în numeroase lucrări tradițiile poporului, printre care *Nunta*, *Nunta moldovenească*, *Melodia*, *Iașul în carnaval*, *Primăvara*, *Ciobănașii*, *Mireasa* ș.a. Lucrările sunt pozitive, tonice și de o sensibilitate deosebită.

Preocuparea tonalității și a formelor obiectelor sunt elemente de structură ce s-au aflat în atenția autoarei la elaborarea lucrărilor *Carnaval*, *Copilărie*, *Haiducii* ș.a. În lucrările Lidiei Ceban-Boico este evident spiritul unui neoașism moldovenesc, vesel – *Copilărie*, *Joc*, *Haiducii*, *Mireasa*, uneori trist – *Melodie*, *Poveste*, dar harnic caracterizează universul artistic al autoarei. Ceea ce este specific pentru toate textilele realizate de Lidia Ceban-Boico sunt figurile stilizate, zvelte, frumoase, în cazul doamnelor, iar bărbații vânjoși, puternici, care, în majoritatea cazurilor, sunt prezentați în costume populare. Poporul nostru este văzut de autoare ca unul harnic, cu gospodărie, dar care știe și să se veselească de sărbători, care ține la tradițiile și datinile sale.

Măiestria în tehnica executării, compoziția, și insistența de care dă dovadă Lidia Ceban-Boico o plasează în rândul celor mai importanți pictori din domeniul artei textile din a doua jumătate a anilor 1960 – anii '80. Alegerea obiectelor și riguroasa stilizare a formei constituie un răspuns la preocupările artistei pentru definirea în artă a specificului național.

Natalia PROCOP

POSTMODERNISMUL ÎN CREAȚIA NATALIEI CIORNAIA

Membru al Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova, al Uniunii Design-urilor din Republica Moldova, Natalia Ciornaia face parte din generația artiștilor plastici formați în cadrul Institutului de Arte Aplicate și Decorative din Lvov, Ucraina, catedra Decorarea și modelarea articolelor industriei textile și ușoare. Revenind în țară, în viața artistică din Chișinău autoarea s-a impus în anii 1985, debutând la expozițiile de grup organizate de Uniunea Artiștilor Plastici cu batic și vestimentație. Artista practică cu o deosebită măiestrie mai multe genuri ale artelor, plasându-se în rândul plasticienilor care perseverează și experimentează în permanență.

În orice manieră nu ar picta (pointilism, suprarealism, impresionism, arta conceptuală), autoarea păstrează elementele figurative. Lucrările din perioada incipientă a creației sale se deosebesc printr-o gamă cromatică sobră, limitându-se la câteva culori, iar cele curente sunt cu predominarea culorilor vii de o luminozitate proeminentă și treceri fine.

Bogatele motive populare este tema de care se preocupă artista: *Poartă veche, Capră din Cimișlia, Trei surioare* ș.a. Motivele tradiționale se regăsesc și în primele sale lucrări executate în tehnica baticului rece, inspirate din peisajele localității de baștină *Legenda Orheiului vechi. Parcul toamna, Legenda Orheiului vechi*.

Pe lângă genul picturii și a baticului, Natalia Ciornaia practică designul vestimentar. La sfârșitul anilor 1980, în cadrul Expoziției Republicane „Tinerimea Moldovei”, autoarea expune un costum cu genericul *Motive din Răciula* realizat în tehnica baticului rece.

O parte indispensabilă caracteristică creației Nataliei Ciornaia este plein-airul. Participantă activă la numeroase tabere de creație, artista fascinează cu o abordare deosebită a florilor sau a peisajelor pictate. Luminozitatea, buna dispoziție și calmul etern sunt doar câteva trăsături ce caracterizează lucrările Nataliei Ciornaia.

Victoria ROCACIUC

Doctor în studiul artelor, conferențiar cercetător,
Cercetător științific superior,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: rocaciuc@gmail.com

GRAFICA DE CARTE ÎN CREAȚIA ARTIȘTILOR PLASTICI SIMION ZAMȘA ȘI ELENA KARACENȚEV

Graficienii Simion Zamșa și Elena Karacențev, soții și coautori în domeniul ilustrațiilor de carte, operele cărora făcând parte din colecțiile publice și private din Țară și străinătate. Ambii artiști au beneficiat de o solidă pregătire academică – au absolvit Academia de Arte din Sankt Petersburg. Deși fiecare maestru are propriul stil creativ, în lucrările lor, se identifică o relație și o colaborare stilistică. Uneori, în timp ce proiectează cărți cu prezentare comună, artiștii reușesc să-și combine viziunile și procedeele tehnico-artistice. Astfel, lucrările lor sunt un exemplu unic al creației în tandem. În ultimii ani, în rezultatul

colaborării cu editura *Litera*, sub conducerea lui Anatol Vidrașcu și a directorului artistic Vladimir Zmeev, artiștii au reușit să-și perfecționeze concepțiile plastice.

Lucrările lor, realizate în acuarelă și în diverse tehnici grafice, inclusiv tehnicile mixte, creează sentimente neobișnuite, a participării prin contemplație meditativă în cadrul unor fenomene miraculoase. Mulți foști studenți ai lui Simion Zamșa și Elena Karacentev lucrează în tehnici similare, urmând exemplul profesorilor. Simion Zamșa folosește diferite materiale – vopseaua tipografică, uleiul și altele. Operele realizate în tehnica lui de autor deja reprezintă o nouă tendință. Afinitățile tehnice și tehnologice de ordin nonfigurativ sunt suprapuse unei școli puternice realiste abordate de către artiști. Astfel, grafica de carte a măștrilor formează o legătură între stiluri neoclasiche și tendințe artistice noi. Creația acestor măștri reprezintă un exemplu de abordare plastică manuală, finalizată la un nivel remarcabil cu utilizarea tehnologiilor computerizate. Ca ilustratori de carte iscusiți, artiștii dezvăluie o narațiune proprie bazată pe conținutul cărții, aducând semnificații suplimentare și acționând drept coautori adevărați ai cărții.

Mariana RUSU

Doctorand, Școala Doctorală *Științe Umaniste*,
Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*, Chișinău
E-mail: marinarusu202@gmail.com

REFLECTAREA OBICEIURILOR CALENDARISTICE DE IARNĂ ÎN PRESA DIN RSS MOLDOVENEASCĂ

În patrimoniul cultural-etnografic al poporului nostru, obiceiurile etnofolclorice de iarnă ocupă un loc important. Principalele sărbători ale ciclului de iarnă – Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza – au rezistat de-a lungul vremii, chiar dacă au fost greu influențate de traseul sinuos al istoriei și al mentalităților societății comuniste, fapt ce a generat mutații și în practica obiceiurilor calendaristice. Între 1940 și 1990, într-o măsură mai mare sau mai mică, obiceiurile calendaristice de iarnă au fost dominate de ideologia comunistă și de lichidările succesive ale tradițiilor populare religioase.

Miza demersului nostru este reconstituirea modalităților prin care tradițiile și obiceiurile populare de iarnă au fost proiectate în presa postbelică. Ipoteza noastră este că mutațiile funcționale care au avut loc în structura obiceiurilor tradiționale reprezintă produse construite în conformitate cu așteptările ideologice ale timpului, propunând o altă imagine asupra trecutului și a obiceiurilor străvechi. Ca produse ale unor procese politice, acestea vin să consolideze nevoia de localizare și legitimare a puterii: ancorare spațială în „societatea moldovenească sovietică” și de identificare: individualizarea culturii „moldovenești” și integrarea ei în „marea cultură slavă”.

În presa din perioada comunistă, din discursul oficial, lipsesc cu desăvârșire informații și consemnări despre obiceiurile și ritualurile care au loc în ajunul sau chiar în ziua Crăciunului. În prima etapă, în intervalul 1940–1953, în presă se publicau frecvent articole despre „esența reacționară a sărbătorii Crăciunului”, astfel, minimalizându-se importanța sărbătorii în viața publică.

În aceste condiții, pentru presa din RSSM, din repertoriul tradițional al obiceiurilor desfășurate cu ocazia sărbătorilor de iarnă, prioritate au avut obiceiurile legate, nemijlocit, de Anul Nou. Colinda și obiceiul colindatului au pierdut teren în favoarea jocurilor cu măști, a jocurilor dramatice, și a diverselor forme de teatru popular.

Interesul presei pentru obiceiurile calendaristice de iarnă a fost unul constant, acest subiect regăsindu-se în paginile ziarelor și revistelor de cel puțin 2 ori pe an, în fiecare număr. În valorificarea tradițiilor calendaristice, anii 1960–1970 au constituit un imbold relativ. În presa scrisă apăreau frecvent articole scrise de folcloriști și etnografi, cu ocazia unor sărbători, în paginile revistelor și ziarelor se publicau articolele care descriau anumite obiceiuri, texte poetice rituale. Au apărut și câteva culegeri cu material etnofolcloric calendaristic. În esență, aceste „revalorificări” a tradițiilor populare calendaristice s-au rezumat la evidențierea a doar câtorva obiceiuri, mai puțin influențate de religia creștină: *Plugușorul*, *Semănatul*, *Sorcova*. Informațiile despre colinde sunt sumare, presa folosește material similar „înlocuind caracterul religios al datinilor, obiceiurilor de iarnă”. Într-unul din numerele revistei *Femeia Moldovei*, găsim textul unei colinde pentru fată.

An de an, în numerele din ianuarie erau publicate texte de *Hăituri*, *Plugușor*, *Urare de Anul Nou*, în aceste sens, ziarul *Moldova Socialistă*, e cel mai edificator exemplu. Această practică este preluată și de *Femeia Moldovei*, *Cultura*, *Literatura și arta*, *Tinerimea Moldovei* etc.

O parte din articolele relevante pentru studiul nostru au caracter descriptiv, care prezintă cititorului structura și desfășurarea obiceiurilor calendaristice. În revistele *Femeia Moldovei*, *Moldova*, *Cultura* etc. este descris și prezentat rechizitoriul pentru *Plugușor*, pentru jocurile cu măști *Capra*, *Ursul*, *Malanca*.

Confruntând informațiile din presă cu lucrările de specialitate, relevăm deosebiri remarcabile între textul/structura obiceiului prezentat și obiceiul autentic. Substratul mitico-religios al obiceiurilor tradiționale de iarnă este lichidat și eradicat, iar textele sunt puternic ideologizate și folclorizate. Multe din ele erau scrise de activiști culturali, poeți oficiali și oameni de cultură. În acest context, noile versiuni își pierd din caracterul național tradițional, și capătă o încărcătură cu conținut progresist care trebuia să reflecte realizările și succesele regimului.

Ca și în cazul obiceiurilor de familie, punerea în scenă a obiceiurilor tradiționale calendaristice implica scoaterea lor din contextul tradițional și adaptarea lor în conformitate cu „cerințele timpurilor noi”.

Ovidiu SAVU

Șef Serviciu Istorie și Literatură
Muzeul Casa Mureșenilor, Brașov, România
E-mail: ovidelsa@yahoo.com

MUREȘENII – O DINASTIE CULTURALĂ ÎN TRANSILVANIA

Familia Mureșenilor de la Brașov își are originile în zona județului Bistrița Năsăud, dar ei se trag de fapt din zona Maramureșului secolului al XVIII-lea. După studii teologice

la Blaj sau „Mica Romă” cum a numit-o Eminescu, Andrei Mureșanu și Iacob Mureșianu ajung la Brașov, unde vor fi profesori la școli românești sau vor preda copiilor românilor din oraș și împrejurimi. Dacă poetul imnului național, Andrei Mureșanu va fi nevoit după revoluția pașoptistă să se mute la Sibiu, Iacob Mureșianu își va continua activitatea de dascăl, apoi de redactor la *Gazeta Transilvaniei*, primul ziar al românilor ardeleni.

Iacob Mureșianu prin cei 6 copii – 4 băieți și două fete – va întemeia o adevărată dinastie culturală, cu ramificații în toate provinciile românești și cu diverse cariere culturale ale urmașilor săi.

Diana SILIVESTRU

Șef secție *Colecții Digitale*,
Direcția Tehnologia informației, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Chișinău
E-mail: lupusor.diana@gmail.com

ROLUL BND MOLDAVICA ÎN ACCESUL, VIZIBILITATEA ȘI UTILIZAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL ȘI EUROPEAN ÎN MEDIUL DIGITAL: TENDINȚE PRINCIPALE ȘI FACTORI DE SCHIMBARE

Este cunoscut deja faptul că instituțiile deținătoare de patrimoniu cultural – bibliotecile, arhivele și muzeele – folosesc resurse digitale și sunt recunoscute ca fiind actori importanți în domeniul prezervării și asigurării accesului eficient la conținutul digitalizat.

Lumea digitală este lumea cu o continuă creștere și schimbare, și de aici apare necesitatea protejării patrimoniului cultural, astfel încât moștenirea culturală să poată fi transmisă generațiilor viitoare. Nevoia de a transmite moștenirea culturală către generațiile viitoare a obligat oamenii de știință să caute soluții pentru o mai bună prezervare a patrimoniului cultural, astfel că digitalizarea a venit ca o soluție eficientă la aceste probleme.

În prezent, Biblioteca Națională a Republicii Moldova contribuie la conservarea și promovarea patrimoniului cultural național în era digitală, își reexaminează politica de dezvoltare a colecțiilor și serviciilor, prin implicarea în diferite inițiative de digitizare.

Tehnologiile continuă să evolueze rapid, iar BNRM, prin intermediul BND *Moldavica* încearcă să facă față noilor provocări tehnologice și logistice, adaptându-se pentru a oferi mai mult conținut. Aceasta înseamnă că trebuie să dezvoltăm servicii cât mai rapid pentru a ține pasul cu așteptările utilizatorilor. Digitizarea documentelor din biblioteci și integrarea lor în circuitul informațional național, european și universal rămâne o direcție prioritară de acțiune pentru BNRM. Obiectivul BND *Moldavica* este de a oferi publicului larg furnizarea de servicii digitale și resurse de patrimoniu cultural în formatele de care utilizatorul are nevoie. Utilizatorul de astăzi așteaptă ca bibliotecile să ofere servicii noi, noi modalități de accesare a colecțiilor și noi modalități de a lucra cu acestea.

Ghenadie SÎRBU, Livia SÎRBU

Cercetător științific, Centrul de Arheologie,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: ghenasirbu2014@gmail.com
E-mail: livermur@yahoo.com

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE IERI – NOILE TEHNOLOGII DE AZI

Arheologia este o știință care se practică atât în laborator cât și pe câmp. Cercetările cuprind o vastă perioadă cronologică, pentru care au fost implementate diverse tehnici de săpare. Dacă mai ieri, săpăturile se petreceau în mod tradițional cu peria și șpaclul, fixările fiind făcute pe hârtia milimetrică și datele cuprinse la momentul investigațiilor erau scrise în agenda de șantier, acum, mai bine de un deceniu, în cercetările arheologice au început să fie implementate noi metode preluate din domeniul științelor exacte. Aici ne referim la depistarea siturilor printr-o serie de metode cum ar fi: descifrarea fotografiilor aeriene, prospectările geo-magnetice, modelările de elevație DEM, rezistența solului etc.

De rând cu posibilitățile de identificare a unor așezări noi, sunt utilizate softuri specializate în elaborarea hărților cu cartarea exactă a siturilor pentru fiecare cultură arheologică în parte, cu posibilitatea de combinare a datelor.

Atenție este acordată și vestigiilor arheologice, în prelucrarea cărora la fel au fost implementate tehnici noi. Pentru ceramică, una din cele mai des utilizate tehnici de analize este macroscopia, folosită cu scopul de a detecta consistența pastei din care a fost modelat vasul dar și degresantul adăugat. Piesele lucrate din os, corn, silex și piatră sunt analizate prin tehnica trasiologiei microscopice, în vederea depistării urmelor de utilizare.

Pentru stabilirea limitelor de evoluție cronologică a culturilor, tot mai des este aplicată metoda datărilor radiocarbon C14 combinată cu analize de stronțiu și izotopi, lucru ce permite evitarea multiplelor erori apărute în urma aprecierii efectului de rezervoar și a stabilirii schemelor cronologice tradiționale.

Toate cele expuse vin să completeze necesitatea implementării noilor tehnologii, fără de care o cercetare nu poate fi făcută, inclusiv și cea arheologică.

Ludmila ȘIMANSCHI

Doctor în filologie, conferențiar cercetător
Institutul de Filologie Română B. P.-Hasdeu, Chișinău
E-mail: ludmila.simanschi@yahoo.com

**HORA SATULUI ÎN SPAȚIUL BASARABEAN:
CONTEXTE POLITICE ȘI CULTURALE**

Studiul prezintă rezultatele investigației fenomenului horal din Basarabia – miză de cercetare a proiectului „Contextualizarea culturii tradiționale în contemporaneitate: Hora satului în spațiul geocultural al Republicii Moldova” în cadrul programului de stat „Valo-

rificarea potențialului culturii tradiționale în dezvoltarea Republicii Moldova”. Observând și cercetând factorii sociali, culturali și cei politici, de rezistență în fața regimului ideologic sovietic și urbanizării din perioada postbelică, am înregistrat toate mutațiile în structura fenomenului horal, am consemnat transformarea impusă în diverse etape, redefinirea noului statut și reconsiderarea culturii tradiționale în contemporaneitate. Informația la subiectul dat a fost sintetizată din materialul arhivistic sub formă de manuscrise și înregistrări audio ale cercetărilor etnografice de teren începând cu anul 1945 efectuate de angajații Institutului de Limbă și Literatură al filialei moldovenești a Academiei de Științe a URSS, din meta-date, seturi de descriptori grupați în jurul materialului folcloric pentru a-l explica, localiza, valorifica, obținute în cadrul Proiectului internațional de digitizare a arhivei folclorice de la Institutul de Filologie Română *B. P.-Hasdeu* „Saving the folkloric archival material preserved in Chișinău, Republic of Moldova (EAP1045)”, grant oferit de British Library în cadrul Endangered Archives Programme, din înregistrările video ale cercetărilor de teren efectuate în perioada 2018–2019 în satele din raioanele Basarabeasca, Ialoveni, Cahul, Strășeni, Cantemir, Glodeni. Investigația științifică a avut o finalitate comparativ-diacronică: confruntarea repertoriului horei consemnat în studiul lui Petre Ștefănuță *Hora în regiunea Iurcenilor*, în care se prezintă dansurile jucate la 5 august 1935 în satele Iurceni și Cristești, cu cel descoperit în volumul 11, Caietul 28, din anul 1947, descriere amplă a fenomenului horal din satul Crihana Veche, raionul Cahul, făcută de informatorul Paraschița Mocanu de 24 ani, și cel relevant în cadrul cercetărilor actuale de teren, astfel determinând mutațiile intervenite în procesul contextualizării culturii tradiționale.

Ludmila ȘIMANSCHI

MIZA POEZIEI ACTUALE ȘI VALURILE SUCCESIVE GENERAȚIONISTE

În acest studiu am investigat destinul poeziei printre valurile succesive generaționiste și schimbările de paradigmă, pentru a identifica care sunt formele de inovare sau de rezistență a discursului liric, forțele de reconfigurare prin acel avânt de libertate vizionar. Reinventarea propriilor resorturi ale discursului liric în șirul mutațiilor generaționiste e demonstrată și de crearea de noi sensuri și noi modalități de viziune inedită, care și ține de esența însăși a poeziei. Devine tot mai ardentă și evidentă astăzi interogarea asupra mizei poeziei actuale, căutăm să aflăm care este nivelul poeziei românești, ce rol are în spațiu multicultural, încercăm să o redefinim din perspectiva noilor registre și modulații discursive. Am descoperit răspunsuri interesante și provocatoare asupra acestor subiecte în chestionarele revistelor culturale centrate exclusiv pe demersul liric, care revelă atât îngrijorarea scriitorilor pentru marginalizarea poeziei ce funcționează în manieră „clasică”, „poezie dificilă”, cu elemente lingvistice intrinseci, odată cu emergența poeziei pentru scenă, cât și frica de a nu scrie o poezie „depășită”.

Mariana ȘLAPAC, Silviu TABAC

Membru corespondent al AȘM, doctor habilitat în studiul artelor,
Cercetător științific principal, Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău

E-mail: maslapac@gmail.com

Doctor în istorie, heraldist de Stat,
Aparatul Președintelui Republicii Moldova

E-mail: silviu_tabac@yahoo.fr

**DOUĂ EXEMPLE REMARCABILE DE ARHITECTURĂ
POSTMODERNĂ LA CHIȘINĂU**

În comunicare sunt examinate două exemple remarcabile de arhitectură postmodernă din Republica Moldova, ambele din Chișinău – Palatul Președinției Republicii Moldova (fostul sediu al Sovietului Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești) și complexul Parlamentului Republicii Moldova (fostul sediu al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei).

Primul complex edificat între anii 1985 și 1987 (autori Iuri Tumanean, Arcadi Zaltzman, Victor Iavorski) reprezintă un obiectiv compus din trei blocuri din beton armat: cel central, dezvoltat pe verticală, fiind flancat de două compartimente simetrice, în două niveluri. Configurația construcțiilor laterale poate fi asemănată cu cea a unor aripi stilizate, cu penaj „în trepte”, întregul Palat amintind în plan un pătrat cu două aripi desfăcute pentru zbor și apelând la un simbolism arhaic. Forma lui amintește de capitellurile de piatră de calcar cioplite în stilul arhitecturii populare din zona centrală a Basarabiei, care au intrat în literatura de specialitate cu denumirea generică de „floare de piatră”. Arhitecții de la Chișinău au apelat nu numai la modele postmoderniste, ci și la patrimoniul arhitectural autohton, utilizând și anumite elemente stilizate ale ordinilor clasice, ale arhitecturii caucaziene și ale celei interbelice.

Construcția celui alt complex a fost finalizată în anul 1976 (autori Alexandru Cerdanțev, Grigore Bosenco). Forma lui amintește o carte deschisă, motiv preferat de mai mulți arhitecți postmoderniști. Partea axială a „cărții” este formată din patru piloni-pilaștri realizați în cofraj glisant, iar aripile laterale sunt construite cu utilizarea cofrajului spațial mobil. Partea inferioară a clădiri a căpătat un bosaj rustic individualizat prin culoare. Elementele arhitecturale și decorative ce alternează ritmic pe fațada principală a complexului sugerează ideea existenței unor litere înscrise pe filele cărții.

Mircea TĂNASE

Doctor în istorie, Colonel (r),
Fundația *Mareșal Alexandru Averescu* Buzău, România
E-mail: mirceatanase2003@yahoo.com

**MUZEUL PARAȘUTIȘTILOR –
UN PATRIMONIU CA ARGUMENT PENTRU VIITOR**

La 1 iulie 2001, în cadrul manifestărilor ocazionate de împlinirea a 15 ani de la înființarea, în cadrul Regimentului 60 Parașutiști „Băneasa-Otopeni” de la Buzău, a primului nucleu de învățământ militar din Trupele de Parașutiști, a fost redeschis Muzeul Trupelor de Parașutiști, care ființase, sub forma unei camere a tradițiilor, în cadrul regimentului. Momentul aniversar a fost sărbătorit astfel printr-un act reparatoriu de absolută necesitate: repunerea în drepturile firești a unui trecut de care nu trebuie să ne fie rușine. Dimpotrivă.

Muzeul nu a avut pentru început decât o singură încăpere în care au fost condensate majoritatea exponatelor. La 1 iulie 2006 a fost inaugurată o a doua sală, dedicată în special expunerii tehnicii de luptă. Suprafața muzeului s-a mărit apoi simțitor prin amenajarea holului ca spațiu de expunere.

Muzeul este dedicat în primul rând marelui anonim – **luptătorul parașutist** – cel care, lăsându-și sângele pe câmpul de luptă, asudând la instrucție, la parașutări, între cer și pământ, și-a făcut întotdeauna doar datoria, fără să aibă vreodată pretenția că face istorie.

În vara anului 2005, în urma restructurării unor unități de cercetare din garnizoana Buzău, în muzeul parașutiștilor a fost găzduit și patrimoniul istoric al acestora. Astfel, tradițiile de luptă ale cercetașilor stau alături de cele ale unităților de parașutiști, împreună cu care au făcut istorie în armata română.

În spațiul expozițional al muzeului și-au găsit locul uniforme și obiecte de echipament ale militarilor parașutiști, originale, datând încă din 1941, fotografiile și documente autentice, tehnică și echipamente de parașutare, dintre care unele chiar prototipuri, o impresionantă colecție de însemne heraldice, aparatură de transmisiuni, artilerie, geniu, NBC etc. Rezultatele obținute de parașutiștii militari la concursurile interne și internaționale de parașutism sportiv sunt reprezentate de cupele, medaliile, insignele, fanioanele expuse în muzeu. Însemnele și obiectele de echipament – în special berete și insigne de parașutist – alături de plachetele primite de parașutiștii români participanți la numeroase activități desfășurate în comun cu militarii parașutiști din alte armate sunt bine reprezentate în spațiul expozițional.

Un loc aparte a fost rezervat păstrării memoriei celor căzuți în luptă în august 1944, în decembrie 1989 sau pe timpul pregătirii prin parașutare. Și pentru a conferi perenitate acestui spațiu, indiferent de transformările și restructurările inerente ale organismului militar contemporan, în urma demersurilor inițiate de comanda Școlii de Aplicație a Forțelor pentru Operații Speciale, la 15 ianuarie 2008 ministrul apărării a aprobat ca Muzeul Parașutiștilor să se constituie ca filială Muzeului Militar Național. Aprecierile conducerii acestei instituții de prim rang a Armatei României, precum și sprijinul primit din partea specialiștilor săi, ne dau certitudinea că acest spațiu spiritual al parașutiștilor români va fi valorificat cu maximă eficiență în scopul promovării valorilor autentice ale acestui corp de elită al oștirii române.

Elena-Sidonia TEODORESCU

Doctor în arhitectură,
lector universitar Facultatea de Arhitectura a Universității *Spiru Haret*, București,
Direcția pentru Cultură a Municipiului București, România
E-mail: sidoniat@yahoo.com

JEAN MONDA (PLOIEȘTI 22.01.1900 – BUCUREȘTI, 11.09.1987)

Jean Monda este unul dintre pionierii arhitecturii moderne din România, având în palmares o varietate de programe de arhitectură, dintre care cele mai numeroase au fost imobilele de raport realizate între anii 1926–1940, concursuri publice, premii și mențiuni, numeroase lucrări teoretice în domeniul arhitecturii, alături de activitatea de profesor.

Câteva dintre clădirile reprezentative pentru creația sa sunt: Cinematograful *Festival* (Regal) – Bd. Elisabeta, imobilele de raport Th. Nicolau – Bd. Dacia 42, imobilul cu magazine Frascati – Calea Victoriei 33, azi Teatrul *Constantin Tănase* (într-unul dintre apartamente, locuia Jean Monda), imobilul din Bd. N. Bălcescu 7-9, imobilele din str. Armenească 10, 17 și 47, imobilul David din str. Radu Calomfirescu 7, imobilul prof. dr. Gh. Marinescu din str. Danielopol 3-5, imobilul Engler – str. Maria Rosetti 15, apartamentele de închiriat ing. Emil Prager din Bd. Dacia 61A, B și C, imobilul Solacolu – str. Dionisie Lupu intersecție cu str. C.A. Rosetti (aici a locuit arhitectul), imobilul ing. Jean Berman – str. Logofăt Luca Stroici 35, imobilul de apartamente din str. Eforie 6 având sală de cinematograf, imobilul cu sală de cinema (azi, Cinema Studio) – Bd. Magheru 27.

În anul 1940, Jean Monda publică în limba franceză cartea *Jean Monda. Architecte*, în care își prezintă câteva dintre imobilele pe care le-a proiectat în perioada 1926–1940, punctând inovația stilistică a acestora, tendința de simplificare a liniilor și volumelor, folosirea noilor materiale, renunțarea la decorarea fațadelor cu elementele „vechii arhitecturi”. În viziunea lui Jean Monda, acest stil, sincer și logic, se potrivește temei imobilului de raport și exprimă funcțiunea mașinii colective de locuit.

Alina TOCARCIUC

Doctorand, Școala Doctorală *Științe Umaniste*,
Universitatea de Stat *Dimitrie Cantemir*, Chișinău
E-mail: alinatocarciuc13@gmail.com

**ASPECTE DE VALORIFICARE A TEHNICILOR DE DECORARE
A TEXTILELOR TRADIȚIONALE BASARABENE
ÎN CONTEXTUL FORMĂRII IDENTITĂȚII CULTURALE**

Privit din aspectul unui rezultat al proceselor sociale, designul textil actual, ca parte a culturii, relatează despre esența timpului, despre metamorfozele care se petrec în societate. Lucrarea reprezintă un studiu, ce conturează influența textilelor tradiționale basarabene asupra formării identității culturale a poporului, prin prisma evoluției designului

textil autohton. Cu referire, una din laturile de dezvoltare a designului vestimentar actual, determinată de interesul sporit pentru valorile tradiționale, este valorificarea tradițiilor textile în contextul conceptelor stilistice actuale.

Valoarea teoretică a lucrării presupune identificarea particularităților de transpunere morfologică, formală și decorativă ale textilelor tradiționale basarabene în textile contemporane. În special, lucrarea elucidează aspectele teoretice de implementare în modele vestimentare a decorului executat în diverse tehnici, valorificând modalitățile originale vechi de decorare ale textilelor cu un caracter inedit. Precum designul vestimentar actual este unul din cele mai explorate domenii ale tradițiilor textile de astăzi.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în elucidarea celor mai reprezentative creații vestimentare decorate prin tehnici decorative tradiționale și/sau modele de decorare, ce atestă caracteristicile distinctive ale culturii tradiționale basarabene. Abordarea modernă ale tehnicilor de decorare textile tradiționale reprezintă una din cele mai importante modalități de promovare a culturii tradiționale materiale în vederea formării identității culturale ale poporului nostru.

Aliona TOSTOGAN

Director adjunct pe probleme de activitate biblioteconomică internă,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Chișinău
E-mail: a.tostogan@bnrm.md

PROIECTUL „SALVGARDAREA HRISOAVELOR BASARABENE DIN PERIOADA ȚARISTĂ (1812–1917)”

Studiul de față pune în valoare importanța proiectului „Salvgardarea Hrisoavelor basarabene din perioada țaristă (1812–1917)”, lansat la 26 septembrie 2017 și implementat de Biblioteca Națională a Republicii Moldova (BNRM), în colaborare cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova și Ambasada Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova. Proiectul a fost finanțat de Ambasada SUA, prin intermediul Fondului Ambasadorilor pentru Salvgardarea Culturală. În cadrul proiectului, care s-a desfășurat până în primăvara anului 2019, au fost restaurate circa 170 de documente patrimoniale – colecția de Hrisoave basarabene a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova.

Grantul a prevăzut și modernizarea proceselor de conservare, restaurare și expunere a documentelor de patrimoniu în cadrul Bibliotecii. În ajutorul bibliotecarilor din Biblioteca Națională au fost oferite echipamente speciale de curățare, dezinfectie, creare microclimă, mobilier specializat pentru expunerea documentelor de patrimoniu. Totodată, au avut loc o masă rotundă, un simpozion științific internațional „Valori bibliofile”, unde participanții au avut posibilitatea de a cunoaște rezultatele cercetărilor istorice și bibliografice, inclusiv și a Hrisoavelor basarabene, care reprezintă sursa primară de informație pentru cercetători, unele dintre acestea fiind singurele documente în limba română, ce reflectă evenimentele locale și internaționale din acea perioadă. Un feedback vizibil au avut cele două ateliere de lucru pentru bibliotecari, cercetători, specialiști în conservare și restaurare documentară, conduse de experții din străinătate cu genericul „Politica de pre-

zervare a colecțiilor de documente” și „Tehnologii și metode inovatoare în restaurarea documentelor vechi”.

Prin susținerea acestui proiect, Fondul Ambasadorilor contribuie la repunerea Hri-soavelor în circuitul cultural și la relevanța lor pentru generațiile viitoare.

Aurelia TRIFAN

Cercetător științific
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: trifanaurelia@mail.ru

CONVERSIA CA STRATEGIE ARHITECTURALĂ DE DEZVOLTARE DURABILĂ A COMPLEXURILOR VITIVINICOLE DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONDIȚIILE ACTUALE DE INTEGRARE ÎN CLUSTER-UL TURISTIC

Datorită dezvoltării relativ diferențiate între țări, sau chiar între regiuni cu același specific industrial, este greu să găsim exemple absolut identice, însă anumite caracteristici majore ale arhitecturii industriei vitivinicole rămân recunoscutibile în majoritatea cazurilor, exemplele răspunzând aceluiași principii și având aceiași factori de apariție și dezvoltare. Viziunea modernă în crearea complexurilor vitivinicole are menirea să deschidă o nouă și generoasă perspectivă a dezvoltării lor în continuare. Schimbările survenite în plan conceptual au impus noi sensuri legate de percepția complexului vitivinicol autohton. Arhitectura lui adoptă o serie de acceptări conceptuale raportate la percepția și experiența internațională, printre care regenerarea spațiului industrial prin conversie.

În contextul dezvoltării permanente a complexurilor vitivinicole, cramele vechi, ramase pe teritoriul lor din perioade anterioare, reprezintă relicve arhitectonice, care își așteaptă „sentința”. Dezvoltarea tehnologiei avansate aduce o incompatibilitate între noile tehnologii și spațiile industriale moștenite din primele faze ale industrializării. Devenind nefuncționale, deseori abandonate sau transformate în depozite, ele, totuși, reprezintă obiecte inedite, încărcate cu istorie. Prezența lor nu mai este justificată în absența producției, fiind situate ambiguu în dinamica economică și culturală actuală, dar constituind importante locuri ale memoriei și având valoare arhitecturală. Astfel, celebritatea acestor clădiri istorice devine unul dintre factorii determinanți care susțin dezvoltarea durabilă a complexului vitivinicol în acord cu tendințele actuale de valorificare prin intermediul turismului, antrenând în același timp și procese de transformare a întregului complex.

Senica ȚURCANU

Doctor în istorie, Șef Muzeul de Istorie a Moldovei Iași
Complexul Muzeal Național *Moldova* Iași, România
E-mail: senicat2000@yahoo.com

**NOTE PENTRU UN PROIECT DE VALORIFICARE A PATRIMONIULUI
CULTURAL: „PEISAJE ARHEOLOGICE ENEOLITICE.
AȘEZĂRILE CULTURII CUCUTENI ȘI MEDIUL LOR NATURAL ȘI ANTROPIC”**

Gândită pe termen lung, o politică culturală dirijată pentru valorificarea uimitoarei moșteniri cultural cucuteniene presupune atât valorificarea științifică pentru specialiști, cât și pentru publicul larg iubitor de artă, istorie și arheologie, permițând, pe de o parte, identificarea noastră într-o lume a globalizării, dar și, pe de altă parte, dezvoltarea turismului cu rezultate semnificative din punct de vedere economic.

În prezent, se cunosc câteva mii de așezări aparținând diferitelor faze ale culturii Cucuteni. Unele dintre acestea au beneficiat de săpături arheologice de amploare, altele au fost doar sondate, în timp ce majoritatea au fost identificate doar pe calea cercetărilor de suprafață. Cu toate acestea, în toate cazurile, se pot iniția studii extinse privind modul în care mediul natural a fost modelat din punct de vedere antropic. Răspunzând unui interes internațional crescut în direcția cunoașterii fascinantei civilizații Cucuteni, scopul acestei comunicări este de a atrage atenția asupra metodelor de cercetare care ne pot permite reconstituirea peisajelor arheologice ale epocii culturii Cucuteni. Printre aceste metode non-invazive se numără cercetări cum sunt aerofotografia, geofizica și topografia arheologică. De asemenea, studiile de palinologie permit reconstituirea vegetației preistorice și a impactului locuirilor umane asupra mediului înconjurător. Rezultatele acestor investigații ne vor permite, apoi, inițierea unor modelări ideale (computerizate, 3D) ale peisajului specific culturii Cucuteni, utile nu doar înțelegerii dinamicii habitatelor epocii respective, ci și pentru punerea în valoare în scop turistic a unor obiective arheologice în conformitate cu mediul natural și antropic în care au evoluat.

Toate aceste direcții de valorificare depind de o politică culturală coerent articulată și direcționată. Stă în puterea noastră, a tuturor celor pentru care numele Cucuteni înseamnă mai mult decât numele unei culturi din tratatele de istorie, să impunem direcțiile de cercetare și valorificare care sperăm să se materializeze pe termen lung.

Victor ȚVIRCUN

Doctor habilitat în pedagogie, doctor habilitat în istorie,
Profesor universitar,
Institutul Diplomatic din Chișinău
E-mail: tvircun_victor@yahoo.com

SOARTA AVERILOR LUI CANTEMIR ÎN RUSIA

Pe parcursul ultimelor decenii cercetarea vieții și activității lui Dimitrie Cantemir s-a intensificat considerabil. Grație noilor descoperiri arheografice, în circuitul științific au fost introduse documente inedite, care s-au regăsit în multiple articole și studii monografice publicate în diferite țări. Totodată, în afară studiilor speciale au rămas mai multe subiecte ale biografiei lui. Printre acestea să înscrie și subiectul averii lui D. Cantemir în Rusia și soarta ei.

Documentele publicate anterior, dar mai ales cele descoperite de noi în ultimul timp, ne permit reconstituirea întregului tablou al averilor primite de către D. Cantemir de la autoritățile ruse drept recompensă pentru pierderile suportate ca urmare a trecerii sale de partea țarului în anul 1711. Investigațiile efectuate au arătat că primele demersuri în vederea repartizării unor averi fostului principe moldovean în conformitate cu prevederile Diplomei din 13 aprilie 1711 au fost făcute de D. Cantemir către țar începând cu 29 iulie 1711, revenindu-se ulterior cu scrisori și rugăminți în privința primirii unor moșii, sate, case, păduri, fânețe, de ajutoare bănești ș.a., de confirmare prin acte oficiale a drepturilor de proprietate asupra unor averi. Toate au fost făcute în repetate rânduri, până către sfârșitul vieții. Asemenea demersuri erau adresate fie direct țarului Petru I, fie înalților demnitari din anturajul său ori Senatului Guvernamental al Rusiei. Spre regret, repartizarea averilor era făcută nu rareori cu dificultate, cu piedici birocratice, ceea ce îl făcea pe principele moldovean și prealuminatul cneaz al Rusiei să revină cu demersuri și precizări suplimentare, cu rugăminți de modificare a unor decizii privitoare la unele proprietăți de la Harkov și Moscova și din împrejurimi. Conform ucazului lui Pentru I din 14 iulie 1712, el a primit proprietăți pe fostele moșii ale lui Șidlovski în regiunea Harkov („uezdul” Sevsk, moșia Komarițkaia, 1000 de gospodării țărănești) și alte posesiuni în apropiere de Moscova. În baza hotărârii Senatului Guvernamental de la 10 martie 1713, lui D. Cantemir i s-au repartizat în apropiere de Moscova satele Bulatnikovo, Prudișe și Timohovo – în total 34 de gospodării țărănești.

În realitate, nu toate ucazurile țarului și dispozițiile Senatului cu privire la alocarea averilor lui D. Cantemir au fost îndeplinite, mai mult ca atât, nu toate proprietățile imobile promise el le-a primit. Datoriile lui Petru I față de D. Cantemir au fost compensate urmașilor domnului Moldovei abia la începutul anilor '30 de către împărăteasa Anna Ioannovna. În aceiași perioada de timp se efectuează împărțirea averilor lui D. Cantemir între moștenitorii lui și procesele de judecată.

Către sfârșitul anilor '60 – începutul anilor '70 fosta avere a lui D. Cantemir să afla în proprietatea următoarelor familii – Golițan, Lobanov-Rostovski și Cantemir. După moartea lui Matei Cantemir, majoritatea absolută a moșiilor s-a concentrat în proprietatea lui Serghei (Serban) Cantemir care, la rândul său, prin scrisoarea adresată împărătesei

Ecaterina a II, a întors toate moșiile sale în visteria statului. Așa dar, averile lui D. Cantemir, fiind transmise lui ca recompensă pentru suferințe și pierderile materiale în cadrul campaniei de la Prut, spre sfârșitul anilor '70 ai secolului al XVIII-lea au fost întoarse în proprietatea statului Rus.

Elena UNGUREANU

Doctor habilitat în filologie,
Șef secție management academic și relații externe, Academia de Științe a Moldovei
E-mail: elena_u_67@yahoo.com

TREI DECENII DE WORLD WIDE WEB

Considerat drept una dintre cele mai strălucite minți ale secolului XX, Tim Berners-Lee este autorul uneia dintre cele mai importante invenții ale secolului: World Wide Web. În cartea „Weaving the Web” („Țesătura webului”), autorul dezvăluie originile invenției sale, invocând asocierea cu țesătura, pe care o remarcase și Roland Barthes, un important teoretician al limbajului. După trei decenii de la lansarea acestei invenții fără analog în istoria omenirii, se vede mai bine amploarea și impactul acesteia, dar, totodată, și dificultățile cu care se confruntă utilizatorii în spațiul WEB, spațiu nelimitat, labirintic și tot mai mult centralizat. Conținutul digital care se adună progresiv pe web este patrimoniu universal, la care trebuie să aibă acces toți utilizatorii. Descentralizarea este prima mare provocare cu care își propune să lupte fondatorul Webului. În spațiul online, nu în ultimul rând, datorită accesării facile a datelor, se declanșează și alte dezavantaje cum ar fi: hakerismul, infracționalitatea cybernetică, manipularea și hărțuirea utilizatorilor, escrocherismul online. Dependența de computer este creată implicit de ușurința cu care sunt accesate informațiile, care generează, ca și lectura, o foame continuă de ele, iar hrănirea cu informație naște un fel de bulimie informațională. Accesările facile, hypertextele supraîncărcate cu legături către alte texte sau către alte cuvinte din interiorul hypertextului pot naște dependența și nevoia de accesa prea multe dintre posibilitățile de „deschidere a textului” și, astfel, va genera întreruperea și fragmentarea prea mare a ceea ce numim, tradițional, coeziunea și coerența pe care o presupunea altă dată textele tipărite sau cele orale. Spre deosebire de acestea din urmă, hypertextele (care constituie un tip mixt) au un grad tot mai înalt de incoeziune și incoerență, în funcție de numărul linkurilor. Nu neapărat computerul este cel care le generează, hypertextul este o tehnologie computerizată care le întreține. Într-un viitor nu prea îndepărtat, avantajele hypertextului vor depăși în mod clar dezavantajele hypertextului, concept care schimbă lumea și percepțiile ei legate de tehnologia de tipar, deci unul care continuă tiparul, revoluționându-l. Prin depozitul de hypertexte, patrimoniul digital va genera putere (puterea datelor, nu în ultimul rând), dar va necesita control. Deoarece, așa cum afirmă Kenneth Cukier: „Datele masive sunt date mai bune”. Parcă răsturnând-parafrazând pe Eminescu, cu al său dicton: „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră”, Cukierne îndeamnă să fim vigilenți, azi, în plină epocă tehnologică: „Trebuie să fim STĂPÂNUL tehnologiei, NU SERVITORUL ei”.

Valentina URSU

Doctor în istorie, conferențiar universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă, Chișinău
E-mail: ursuvalentina@yahoo.com

**ÎNVĂȚAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL PRIN
INTERMEDIUL ȘCOLII DE ARTĂ ȘI PATRIMONIU: EXPERIENȚA FRANȚEI**

Comunicarea cuprinde examinarea experienței de educație pentru patrimoniu a Școlii de Artă și Patrimoniu din regiunea Vendée a Franței. Școala Departamentală de Artă și Patrimoniu, creată în anul 2004, aparține Departamentului Vendée. Activitatea școlii este orientată spre sporirea interesului elevilor pentru patrimoniul istoric, natural și artistic, facilitarea cunoașterii istoriei și a bogățiilor de pe teritoriul Franței, identificarea cu patrimoniul, sensibilizarea fiecărui tânăr la protejarea patrimoniului.

Școala colaborează cu 11 instituții patrimoniale, organizând peste 60 de activități educaționale pentru copii și tineri cu vârstă cuprinsă între 3 și 20 ani. Se propun, de asemenea, activități ce țin de arta spectacolului, educația civică și evenimente cultural-istorice. Toate activitățile sunt concepute de profesioniști cu duble competențe: de cunoaștere a patrimoniului în cauză și experiență de muncă cu publicul școlar. Acestea sunt animate de mediatori de patrimoniu, artiști sau meșteri specializați. Școala utilizează diverse metode și tehnici, adaptate de profesor în funcție de clasă sau instituție, de capacitățile și interesele elevilor.

Domeniul de funcționalitate a Școlii Departamentale acoperă patru aspecte: Patrimoniul muzeal (Historial, Chabotterie), patrimoniul construit (Tiffauges, Maillezais), natură (Nalliers, oraș de păsări), Expediții istorice (Drumul civic Vendée, Tour de France, seturi digitale pentru comemorări), Arta spectacolului (muzică, dans, teatru), Evenimente (Vendéspace, Vendée Globe Junior). Concluzionăm că Școala Departamentală de Artă și Patrimoniu din regiunea Vendée a Franței este un bun exemplu de educație pentru cunoașterea și promovarea patrimoniului istoric și cultural prin activități interactive cu copiii și tinerii de diferite vârste.

Ion Valer XENOFONTOV

Doctor în istorie, Facultatea de Istorie și Filozofie,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
E-mail: ionx2005@mail.ru

**COLECȚIA RICHARD KOCH,
PARTE COMPONENTĂ A PATRIMONIULUI MONDIAL**

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie *Nicolae Testemițanu* din Republica Moldova este succesoarea Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, constituit în anul 1945, în baza transferului Institutul de Medicină din Kislovodsk la Chișinău.

Printre achizițiile valoroase de carte transferate la Chișinău scoatem în evidență colecția de carte rară și veche, aflată anterior în posesia savantului, medicului, bibliofilului german de origine evreiască Richard Koch (1882, Frankfurt pe Main –1949, Essentuki, Caucaz, URSS). R. Koch a studiat medicina la München, Lausanne, Heidelberg, Berlin și Londra, fiind fondator al Institutului de Istorie a Medicinii aflat sub egida Universității „Goethe”. Este considerat unul dintre cei mai importanți teoreticieni ai medicinei din secolul XX. A publicat peste 70 de lucrări științifice, inclusiv câteva monografii de o valoare științifică mondială. În 1935, odată cu instaurarea regimului nazist în Germania, R. Koch a fost supus unor mari presiuni. În 1937, împreună cu familia, s-a refugiat în Uniunea Sovietică, aducând cu sine utilaj medical performant și o valoroasă colecție de carte. A activat ca medic-consultant la stațiunea balneară din Essentuki. În 1942, în timpul ocupației fasciste a Caucazului de Nord a fost evacuat în Georgia. În această perioadă, biblioteca i-a fost jefuită. Peste doi ani, cărțile care au supraviețuit, păstrate cu grijă de localnici, au fost transmise Bibliotecii Institutului de Medicină nr. 2 din Leningrad, evacuat în Kislovodsk, iar de aici colecția a ajuns la Chișinău. În iunie 1948, Academia de Științe Medicale a URSS, pe baza lucrărilor publicate, i-a conferit lui Richard Koch gradul științific de doctor habilitat în științe medicale, iar peste un an „romanticul din Germania” s-a stins din viață.

Interesul pentru această colecție personală este cu atât mai mare cu cât acest patri-moniul bibliofil este printre puținele de carte rară și veche al emigranților scoase din Germania nazistă, care au supraviețuit în exterior și astăzi se păstrează actualmente în fondul BȘM. Colecția însumează peste 2 600 de volume scrise în 14 limbi (germană cu caractere gotice, latină, greacă, franceză etc.) și include unele dintre lucrările sale, unele opere complete medicale. Peste 300 de lucrări din colecție sunt editate în secolele XVI–XVIII, inclusiv 150 sunt considerate deosebit de valoroase. Este una dintre cele mai mari colecții personale de carte veche și rară medicală din Europa. După medicină, compartimentul cel mai vast din colecție îl constituie cel de filozofiei. Include opere în mai multe volume ale personalităților marcante: Aristotel, Platon, Kant, Schopenhauer, Nietzsche, Montaigne etc. Colecția include opera lui Aristotel în cinci volume editată în limbile greacă și latină. Multe din lucrările din Colecția R. Koch au însemnări deosebite, notițe marginale. În majoritatea cazurilor copertile sunt executate din piele sau pergament, cotoarele sunt cu imprimări, foile de titlu sunt realizate în stil gotic.

În 1974 a fost editat indicele bibliografic al colecției în limba rusă. Lucrarea a fost distribuită centralizat în Uniunea Sovietică, suscitând un interes grandios pentru colecție. Cea mai solicitată și curioasă carte era *Filozofia ocultă* (1531, 1533) a umanistului german Cornelio Agrippe (1486–1535), ce conține practici și ritualuri de magie.

În anul 2013, un lot de 168 de publicații vechi și rare din Colecția R. Koch cu grad avansat de deteriorare, a fost restaurat în atelierul „Depping Buchbinderei” din orașele München și Münster.

Colecția specială de carte Richard Koch este expusă la diverse expoziții. În anul 2018, în cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova au fost scanate două publicații valoroase din Colecția R. Koch, în scopul cercetării.

Valoarea incontestabilă a Colecției speciale a lui Richard Koch nu rezidă în obiectele individuale, ci în caracterul ei socio-cultural și patrimonial. Este vorba de o colecție de carte, o bibliotecă a unui emigrant, care a activat într-o perioadă socio-istorică tensionantă. Constituie o formă de perpetuare a unor valori incontestabile ale unei culturi care transgresează epoci, hotare, divergențe politico-ideologice.

Tatiana ZAICOVSKI

Doctor în filologie, conferențiar,
cercetător științific coordonator,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
E-mail: tanzai57@mail.ru

**SIMBOLISMUL FENOMENELOR NATURALE
ÎN CÂNTECE FOLCLORICE RUSE DIN REPUBLICA MOLDOVA
CA REFLECTARE A CONȘTIINȚEI ETNICE**

Scopul principal al cântecelor lirice folclorice este de a exprima o anumită atitudine față de diverse fapte și fenomene, de a arăta bogăția etnopsihologică a gândurilor, sentimentelor și experiențelor populare. În acest context, caracteristicile percepției etnoculturale a lumii sunt reflectate pe scară largă. Crearea simbolurilor poetice într-un cântec liric popular se bazează pe o comparație bazată pe unele caracteristici comune notabile și semne ale imaginilor și fenomenelor din viața umană cu obiecte și fenomene din lumea naturală. Cercetătorii menționează că simbolismul cântecelor lirice populare nu a apărut la vremea vechei contemplări animiste a lumii, când un om în conștiința sa nu se despărțise încă de natură, ci într-o perioadă mult mai târzie, când comparația unei persoane (acțiunile, sentimentele și gândurile sale) cu natura era deja nu o manifestare a unei viziuni despre lume animistă, ci un dispozitiv poetic, deși derivat genetic din gândirea animistă străveche (S. Lazutin). Cercetătorul N. Kolpakova împarte pe bună dreptate toată simbolistica cântecelor lirice populare rusești în două grupuri: a) simbolismul fericirii și b) simbolismul durerii. De exemplu, sensul simbolic trist în cântecele populare tradiționale este interpretat de astfel de imagini și fenomene naturale precum munții abrupti, furtuna de zăpadă, câmpul larg vântul, roua, viscolul, zgomotul pădurii etc. Mai ales adesea în semnificația simbolică a mâhnirii și a tristeții în cântecele populare, apare ceața. Pe baza exemplelor din materialul cules de autor în satele rusești (cu creștinii de rit vechi) din RM și cântecelor cuprinse în culegeri, este analizată simbolistica cântecelor folclorice ruse din Republica Moldova, legată de cerul și corpurile cerești (soarele, luna, stele), precum și de fenomene naturale și condițiile meteorologice (vânt, ploaie, zăpadă, ceață etc.).

Boris BOINCEAN, David DENT

PhD habilitat, University professor,
Alecu Russo State University of Balti,
E-mail: bboincean@gmail.com
Wageningen University, The Netherlands

**THE TYPICAL CHERNOZEM SOILS OF THE BALTI STEPPE
AS WORLD HERITAGE**

The Chernozem is the best arable soil in the world and, historically, the breadbasket of Europe and North America. Republic of Moldova is a unique country in all over the world with almost 80% of the territory covered with Chernozems. The Chernozem of the Balti Steppe is closely associated with the foundation of soil science by Dokucaev V. V. in the late 19th century. During his expedition in Basarabia he described the soil of this locality as “first class” and typical in its great thickness, structure and stock of humus. During the last century and a half, under increasingly industrial farming, Chernozem soils have undergone profound but largely un-noticed changes that threaten the stability of the whole agroecosystem. Long-term field experiments conducted on the territory of Selection Research Institute of Field Crops as a state property are monitoring the impact of different agricultural practices (crop rotations, monocultures, different systems of tillage, fertilization, irrigation in crop rotations) on crop productivity and soil fertility. The generalized data from the long-term field experiments in Balti demonstrate the negative influence of human activities on the productivity and ecological functionality of Chernozem and, also, ways in which this functionality and fertility may be restored.

The Typical Chernozem from the Balti Steppe was included in the tentative list of UNESCO. It has the description, justification of outstanding universal value, statement of authenticity and/or integrity and comparison with other similar properties.

Evelina BUJOREAN

Master in Architecture, Building and Planning,
Eindhoven University of Technology, The Netherlands
E-mail: evelinabujorean@gmail.com

**ELEMENTS OF TRADITIONAL ARCHITECTURE IN WOOD –
FINGERPRINT IN MODERN ARCHITECTURE**

The current study presents a comparative analysis between the aspects of the traditional wood architecture, which includes the architectural buildings built in the rural areas of Romania and the Republic of Moldova and elements of the contemporary architecture in the European context.

The traditional wood architecture, in conceptual principles, combines in an organic way the useful, the functional and the aesthetic principles and due to the specificity of

the material from which it was created, creates interest for both the professionals and the general public.

Modern architecture was influenced by the proportions, the geometric principles, the volumetry and the reports between the constituent parts of the rural constructions that were influenced themselves by the geographical and environmental conditions.

Nowhere in the field of construction the organicity of the constructive concept is as visible as in the modern wooden architecture. In the analysis of contemporary architectural plasticity, the essential elements that we must consider are the placement and framing of the construction in the surrounding landscape, the proportionality relations between the component parts of the construction and decoration.

From the perspective of these objectives, the research makes an appreciation of the architecture in general, which belongs to both material and spiritual culture. There are provided references to the architectural manifestations of ethnographic culture in the Romanian space with the purpose of highlighting the specific characters but also of the universal elements that have governed the popular creation within this discipline.

Everything that has been done was with the purpose of creating an cultural European unity, inherited from ancient cultures that influenced each other. Once addressed all these elements will help to understand to what extent the traditional wooden architecture has connections with the modern one.

Alla CEASTINA

Ph.D in the study of Arts,
Institute of Cultural Heritage, Chisinau
E-mail: chastinalla@gmail.com

THE GRAVE OF THE SON OF THE LEADER OF THE SERBIAN PEOPLE IN CHISINAU: THE HISTORY OF ONE MODEST MONUMENT OF THE FIRST HALF OF THE XIX CENTURY AND ITS PRESERVATION WITH THE PARTICIPATION OF THE ROYAL ACADEMY OF SCIENCES OF SERBIA

It is known that there were some problems with the burial of Alexei Chorny in Chisinau over 100 years ago, but despite of this, the monument with the rare architecture had survived. And today, not far from the cemetery church, there is a modest little-known grave of the son of one from ancestors of the Serbian royal dynasty and the uncle of the current Serbian king Peter the First as Alexei Chorny Karageorgievich, who died in 1831.

“Kishinev Diocesan Bulletin” in 1911, referring to the Serbian patriots, reported that the Bassarabian Governor Count I. V. Kankrin drew attention to the monument, which, by his opinion, should have been maintained and restored, since its architecture, presented in the form of a quadrangular claim from the local limestone, was interesting one. From one side of this monument there is an inscription: “The lieutenant of the Life Guard Alexei Chorny was buried here”. The son of the leader of the Serbian people passed away, when he was 33 years old. From another side we can see the inscription as: “Buried in 1831. From the third side there are a few erased initials, which are difficult for reading

them”. There is the all-seeing eye and the attributes of royal dignity at the 4th side of this obelisk. This year the Royal Academy of Sciences of Serbia, some scientists and researchers became interested in preserving the grave of Alexei Chorny and promised to help in the restoration of the monument at the central cemetery of Chisinau and conservation it as a sign of the respect and memory of all Serbian people.

Mariana COCIERU

Ph.D. in Philology
Institute of Romanian Philology *Bogdan Petriceicu-Hasdeu*, Chisinau
E-mail: mcocieru@mail.ru

INITIATION SCENARIOS IN TRADITIONAL MENTALITY

In this work, we aim to present the traditional culture practices with the value of juvenile socialization of young people who have reached the age of maturity. Updated in various socio-cultural contexts, the habits of initiation are part of the normative code of the community, having the role of facilitating the passage of young people through certain social protocols of integration among adults. In most cases, the contextualization of these customs took place within the ethnocultural phenomenon called *Village Hora / Hora satului* (*Joc* or *Jioc* – the traditional Romanian circle dance), represented as a major socio-cultural manifestation in which the institution of elderly people (as advisers and observers on the customary fulfillment of the order of the earth) and the institution of the band of lads (responsible for organizing the Village Hora and the habits of initiation in an age class) were competing. The specialized literature makes available to researchers of ethnocultural phenomena more information regarding the entry of young people into the band of lads / valets, while the initiation of nubile girls remains for some reasons, still unclear, a less researched topic. The present study represents a more in-depth investigation of the practices of modifying the status of individuals who have reached the maturity level and a synthesis of the information obtained in order to understand the meanings of the initiation scenarios for both genders. In practice, these habits represents same ritual plays that perform the ceremonial of passage (separation from the world of childhood and integration into the community of lads / big girls “good to marry”), based on archaic patterns inherited from centuries. Each initiated individual repeats in customary mode the social normative provisions already consolidated, passed through tradition, becoming ordinances with sacred value. The group that help him in the initiation route follow that these rules have be fulfilled exactly so that in this ritual initiation scenario, the old individual have be reconditioned into a new personality.

Victoria DANILA, Ana ISCHIMJI

Technical University of Moldova, Chisinau

E-mail: victoria.danila@mctt.utm.md

E-mail: ana.ischimji@mtcp.utm.md

DURABILITY PRODUCT AND IMPACT ON PROMOTING SUSTAINABLE PRODUCTION

The paper presents information on the impact of the sustainability of the life cycle of fashion and textiles, practical alternatives, design concepts and social innovation. The sustainability issues in the field of fashion and textiles are noted and it establishes a more pluralistic, more interesting and future-oriented image, based on ideas of systems thinking, human needs, local products, slow modes and participatory design, as well as knowledge of materials.

The paper defines the concept of sustainability and describes the methods of creating more sustainable products to promote social change. The real value of the work represents innovative ways of thinking about textiles and clothing based on the values of sustainability and an interconnected approach to design.

In the context of globalization and economic industrialization, sustainable consumption becomes a problem important for existence. Thus, the Living Planet Report, from 2012, shows that under the current conditions of consumption, by 2030 the inhabitants of the Earth will need another planet to exist. At this moment the consumption exceeds the potential of the planet by 50%. This should make us much more responsible for each one and promote sustainable production.

Irina-Teodora NEMȚEANU

Architect, University of Architecture
and Urbanism in Bucharest *Ion Mincu*, Romania

E-mail: nemteanu_irina@yahoo.com

SEARCHING FOR A (LOCAL) JEWISH URBAN SPECIFICITY IN THE POLISH-UKRAINIAN SPACE

The area of historical Galicia, as well as the neighboring geographical areas, such as Western Galicia, Bukovina or Podolia, represented a favorable environment for the development of Jewish habitats, starting with the sixteenth and seventeenth centuries, and also later, carried out with a predilection in cities with a strong economic character. Many of these cities benefited from privileges granted by the Magdeburg laws, having the local name of *miasto* and, in parallel, that of *shtetl* or *shtod*, names given by the Jewish communities. The predominant areas in which traces of this type of housing are found are divided today between several states, between Poland, Ukraine, Romania and Moldova, where traces of Jewish living can still be found, in some cases better preserved, in others

on the verge of disappearing. The research raises the issue of a different historical reading of the city, trying to highlight the involvement and influence of the Jewish communities on constructions and spatial urban typologies, identifiable in former trade cities from the Polish-Ukrainian space. Specific Jewish living typologies, which bear the mark of the owners' concern for business and of necessary architectural programs due to the specificity imposed by the Jewish religion (synagogue, ritual bath, schools etc.), manage to be transposed through recognizable urban schemes on some settlements, to which is added a high degree of local specificity, determined by local constructive methods and materials or by the various architectural trends taken over and considered "in trend". The perception of these Jewish settlements today, as a series of historical *urban clichés*, could reconstruct regional manifestations of Jewish housing in an extended geographical space, also having the purpose of raising awareness for protecting and preserving the remains of these manifestations of ethnic and religious living, which are still visible today.

Ruxandra NEMTEANU

PhD in Architecture, expert in historical monuments,
Associate Professor *Spiru Haret* University, Bucharest,
E-mail: rnemteanu@yahoo.com

REFLECTIONS OF THE BAUHAUS MOVEMENT IN THE ARCHITECTURE OF HORIA CREANGĂ

In 2019 the entire world celebrates the centenary of the Bauhaus School and, by extension, of avant-garde architecture. It determined a very power full style in architecture, but also in plastic arts, design, furniture and interior decorations of the 20th century. This artistic movement was generated by the German architect and educator Walter Gropius in the German city of Weimer, in 1919, reaching its peak in the period 1919–1933, in three German cities: Weimer, Dessau and Berlin.

The political ban of the movement in 1933 did not stop its evolution and spread in modern architecture, becoming known as the International Style. The Bauhaus buildings in Weimar were listed in 1996 on the UNESCO list of World Cultural Heritage.

The influence of the Bauhaus School on modern international architecture was also visible in inter-war Romania, leading to the propagation of the style, especially in Bucharest, but also in Brașov, Cernăuți, Chișinău.

Architect Horia Creangă (1892–1943), the nephew of the writer Ion Creangă, is the author of some emblematic buildings, such as the building block «Patria» (former «Aro»), the buildings of the Malaxa Plant (later «23 August» and «Faur»), the hotel «Aro» from Brașov, Obor Commercial Hall, the Cultural Palace from Cernăuți, as well as many villas and apartments buildings of reference.

Designing the headquarters of the «Romanian Insurance» company, ARO- Patria building in Bucharest, bd. Gh. Magheru no. 12-14, constituted a turning point in the career of Horia Creangă and marked the beginning of the massive launch and propagation of modern architecture in Romania. The project, elaborated after winning a competition

in 1929, is put into operation after two years of studies, starting in 1931. The architect combines the bodies adjacent to the two streets to which he was aligned, with different heights, with horizontal registers interrupted by a volume high vertical, which monumentally marks the corner of the streets. The function includes shops on the ground floor, service houses and offices on the floors. Later, in the years 1934–1935, the ensemble was completed in the inner courtyard with a cinema hall of about 1200 seats and a basement bar. The ARO block remains the object that gives birth to modern architecture in Romania, which is why it should be consolidated and restored, being in great danger in case of an earthquake.

Nicoleta VORNICU

CS I PhD. habil.
Metropolitan Research Center T.A.B.O.R, Iasi, Romania,
E-mail: cmctaboriasi@yahoo.com

RESEARCH AND EDUCATION FOR THE AUTHENTICATION, CONSERVATION AND RESTORATION OF CULTURAL HERITAGE

Cultural heritage is not only a source for business, but also a fundamental condition for maintaining and developing a country's society and economy. According to the document from Pavia, the preservation and promotion of movable and immovable cultural heritage should be the basis of any European cultural policy. Education and research in the field of cultural heritage protection has made progress in recent years, but even at European level the financial and human resources within the protection and research of cultural heritage are very limited. Conservation and restoration must be based on the highest level of research if we consider their complex interdisciplinary nature (art history, natural sciences, etc.).

Non-invasive or micro-invasive scientific investigations (OM, SEM; FTIR, XRF, HPLC, UV-VIS, IRR, CT, etc.) used to diagnose assets in the fields of movable cultural heritage, real estate and archeology may be essential to restore society's values. and for scientific assessments in closer convergence by establishing their authenticity and historical, artistic and scientific value. Establishing the authenticity of cultural assets defines their status in a collection and the strategies of conservation, restoration, exhibition and storage. In addition to the material authenticity, it is necessary to know the terms "authenticity of the idea, retaining the message and function" to express the value and significance of the preserved heritage.

Culture and cultural heritage include nature, buildings, works of art and archaeological artifacts, and the strategy for conservation decision-making must be established by experts and must be optimal.

Mihaela ENI

Doctorand, Școala doctorală Științe Umaniste,
Universitatea Dimitrie Cantemir, Chișinău
E-mail: mihaela.eni@mail.ru

**TEXTUL ȘTIINȚIFIC ACADEMIC DIN PERSPECTIVA
LINGVISTICII TEXTUALE**

Stilul științific servește ca mijloc de comunicare în sfera științei folosind ca mijloace de expunere monologul scris sau oral, dialogul și descrierea. Acesta se construiește pe baza normelor de gramaticalitate ale limbii literare standard, într-o topică normală, pentru a se asigura claritatea și precizia. Stilul științific nu este omogen, el distingându-se după domeniile socioprofesionale pe care le cuprinde, prin așa-zisele limbaje speciale, marcate printr-o terminologie specifică sau printr-un sistem propriu de organizare structurală, ordonarea spațială a unităților textuale atinge, în acest caz, gradul de maximă rigoare metodologică.

Pentru o mare parte știința se identifică cu științele naturale sau cu cercetările din domeniile realiste, bazate pe formule și diagrame. În acest caz, o lucrare de morală sau abordarea unui subiect din istorie nu ar fi o cercetare științifică. Evident, că termenul de cercetare științifică are alt sens. Umberto Eco susține că o cercetare științifică trebuie să satisfacă următoarele cerințe:

- cercetarea avertizează asupra unui obiect recognoscibil și de ceilalți;
- cercetarea trebuie să spună despre un obiect lucruri care nu au mai fost spuse ori chiar să revadă într-o optică diferită lucrurile care au fost deja spuse;
- cercetarea trebuie să fie utilă și celorlalți;
- cercetarea trebuie să furnizeze elementele pentru verificarea și pentru falsificarea ipotezelor pe care le prezintă;

Din cele sus menționate, putem constata faptul că cercetarea științifică are un obiect și un scop bine determinat, posedă noutate, originalitate, utilitate, actualitate, caracter teoretic și experimental. Textul științific este un mijloc de comunicare în sfera științei, iar în funcție de domeniul științific, delimităm următoarele specii ale textului științific:

- textul academic;
- textul didactico-științific;
- textul de popularizare a științei;
- textul informativ-științific;

Trăsăturile de bază ale unui text științific sunt abstractizarea, generalizarea, caracterul explicit, logica expunerii, precizia, claritatea, obiectivitatea, succesivitatea, terminologizarea, sobrietatea, simplitatea. Textul științific urmărește tendința pe de o parte, de a recurge la un exces de informativitate, iar pe de altă parte, concentrarea informației, de aici, excluderea afectivității, a lexicului superfluu, reducerea fragmentelor extinse, tendință spre o exprimare clară și concisă. Enunțurile într-un text științific sunt bine gândite, au caracter monologic, oficial, se respectă limba standard, textul este narativ, neutru, iar organizarea textului este pragmatică rațională. Toate aceste trăsături determină un mesaj coerent și coeziv caracteristic domeniului științific.

Caracterizând textul științific specificăm că finalitatea limbajului științific este comunicarea noilor informații despre realitate și demonstrarea veridicității lor, iar sarcina acestuia este de a transmite cunoștințe într-o formă convingătoare. Funcțiile textului sunt de a interesa receptorul, de a lărgi cunoștințele lui enciclopedice, de fixare și transmitere obiectivă a unei informații complexe, demonstrarea punctului de vedere. Corectitudinea lingvistică a textului științific constă în folosirea terminologiei de specialitate, evitarea cuvintelor de umplură, a cultismelor și a arhaismelor.

Analizând textul din perspectiva lingvisticii textuale acesta este definit drept o secvență de unități coerente, secvență caracterizată prin textualitate, secvență lingvistică scrisă sau vorbită care formează o unitate comunicațională; un sistem închis aflat în stare de repaus; instrument al comunicării verbale între emițător și receptor.

Textul ca unitate lingvistică a cărei funcție de bază este de a finaliza actul de comunicare este caracterizat de următoarele criterii: informativitatea, intenționalitatea, expectația, acceptabilitatea, interpretabilitatea, continuitatea, discontinuitatea, modalitatea, intertextualitatea, coerența, coeziunea.

Textul științific fiind adresat unui public restrâns presupune ca emițătorului să poată avea anumite competențe pentru a emite texte și a fi înțelese de receptor, acestea sunt: competența lingvistică, competența textuală, competența referențială, competențe ideologice, culturale, psihice.

Propunem, ca în virtutea celor expuse, să analizăm o specie a textului științific și anume textul științific academic, demonstrând prin exemple de texte academice trăsăturile și respectarea standardelor acestui tip de text. Textul academic este adresat unui cerc restrâns de specialiști, funcția acestuia fiind de a descrie rezultate noi și originale.

Ахрорбек АЗИЗОВ

Базовый докторант, Институт истории
Академии Наук Республики Узбекистан
E-mail: siyovush.azizov@mail.ru

**ОБРАЗ ПТИЦЫ В ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЕ УЗБЕКОВ
ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ (на основе полевых материалов)**

В настоящей работе рассматривается культурное наследие узбеков Ферганской долины на примере одной из керамических школ, которая сохранила свои традиции на протяжении тысячелетий, а также, проанализированы символические аспекты орнаментов этой школы.

Актуальность рассматриваемой темы связана с тем, что Риштанская керамическая школа является самостоятельной не только по выбору цветов, но и орнаментов, которые до сих пор наносятся на посуду ручную и которые имеют глубокий символический характер. Среди этих орнаментов особое место занимает мотив «птицы счастья», один из важных культурных кодов керамического наследия Ферганской долины. В мировоззрении местного населения, для каждого человека, «птица счастья» играет основную роль в нахождении собственного жизненного пути и в обретении счастья, факт подтвержденный многочисленными изображениями данного мотива на предметах быта. Этот символ, также, является самым распространенным образом встречающимся в узбекских народных сказках и поэмах. Кроме того, актуальным является, также, применяемый автором метод выяснения значений орнаментов и последующий анализ полученных данных.

Следует подчеркнуть, что в данной статье углубленно изучаются орнаментальные мотивы в виде «птицы счастья», которыми расписывали керамические изделия, а это в свою очередь, дает возможность по-новому оценить и специфику символической модели культуры, представленную этими мастерами гончарного искусства.

Новизна темы исследования определяется осмыслением проблемы символа в контексте компаративного анализа между полевыми материалами и археологическими данными по керамике, с уделением особого внимания рассказам мастеров о своей работе. Сопоставление этих исследовательских подходов дает возможность выявить специфику почерка современного мастера-гончара по которому можно определить авторство его работы среди работ других, таких же как он, мастеров.

В заключении следует отметить что орнаменты в виде «птицы счастья», которые на протяжении веков обогащаются и являются культурным кодом для жителей Ферганской долины, это символы с философическими и мифологическими корнями, прочно устоявшиеся в мировоззрении населения Ферганской долины, актуализация которых может задать перспективы дальнейших исследовательских проектов и поисков.

Олег БОЛЮК

Кандидат искусствоведения,
Институт народоведения Национальной академии наук Украины
E-mail: oleh.bolyuk@gmail.com

КОНТУРНАЯ ПОЛИХРОМНАЯ РЕЗЬБА КАК ЛОКАЛЬНЫЙ МАРКЕР ЭТНИЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ ЗАПАДНЫХ УКРАИНЦЕВ

В украинском декоративном искусстве резьба по дереву занимает одно из основных мест. Среди распространенных видов художественной резьбы: объемной, рельефной, контррельефной, плоскостная наиболее разветвленная на подвиды. Относительно новым ее подвидом, возникшим в первой трети XX ст., считается контурная полихромная резьба, творческие практики которой встречаются лишь в Западной Украине. Особенность ее состоит в определенных поэтапных приемах декорирования. Она простая в подготовке поверхности (шлифовка, тонирование темным бейцем, покрытие лаком, полировка), требует минимального инструментария (один-два полукруглых в сечении резца), которыми вырезают необходимый контурный рисунок, завершается работа раскраской вырезанных мест анилиновыми красками.

Яркие желтая, синяя, красная, белая, зеленая краски аналогичны полихромии геометрических узоров вышивки, предметов ткачества, украшений из бисера Восточной Галичины и Северной Буковины. Среди наиболее распространенных мотивов считаются универсальные элементы декора – ромбы, косые кресты, треугольники.

Этот подвид резьбы встречается в церковном убранстве (престол, tetrapod, аналой, алтарная преграда, кресты, киоты), предметной среде жилищ (рамы, шкапулки, альбомы). К редкостным примерам изделий, на которых изображена патриотическая символика, относятся плакетки, кресты с гербом и флагом Украины. Их датировка исторически связанная из конспиративными сопротивлениями сознательных украинцев польскому шовинизму времен «пацификации», московскому большевизму 1945–1991 гг., а в последствии – со времени обретения Независимости Украины, – является одним из способов художественного оформления изделий на патриотичную тематику.

Таким образом, контурную полихромную резьбу, которая принадлежит к особенностям художественной культуры украинцев и не известна соседним народам, по праву можно считать локальным маркером этнической идентичности.

Эльмира ГЮЛЬ

Доктор искусствоведения, старший научный сотрудник,
Институт искусствознания АН РУз, Узбекистан
E-mail: egyul@rambler.ru

**НАРОДНАЯ И ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ
ТРАДИЦИИ В ПРИКЛАДНОМ ИСКУССТВЕ УЗБЕКИСТАНА:
ИСТОРИЧЕСКИЙ ДИСКУРС**

Когда говорят о традиционном прикладном искусстве Узбекистана (и стран Востока в целом), зачастую ассоциируют его исключительно с народным творчеством. Между тем, исторически оно развивалось в рамках профессиональной (элитарной) и народной школ. Появление первой связано со сложением более высокого по социальному статусу класса заказчиков и появлением высокообразованного культурного круга. Настоящий доклад посвящен специфике и взаимоотношению обеих школ, начиная с эпохи мусульманского средневековья.

Интерес профессиональных мусульманских художников к бытовым вещам связан с отождествлением понятий пользы и красоты, характерным для культуры ислама. Работавшие в придворных мастерских-*кархане*, они занимались созданием эскизов для архитектурного декора, резьбы по дереву и ганчу, керамики, тканей, ковров и прочее, которые затем воплощались в соответствующем материале. Формирование профессиональной художественной школы происходило под воздействием исламской эстетики; характерный для нее стиль отличался максимальной эстетизацией формы, обусловленной известной формулировкой: «Аллах красив, и Он любит красоту», доминированием арабской эпиграфики и орнаментальных систем гирих и ислими, подчинением изобразительных мотивов узорному контексту.

Наряду с профессиональной (элитарной) художественной школой в мусульманском обществе развивалось и народное творчество. По качеству «народные» работы редко уступали «профессиональным». Различие же заключалось в том, что в них по-прежнему сохранялся доисламский контент и символика. Влияние ислама на народное искусство носило сугубо формальный характер: на уровне характерных композиционных приемов и отдельных элементов. Одновременно народное и профессиональное искусство находились в состоянии творческого диалога.

Снижение уровня дворцовой культуры в период позднего средневековья приводит к постепенному ослаблению профессиональной художественной школы и связанной с ней традиции. Доминантой художественной жизни становится народное ремесло. В XX в. наблюдается тенденция перехода народной традиции к профессиональному искусству нового образца.

Виктор ДАМБЬАН

Доктор истории, старший научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: viktormd-ru@mail.ru

**НАЧАЛО НАУЧНОГО ИЗУЧЕНИЯ КИШИНЕВСКОГО ПОГРОМА 1903 Г.
В РАМКАХ АНМ И ВОЗРОЖДЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ
ЕВРЕЕВ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА (НАЧАЛО 90-Х ГГ. XX В.)**

В конце 80-х гг. XX в. руководство СССР предприняло меры, направленные на демократизацию общественной жизни. Постепенно этот процесс охватил и национальные меньшинства, которые проживали в советских республиках. В МССР в 1989 г. было зарегистрировано Общество еврейской культуры. В 1990–1991 гг. руководством Молдовы были приняты законы, направленные на «удовлетворение социальных нужд еврейского населения». В результате в 1991–1992 гг. были открыты еврейская библиотека, школы и др. В 1991 г. а АНМ был создан Институт нацменьшинств, куда вошел Отдел истории и культуры евреев Молдовы. Его научная деятельность должна была стать одним из важнейших элементов в восстановлении национальной идентичности евреев.

Одним из знаковых исторических событий как для евреев Республики Молдова, так и евреев всего мира был Кишиневский погром 1903 г. В советский период эта тема не исследовалась, но эта трагедия не была забыта молдавскими евреями. Несмотря на снос части кишиневского еврейского кладбища, захоронения жертв погрома сохранились. Еврейская диаспора была заинтересована в исследовании именно этой темы. Учитывая данный факт, руководство Института нацменьшинств поддержало эту идею.

В 1993 г. исполнялось 90 лет Кишиневскому погрому. Планировалось, что в памятных мероприятиях примут участие не только представители республиканских еврейских организаций, но и представители молдавского руководства, представители дипломатических миссий и еврейских международных структур.

В организацию предстоящих мероприятий были вовлечен и Отдел истории и культуры евреев Молдовы. Он участвовал в проведении научной конференции «Кишиневский погром 1903 г.».

В этом же году по итогам данной конференции был выпущен сборник научных статей, который стал первым коллективным академическим исследованием в пост советский период, посвященным евреям Молдовы.

Ирина ИЖБОЛДИНА

Научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: ijboldinairina@gmail.com

**ПОВСЕДНЕВНОСТЬ КАК ПРЕДМЕТ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:
РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ФЕНОМЕНА «ПРОВИНЦИИ»
В ЛИТЕРАТУРНОМ ДИСКУРСЕ БЕССАРАБСКИХ ОЧЕРКОВ
А. Т. АВЕРЧЕНКО И А. М. ФЕДОРОВА**

Культура повседневности в современной науке подчинена изначально двойственным критериям, соединяющим мир практической деятельности человека – бытийный – и мир его художественного осмысления. А художественные литература, в свою очередь, опирается на реалии повседневности. В сравнительно-сопоставительном анализе очерковых циклов «Бессарабия» А. Т. Аверченко (1923) и «Кишиневские негативы» А. М. Федорова (1924) рассматриваются особенности повседневности бессарабской провинции межвоенного периода. Понятие «провинции», которое в русской литературе XIX–XX вв. традиционно носило не географический, а духовный характер, в представленных произведениях рассматривается через призму особенностей художественного дискурса сатирическо-путевых (Аверченко) и проблемных очерков (Федоров). В схеме представленного дискурса Бессарабия 1920-х годов – «провинция» – особый пласт духовной жизни, имеющая свою уникальную историю, свое мирозерцание, свои нравственные принципы, культурные традиции, нормы, привычки, представления. Очерки-фельетоны русских писателей-эмигрантов, созданные ими в Бессарабии в «по горячим следам», содержат уникальные документальные сведения, зарисовки реальных персонажей, бессарабской (кишиневской) жизни в целом. Благодаря этим описаниям, мы можем узнать самые разные подробности городской культуры повседневности: социально-бытовой, богемной, судебно-криминальной даже спортивной. В художественном пространстве бессарабских очерков А. Аверченко и А. Федорова сформирована картина мира бессарабского общества как отражение противоречивой действительности переломной эпохи.

Светлана ИЛЬВИЦКАЯ, Петр ЖИЦА

Доктор архитектуры, профессор, зав. кафедрой архитектуры,
Государственный университет по землеустройству, Москва
E-mail: ilvitskaya@mail.ru
аспирант кафедры архитектуры Московского
Государственного Строительного Университета, Москва

**АРХИТЕКТУРА НОВЫХ ОБЪЕКТОВ В КОНТЕКСТЕ ИСТОРИЧЕСКОЙ
СРЕДЫ В ПОСТ-ТОТАЛИТАРНОМ ОБЩЕСТВЕ СЕРБИИ**

Европейские города сумели сохранить свой художественный образ, несмотря на то, что появились новые современные здания в их историко-архитектурной среде. С другой стороны, мегаполисы становятся все более узнаваемые и привлекательные благодаря тому, что они могут предложить больше архитектурно-инновационных зданий, смелых концептуальных решений. Это главная причина, почему известные европейские столицы: Париж, Лондон или Берлин, но и новые европейские центры, такие как Таллинн, Загреб, Братислава, Варшава растут в высоту рядом с исторической средой.

Сегодня Белград пытается позиционировать себя на международной сцене в качестве делового центра Юго-Восточной Европы, пытаясь найти свой путь развития в пост-тоталитарном обществе. Проект современного общественного офисно-жилого центра продолжит развитие Белграда, прерванное в восьмидесятых годах.

Новое здание Заха Хадид пробудит белградский дух «модерна», который был характерен для сербской столицы. Место, которое представляет собой черную дыру на карте Белграда, хотя от центра находится всего в 500 метрах, в настоящее время не включено в жизнь города. Цель проекта состоит в том, чтобы полностью оживить важную, но заброшенную часть исторического города. Благодаря этому проекту Белград будет вновь привлекать внимание со стороны международных СМИ, профессионального сообщества архитекторов, туристов. Анализируя проект, можно заметить, что архитектор оставила открытый вид на окружающую историческую и природную среду, открывая берег Дуная. Уникальность этого комплекса является его синергия. Комплекс непременно установит новую экономическую модель для сербского рынка, а также и новые стандарты в архитектуре и строительстве, и, возможно, станет новым привлекательным местом, как для жителей Белграда, так и для туристов.

Надежда КАРА

Доктор филологии, Старший научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: knadejda@yandex.ru

**ТОПОНИМЫ В ПЕСЕННОМ ФОЛЬКЛОРЕ БОЛГАР МОЛДОВЫ И УКРАИНЫ
КАК НОМИНАЦИЯ «СВОЕГО» И «ЧУЖОГО» ПРОСТРАНСТВА**

В фольклорных текстах разного жанра пространство – важная часть картины мира, отражающая рамки существования человека в мире. Осмысление пространства антропоцентрично, т. е. отражает точку зрения человека, находящегося в центре пространства и познающего его. Одним из маркеров пространства в фольклоре являются топонимы. В песенном фольклоре болгар Молдовы и Украины кроме традиционных для фольклора метрополии топонимов (Балкан, Дунав, Търново и т. д.) встречаются и топонимы, связанные с жизнью болгар-переселенцев (диаспоры) в Бессарабии. В общей сложности нами отмечено более 20 топонимов, называющих города, села, реки.

В текстах песен топонимы, связанные с Бессарабией, семантизируются, аксиологичны и получают определенную коннотацию и отчасти символическое значение. Основной принцип семантизации – «свое – чужое» пространство. Как правило, «своим» является пространство, связанное с топонимией сел (Вайсал, купоран, московей, таракли, трояна, Шикирлия). Пространство «чужое» – город (Аккерман, Бендер, Вълканешт, Кишинев, Кахул, Одесса).

В песнях историческая память воспроизводит реальные события – радостные и тяжелые, которые накладывают на соответствующий топоним знак «добра» или «зла». Происходит символическое освоение переселенцами нового пространства через аксиологическую нагруженность топонимов. Село – это «свой» мир, место, где человек живет в своем доме и в своей семье, в которой могут быть радости и распри. Это место и вне дома – но расширенное «свое» пространство. Здесь человек встречает свою судьбу, ищет свою «половину» – на «хоро, седянки», где собираются молодые.

Город – это место, отправляясь куда, человек может пропасть и не вернуться (в город отправляются для сборов на войну, на заработки, за покупками к свадьбе); это место, где бывают бунты. Все сюжетные моменты, связанные с конкретными местами – одновременно и память о конкретных событиях, и осмысление этих событий в оппозиции «добро – зло».

В структуре аксиологической модели фольклорного мира ядерными категориями, выполняющими функцию ценностной регламентации, становятся категории «пространство» и «время». В необрядовом фольклоре гармоничные состояния мира возможны только в «своем» пространстве, в качестве которого в жанре лирической песни выступает традиционный мир дома, семьи. Выход за пределы этого мира рассматривается как недобровольный, следовательно, приводит к нарушению гармонии (дисгармонично «чужое» пространство).

Еливета КВИЛИНКОВА

Доктор хабилитат истории, конференциар,
старший научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: cvilincova@mail.ru

**ОПЫТ СОХРАНЕНИЯ В ГАГАУЗИИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ
НА ПРИМЕРЕ ПРАЗДНИКА ХЕДЕРЛЕЗ**

У гагаузов день Св. Георгия /Хедердез (23 апреля / 6 мая) – это один из самых больших праздников в году. В прошлом он фиксировал важную дату двухциклического календаря: конец зимы и начало лета (выгон скота на летние пастбища и т.д.). В этот день традиционно приготавливали «курбан».

В советский период многое изменилось, но сохранялась культурная значимость этого праздника. С образованием Гагаузской Автономии и ростом национального самосознания Хедерлез приобрел у гагаузов особое значение, так как через него они не только декларировали, но и демонстрировали свою тюркскость. Благодаря тому, что содержание его празднования существенно расширилось за счет включения конных состязаний и др., он приобрел особый национальный дух, значимость и масштабность. Через это была усилена гагаузская этническая специфика, подчеркивающая, что гагаузы – это народ тюркского происхождения, у которых коневодство имеет глубокие традиции.

В связи с этим праздник Хедерлез получил новое дыхание. В 2004 г. он был объявлен в Гагаузии национальным праздником. В настоящее время он выступает уже в качестве национального символа и маркера и является важной составляющей этногенетического кода гагаузов. Этот праздник собирает множество людей не только из самой Гагаузии, но и со всей Молдовы, а также гостей из-за рубежа.

В заключении отметим, что Министерство культуры Молдовы поддержало инициативу Автономии о внесении его в список охраняемых праздников ЮНЕСКО. Идет подготовка соответствующих документов. Можно надеяться, что недалек тот день, когда гагаузский национальный праздник «Хедерлез» будет включен в репрезентативный список культурного наследия мира.

Александр КОВАЛОВ

Доктор истории, научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: kavalov@mail.ru

**ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННЫХ НАРОДНЫХ ПРАЗДНИКОВ
И ОБЫЧАЕВ БОЛГАР РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА**

Происходящие в течение трех последних десятилетий процессы возрождения традиционных обрядов и обычаев привносят в них новые черты. Интерес к народным праздникам и стремление ко все более яркому их проведению приводят к тому, что они зачастую превращаются в театрализованные представления, организуются на общесельском или общегородском уровне, проходят с участием священников и официальных лиц. Однако такие черты, как организованный характер, деление на исполнителей и публику, не меняют сути праздника. В большинстве своем структура обрядовых действий опирается на местные традиции, носителями которых являются как зрители, так и участники; сохраняется временная и пространственная прикрепленность (действие происходит не на сцене, а на площади, во дворе, на винограднике).

Наиболее общими особенностями современной праздничной системы, на наш взгляд, можно назвать следующие:

- Широкое освещение в СМИ;
- Дополнение структуры праздников новыми элементами (избрание «царя» на Трифоновден в г. Тараклия);
- Придание массового характера наиболее значимым праздникам и обрядам (в г. Твардица праздник в честь повитух Бабинден отмечается в Доме культуры или в ресторане);
- Участие в них официальных лиц, представителей власти;
- Включение некоторых христианских, религиозных мотивов (благословения священнослужителей, иконы, каждение);
- Появление элементов гражданских мероприятий (концерты, награждение юбиляров и передовиков труда, различного рода конкурсы, спортивные состязания и т.п.);
- Наполнение праздников новым смыслом и содержанием (Гроздобер в г. Твардица из дня сбора винограда превратился в праздник окончания сбора урожая);

Все это стимулирует интерес к прошлому и деятельность по сохранению культурного наследия, а в результате способствует формированию и укреплению национальной идентичности, воспитанию молодого поколения, единению не только жителей села или города, но и представителей этноса.

Виктор КОЖУХАРЬ

Доктор истории, ведущий научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: vcojuhari60@gmail.com

**ДРЕВНИЙ ЭТАП ФОРМИРОВАНИЯ УКРАИНЦЕВ МОЛДОВЫ
КАК ЭТНИЧЕСКОЙ ОБЩНОСТИ
(ДО ФОРМИРОВАНИЯ МОЛДАВСКОГО ГОСУДАРСТВА)**

Этническая палитра Карпато-Днестровском земель издавна была разнообразной и переменчивой. Середина IV–II тыс. до н. е. подарила миру неповторимые образцы Трипольской культуры. II–IV вв. – Черняховскую культуру. В III в. под влиянием римских завоевателей в этом регионе романизируются геты и даки. С V–VII вв. в эпоху Великого переселения народов на эти земли активно переселяются славяне.

Эти земли были заселены антами и склавенами. И те, и другие были оседлыми земледельцами. Их хозяйство было основано на пахотном земледелии и приселищном скотоводстве. Занимались также охотой, рыболовством и бортничеством.

Относительно общественного устройства славян в VI–VII веках, то в науке его определяют как „военную демократию”, предшествовавшую непосредственно созданию государства.

Кроме того, славяне были хорошими воинами, о чем писал Прокопий: „... варвары гунны, анты и славяне (склалены – В.К.), жившие по Истру ... наносили римлянам неисцелимый вред ...”

В конце VII–IX вв. на территории Днестровско-Прутского междуречья существовала славянская культура – Лука-Райковецкая. Археологи обнаружили здесь около 100 славянских поселений. Жителями этих поселений были уличи и тиверцы. В начале X в. Лука-райковецкая культура замещается древнерусской культурой. Уличи и тиверцы, обитавшие на Поднестровье, входят в состав Древнерусского государства. Начиная с XII в., славяне севере Молдовы известны под названием „русины”.

Авторитетные исследователи полагают, что уже с XI в. уличи и тиверцы вместе с вольнянами, древлянами, полянами, белыми хорватами, частично северянами фактически были праукраинцами.

В древних письменных источниках Молодое Молдавское государство называется „Русовлахия”, что, наряду с множеством других данных, красноречиво свидетельствует о совместном проживании на этой территории русинов (праукраинцев) и волохов (прамолдаван), их тесном взаимодействии и взаимовлиянию.

Екатерина КОЖУХАРЬ

Доктор педагогики, старший научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: katerinacojuhari@gmail.com

**СВЯТВЕЧЕРНИЕ ОБРЯДЫ С КУТЬЕЙ В ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЕ
УКРАИНЦЕВ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА**

Как свидетельствуют собранные нами полевые материалы, во время святвечерней трапезы украинцы Молдовы осуществляли множество символических и магических действий и ритуалов. Сама вечеря накануне Рождества воспринималась как символ богатства, которое призывали и завораживали в этот вечер. Наши предки верили, что в этот «кризисный», «критический» период «мироздания», установив контакт с представителями «того» мира, с помощью магических ритуальных действий можно не просто повлиять, но и во многом определить положительный результат хозяйственной деятельности.

В каждом населенном пункте сохранились свои уникальные традиции в приготовлении святвечерней трапезы, однако общим для них является то, что все блюда были постными и из 12 (7–5) ритуальных блюд главным всегда была кутья – каша из сваренных цельных зерен пшеницы, которые символизируют жизнь, богатство, плодородие и в представлениях славян соединяют весь род – живых и умерших. Поэтому именно с кутьи начиналась трапеза либо кутьей заканчивалась. Кутью не убирали со стола, а оставляли для душ умерших, которые, по поверию, посещали родной дом этой ночью. В некоторых селах хозяин совершал троекратный обход дома с кутьей с просьбой благословить это ритуальное блюдо. Все члены семьи троекратно поднимали миску с кутьей над столом (как во время панихиды). Хозяин либо старший в роду мужчина ложкой подбрасывал вареные ядра к потолку – чем больше зерен приклеится, тем богаче будет урожай. Зерна выдували также изо рта, а остальные пытались поймать их, чтобы летом поймать пчелиный рой. Во время обмена дарами в обрядах ношения вечери и помани кутью непременно клали в миски, с которыми шли к нанашам (финам), близким родственникам и соседям, а те в обмен давали свою вечерю.

Зафиксированные обряды призваны были повлиять на естественные и сверхъестественные силы, заручиться поддержкой предков для получения хорошего урожая и благополучия.

Жозефина КУШНИР

Доктор хабилитат филологии, старший научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: cushnir.j@gmail.com

**ВЫЯВЛЕНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ КАРТИНЫ МИРА, ФОРМИРУЕМЫХ
МИФОЛОГИЧЕСКИМ СОЗНАНИЕМ, КАК ИННОВАЦИОННЫЙ
ПОДХОД К ИССЛЕДОВАНИЮ МЕМУАРОВ**

В качестве инновационного феноменологического подхода к исследованию мемуаров предложен имеющийся у нас опыт выявления элементов картины мира (ЭКМ), формируемых мифологическим сознанием мемуариста. В рамках подхода используются компоненты разработанной нами концепции гуманизации мифа и мультидисциплинарные разработки ряда исследователей (интерпретационный подход Кл. Гирца, идеи К. Ясперса об «осевом времени» и т.д.). Указанные ЭКМ – существенный компонент имплицитной информации, содержащейся в мемуарах (она может резко отличаться от той, что формируется логическим сознанием мемуариста).

Выявление ЭКМ – в соответствии со структурой: «Универсум таков, что...», – продемонстрировано на примере мемуаров кишиневского врача-фтизиатра А. Вильдермана (1923–2012). При осмыслении ЭКМ: «Универсум таков, что беда, гибель есть недолжное, подлежащее отмене его состояние; оно несовместимо с такой данностью, как сакральность индивидуального начала (сакральный гуманизм)», – выявлен особый «алгоритм» действий мифологического сознания мемуариста для целенаправленной «отмены» такой беды, которая предстает неотменимой. Результат подобных действий, осуществляемых в «ноологическом измерении» (по В. Франклу), – эффект, нами выявленный и идентифицированный как «снятие» ситуации ада мифологическим сознанием через «нарушение непроницаемости ада». («Сакральным гуманизмом» мы называем характерную для мифологического сознания концепцию человека, постулирующую его как существо этическое и сакральное).

Актуальность подхода определяется возможностью внести вклад в инициированное ЮНЕСКО осмысление путей, которые могут привести к «новому гуманизму в XXI веке». Так, исследование формирования, актуализации и трансляции ЭКМ, корреспондирующих с базовой функцией мифологического сознания (осуществлять этизирующую гармонизацию Универсума), помогает осмыслить ряд аспектов той конкретики «подлинного становления человека», задачу выявления которой поставил К. Ясперс (концепт «осевое время»).

Диана НИКОГЛО

Доктор истории, конференциар, старший научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: nikoglo2004@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЭТНИЧЕСКИХ МАРКЕРОВ И СИМВОЛОВ У ГАГАУЗОВ

Общеизвестно, что этнические маркеры и символы выполняют этнодифференцирующую функцию и являются признаками, по которым происходит «узнавание» любой этнической общности. Этническими маркерами и символами могут быть предметы материальной культуры (элементы одежды, пищи, жилища), явления духовной культуры (язык, религия, обычаи, обряды, народные песни, сказки), природные объекты (горы, реки, деревья, цветы) и т.п. При это границы между понятиями символ и маркер весьма условны.

Маркеры и символы формируются на протяжении всего периода существования этноса, но в культуре некоторых этнических общностей актуализируются не сразу.

У гагаузов актуализация этнических символов и маркеров (не считая языка и религии), как мы полагаем, получила свое развитие всоветский и постсоветский период. В советскую эпоху обозначились такие маркеры этничности гагаузов как народна песня «Оглан», декоративные тыквы (сусаки), инкрустированные художником-графиком П. Влахом традиционным орнаментом. В постсоветский период, характеризующийся небывалым всплеском самосознания гагаузов, формируется наибольшее количество маркеров и символов: волк как символ государственности (непризнанной Гагаузской республики). Функцию маркеров выполняет эмблема фестиваля гагаузского костюма - изображение традиционного ритуального сосуда – «чотра», который является символом гостеприимства. Ежегодное проведение в рамках фестиваля гагаузского вина и Всемирных конгрессов гагаузов конкурса по приготовлению блюда «каурма» также позволяет включить этот элемент в разряд этнических маркеров.

Разумеется, основными создателями маркеров и символов выступает интеллектуальная элита из числа гагаузов, главным образом, творческая ее часть. Писатели и художники фактически явились первыми этническими мобилизаторами, которые в своих произведениях отражали наиболее яркие элементы традиционной культуры, придавая им особую значимость.

Юрий ПИСЬМАК

Архитектурно-художественный институт
Одесской государственной академии строительства и архитектуры, Украина
E-mail: pismakart21@gmail.com

ГЛАС НАРОДА В ЗАЩИТУ АРХИТЕКТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

11 мая 2019 г. на официальном сайте президента Украины была размещена электронная петиция «О введении специальности 195 – Реставрация памятников недвижимого культурного наследия» № 22/052968-еп. Автором (инициатором) петиции выступил А. О. Изотов. В своей петиции к главе государства он отметил, что Постановлением Кабинета Министров Украины от 29.04.2015 г. № 266 «Об утверждении перечня отраслей знаний и специальностей, по которым осуществляется подготовка соискателей высшего образования» было изъято направление подготовки специалистов и магистров «Реставрация памятников архитектуры и градостроительства и реконструкция объектов архитектуры».

Автор петиции обратился к президенту и призвал его ходатайствовать перед правительством страны о внесении изменения в названное выше Постановление Кабинета Министров Украины путём включения в Перечень отраслей знаний и специальностей, по которым осуществляется подготовка соискателей высшего образования, специальности 195 «Реставрация памятников недвижимого культурного наследия», дополнив ею отрасль знаний 19 «Архитектура и строительство». По установленным правилам, для того, чтобы глава государства рассмотрел электронную петицию, необходимо собрать 25000 голосов.

С большим сожалением приходится констатировать, что в отведенный на сбор подписей срок, петиция получила (по официальным данным) 21631 голос в поддержку. То есть не хватило 3369 подписей. На сайте эта петиция значится как «не поддержанная» (народом?). Но отражают ли приведенные результаты «голосования» истинное отношение людей к проблеме спасения «памятников недвижимого культурного наследия»?

В наши дни эта проблема стоит очень остро, а насущная необходимость подготовки высококвалифицированных реставраторов архитектурного наследия осознается все большим кругом не только специалистов, но и лучших представителей широких слоев населения. Бережное отношение к драгоценному культурному наследию своей страны, своего народа – одна из главных составляющих патриотизма.

Алексей А. РОМАНЧУК

Магистр антропологии, научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: dierevo@mail.ru, dierevo5@gmail.com

**«ДЕДЫ» БУЛАЕШТСКОГО ПРЕДАНИЯ И «МОȘII»
МОЛДАВСКИХ ПОЗЕМЕЛЬНЫХ ГРАМОТ**

Ранее нами с И. Н. Тащи было детально проанализировано устное предание, бытующее среди жителей украинского села Булэешть (Орхейский район, Республика Молдова), в котором излагается история возникновения села. Согласно этому преданию, у истоков села находились некие «деды» (гидэ, /g'i'de/), обитавшие в лесах у родников (из'юриў, /iz'worіў/), в землянках (бурдэях, /бурде^нйах/). Предание сохранило и два имени (хотя самих «дедов» было больше; в этой связи привлекает внимание также еще один микропоним в хотаре Булэешть – Инуцова кирнеца, /Інуцова к'ір'неца/) этих дедов. Именно: Тэрба (/Терба/), откуда — микропоним Тэрбова, и Мардарэвэй (/Марда'ревей/), откуда микропоним Мардарэва. Как показал анализ, информация этого предания весьма точно соответствует известным нам историческим данным, и конкретно ранней модели возникновения молдавских сел в результате объединения отдельных «кутов». Сам термин «деды» нами, однако, в контексте анализа предания не рассматривался. Между тем, обращение к молдавским поземельным грамотам показывает, что в них используется аналогичные термины «moșii» (откуда: *moșie* – имеющее среди базовых значений также «teritoriul satului», «(reg) pământ pe care îl are un sat») или «bătrâni» – которым обозначались главы возникающих сел. Таким образом, термин «деды» булаештского предания не только имеет точные исторические соответствия в молдавских поземельных грамотах, но и сам по себе является весьма ценным источником информации о модели, по которой происходило возникновение села Булэешть.

Евдокия СОРОЧАН

Доктор филологии, старший научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: sevdokia@mail.ru

**ГАГАУЗСКИЙ ОПЫТ СОХРАНЕНИЯ И ВОССТАНОВЛЕНИЯ
НЕМАТЕРИАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ**

В эпоху глобализации и утверждения либеральной системы ценностей вопрос сохранения культурного наследия имеет особое значение. С усовершенствованием интернет-технологий современная молодежь как никогда ранее подвержена влияниям других культур, так называемому мультикультурализму, который подталкивает их к разрыву с традициями и культурой их предков и принятию новых культурных

образцов. В связи с этим возникает необходимость в государственной охране и защите культурного наследия, особенно малочисленных этносов, живущих в многонациональном государстве.

Для гагаузского сообщества актуальнейшей проблемой является восстановление исконной этнической культуры, ее сохранение и дальнейшее развитие. В связи с этим в последние годы в Гагаузии наблюдается активная популяризация народных обычаев и обрядов, традиционных народных промыслов и ремесел, гагаузской кухни, забытых детских игр и развлечений и пр. В автономии вновь всенародными стали праздники «Хедерлез» и «Касым», храмовые праздники села, рождественские и новогодние обходы домов. В селах открываются дома-гостиницы в национальном убранстве. Традиционным стал в столице Гагаузии «Праздник вина», на котором каждое село представляет характерные для данного села элементы нематериального культурного наследия. Управлением культуры АТО ежегодно организуются фестивали гагаузской песни, народного костюма, гагаузских ковров, баура и др. Неоценимый вклад в дело сохранения и продвижения гагаузской культуры проводят музеи, культурные центры-этноподворья «Гагауз софрасы», «Карагани», ремесленная школа «Занаатеви», куклы в национальных гагаузских костюмах Л. Тодиевой, уникальные экспонаты, собранные уроженкой с. Чок-Майдан Домникой Акбаш.

На наш взгляд, Гагаузии следует провести инвентаризацию и составить свой Реестр нематериального культурного наследия гагаузов и на уровне автономии создать Комиссию по защите нематериального культурного наследия.

Вячеслав СТЕПАНОВ

Доктор хабилитат истории, профессор,
Орловский государственный университет имени И. С. Тургенева,
Российская Федерация
E-mail: vpstepanovpochta@gmail.com

К ВОПРОСУ О ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ЖЕРТВЕ У НАСЕЛЕНИЯ ЮЖНОЙ БЕССАРАБИИ

Вплоть до настоящего времени у молдаван, болгар и гагаузов, а также части местных украинцев встречаются предания о человеческой жертве, приносимой в ходе строительства любого знакового объекта, будь то дом (прежде всего), крепость (ушло в прошлое) и даже церковь (реже).

Данный обряд носит общеполубанские черты и основан на идее жертвоприношения во время строительства. По мнению исследователей, этот прообраз был перенят жителями Балкан у греков, перейдя к аромунам, болгарам, а затем к венграм и румынам. У последних он оказался наиболее поэтически оформлен, что позволило ему сохраниться в знаменитой легенде о мастере Маноле.

М. Элиаде объясняет совершение жертвоприношения, ради дома которое по его утверждению заключалось в убийстве «перво-первочеловека». Автор доклада, солидаризируясь с В. В. Ивановым высказывает предположение о том, что строи-

тельная жертва изначально была ориентирована на укрепление одушевляемого «гиганта дома», прообраза человека-дома, как центра микрокосма.

На юге Бессарабии возникает обряд строительной жертвы в виде воровства тени. Причем, тень, у гагаузов «тылысым», выбиралась из случайных, у болгар чужих (незнакомых) прохожих у которых строители незаметно замеряли длину тени. Обычно для этого использовался камыш. Который после этого помещали в фундамент строения и продолжали строительство. По народным представлениям, человек, чью тень подвергли измерению неизбежно должен был умереть в течение срока дней.

В контексте рассуждений о роли жертвы интересно рассмотреть ее гендерную принадлежность. Думается, более ранняя форма женской строительной жертвы условно может относиться ко времени матриархальных ценностей. В ходе эволюции общественных отношений жертва трансформируется в мужскую, причем еще раз обратим внимание на статус жертвы своего и чужого. Вероятно, жертва чужого появляется позже. Вспомним о жене (своей) того же мастера Маноле.

Следует отметить масштабность верований в силу подобного рода жертвы еще во второй половине XIX века. Они были столь широки, что привели к массовым волнениям и даже вынудили генерал-губернатора Бессарабской области издать распоряжение, запрещающее воровство теней, во избежание беспорядков.

Ирина ШИХОВА

Доктор филологии, старший научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: shihova@gmail.com

ЕВРЕЙСКИЕ КЛАДБИЩА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЕВРЕЙСКОГО НАСЛЕДИЯ МОЛДОВЫ: АКТУАЛЬНОЕ СОСТОЯНИЕ

Предлагаемый доклад базируется на новейших полевых исследованиях еврейских кладбищ Молдовы, предпринятых автором в 2019 году в рамках сотрудничества с ESJF (European Jewish Cemeteries Initiative).

Исследование обнаружило на территории современной Молдовы около 50 отдельно стоящих еврейских кладбищ и около десятка еврейских секторов на общих кладбищах: разной степени сохранности и разного размера.

Удалось локализовать также около 25 уничтоженных: целенаправленно снесённых в советский или постсоветский период или пришедших в запустение со временем вследствие исчезновения местных еврейских общин – еврейских кладбищ.

Имеет информационную ценность также и «отрицательный результат»: около 70 исследованных бывших местечек, колоний и городов с исторически подтверждённым еврейским присутствием собственных еврейских кладбищ не имели. На карте еврейской Молдовы вырисовывается несколько «кластеров»: больших региональных кладбищ, куда свозили для захоронения умерших из других мест. Такую кластерную функцию для центрального региона выполняло еврейское кладбище

Оргеева, для севера – кладбище в Вэлчинец, для северо-восточной части Молдовы – Вадул-Рашков. Эти кладбища – и старейшие, и крупнейшие (за исключением Кишинёва) кладбища Молдовы, они датируются рубежом XVII-XVIII вв.

Разумеется, исследование позволило собрать не только статистическую информацию о наличии, размере, возрасте и степени сохранности кладбищ, но и огромный сравнительный материал эпиграфического, искусствоведческого, даже материаловедческого характера.

Олена ФЕДОРЧУК

Кандидат искусствоведения,
Институт народоведения г. Львов, Национальная академия наук Украины
E-mail: FOlena@i.u.ua

ДЕСАКРАЛИЗАЦИЯ СВАДЕБНОГО ВЕНКА НЕВЕСТЫ В ЭТНИЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ ПОКУТЬЯ

Значимой составляющей современной этнической традиции украинцев является свадебная обрядность. Ее архаичные черты хорошо сохранились в этнографическом районе Покутье (восточная часть Ивано-Франковской обл.). Важным атрибутом свадебной обрядности покутян остаётся венок невесты, изначально призванный исполнять апотропейную, эстетическую, обрядовую, идентификационную, информационную и др. функции.

Среди древнейших – апотропейная функция – создание сакральной защиты невесты от порчи, кодирование её будущей жизни на долгое и счастливое замужество. Обереговыми смыслами венки украинской невесты наполняли: чеснок, барвинок, базилик, монеты, красные помпоны и ленты. На Покутье в состав свадебного венка входили также бисерные ленты «герданы», в орнаментике которых доминировали мотивы ромба и креста, сочетание которых трактовалось как плодотворный союз женского и мужского начала.

Современные полевые разведки на Покутье фиксируют хорошую сохранность всех перечисленных оберегов свадебного венка невесты. Между тем, опрос респондентов свидетельствует о потере уверенных знаний о символике ключевых элементов свадебного венка, особенно о символике орнаментальных мотивов, выплетенных на герданах.

На утерю значения свадебного венка как сакрализованного оберега красноречиво указывает также анализ местной свадебной обрядности. Ритуал одевания свадебного венка традиционно происходит в пятницу. Он заканчивается благословением родителей. После этого вместе с друзьями одетая в аутентичную народную одежду невеста идет в село и приглашает гостей на свою свадьбу. Возвратившись, невеста снимает венки. На обряд бракосочетания (гражданского и церковного), происходящий в субботу, она является в белом платье и фате. Игнорирование апотропейной значимостью свадебного венка в момент создания семьи указывает на потерю ещё недавно возводимой в ранг сакральных – обереговой функции. Прогнозировано,

десакрализация свадебного венка – путь к утрате других, не менее важных для традиционной свадебной обрядности функций.

Наталья ЮРЧЕНКО

Научный сотрудник,
Институт культурного наследия, Кишинэу
E-mail: natjur13@mail.ru

МАЛОИЗВЕСТНЫЙ ПРОЕКТ ЩУСЕВА ПО ПРЕОБРАЗОВАНИЮ ЦЕНТРА КИШИНЕВА

О том, что А. В. Щусев активно занимался реконструкцией послевоенного Кишинева известно достаточно широко, но при этом упоминаются практически одни и те же объекты: проекты помпезного Дома правительства, более сдержанного в использовании художественных приемов классической архитектуры зданий университетского городка, а также прогрессивный градостроительный проект трехлучевой разбивки территории Кишинева в районе реки Бык.

Однако существует не менее любопытный практически малоизвестный проект, выполненный в государственных проектных мастерских под управлением А. В. Щусева, а именно, так называемая развертка улицы Ленина (ныне бул. Шт. чел Маре), где подробнейшим образом представлены все ключевые общественные и жилые здания, которыми предполагалось застроить центральную магистраль столицы.

Любопытен этот проект, прежде всего своей цельностью, отражающей своеобразную эстетику классической советской архитектуры, так называемого сталинского периода. В духе «сталинского ордера» выполнены не только уже упомянутый Дом правительства, но и такие публичные строения, как Дом Красной Армии, детский дом ЦК Комсомола, библиотека, гостиница, универмаг, почтамт, театр, управление кишиневской железной дороги и др.

Застройка центральной улицы была задумана комплексно и достаточно гармонично, с тактичным включением в ее ареал сохранившихся памятников дореволюционной архитектуры, таких, например, как Кафедральный собор, здания банка (ныне Органный зал) и здания художественного музея (бывш. Дом Херца) и даже лютеранской кирхи, существовавшей на тот момент.

Рассмотрению этого проекта и анализу представленных в нем сооружений и будет посвящено сообщение.

Валерия СУРУЧАНУ

Национальный художественный музей Молдовы
E-mail: lera.art@gmail.com

**МАРКЕТИНГ И ИНТЕГРАЦИЯ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ
В СФЕРУ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛУГ**

В последние годы европейское сообщество определило значимость культурного наследия как необходимый ресурс для устойчивого развития общества. Культура, и в частности, культурное наследие, были признаны бесценным потенциалом для сохранения национальной идентичности и развития устойчивого и благополучного общества, основанного на уважении прав человека, демократии и культурном разнообразии. В связи с новым курсом Республики Молдова на европейскую интеграцию, намечается попытка согласовать приоритеты сектора культуры со стратегиями Европейского Союза. Одним из важнейших приоритетов стратегии Культура-2020 является дальнейшее развитие сектора культурного наследия и музеев, которые должны стать жизнеспособным сектором, способным оказывать существенное влияние не только на социальную, но и на экономическую жизнь страны.

Несмотря на существование многочисленных законодательных и нормативных документов, регламентирующих деятельность сектора наследия и музеев, законодательство в целом можно признать неэффективным. Одна из основных проблем – отсутствие координации между законами и зоной ответственности учреждений. Другим негативным фактором является низкая квалификация управленческого персонала и финансового управления в музеях, где по-прежнему применяются устаревшие подходы. В связи с развитием новой музейной политики музеям крайне важно заявить о себе, в первую очередь, как о культурных и научно-образовательных центрах с широким доступом к коллекциям и научным исследованиям. Музеи должны стать не только местом хранения коллекций уникальных артефактов, но и современным центром для диалога и развития личности. Доступ к музейному собранию, условия для самообразования и общения, творчества и проведения досуга, предоставление информации, помощь в образовательной и просветительной деятельности, реклама и формирование имиджа – вот далеко не полный перечень тех услуг, которые должен предлагать музей своей аудитории. Значительная их часть может быть востребована и оплачена не только музейными посетителями, но и другими потребителями – научными организациями, учебными заведениями, коммерческими компаниями, органами местного самоуправления, благотворительными фондами, средствами массовой информации и др. Таким образом, для выхода из существующего кризиса и достижения музеями основных целей необходимо реформирование системы управления и организации музейной работы с учетом внедрения менеджмента, основанного на достижениях и музейном маркетинге. Также для успешной реализации основных музейных целей, необходимо тесное сотрудничество и партнерство музеев с учебными и научными заведениями, учреждениями культуры, министерством, местными властями, общественными организациями и фондами. В данном сообщении представлено несколько успешных проектов, нацеленных на переосмысление, анализ и продвижение коллекции декоративного искусства Национального Музея искусств Молдовы, которые были инициированы и реализованы Национальным комитетом ИКОМ Молдова в партнерстве с Факультетом искусств и дизайна Педагогического университета им. И. Крянгэ в период 2014–2019 гг.

SUMAR

ANTONIU Marian, <i>Reorganizarea expoziției de bază a Secției de Etnografie și Artă Populară a Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui</i>	15
ARAPU Valentin, <i>Percepția frontierei în comunitățile de pe Valea Prutului în perioada postbelică: interferențe memorialistice și istorico-etnologice</i>	15
ARDELEAN Elena, <i>Particularități în conservarea și restaurarea cărților vechi bisericești. Studii de caz</i>	16
BÎRLĂDEANU Virgiliu, <i>Represiunile staliniste în politica comemorativă a administrației separatiste de la Tiraspol (1990–2019)</i>	17
BODALE Arcadie, <i>Câteva observații asupra localizării Cetății Hmelov și a întinderii Țării Sepenișului</i>	17
BOLEA Zinaida, <i>Travaliul doliului și valorificarea memoriei victimelor regimurilor totalitare</i>	18
BORȘ Veronica, <i>Salvgardarea și valorificarea conținutului de patrimoniu cultural scris din Republica Moldova</i>	18
BRIGALDA Eleonora, <i>Ludmila Toma – perspicace exploratoare a creației artistice autohtone și a timpului în care trăiește</i>	20
BRIHUNEȚ Manole, <i>Bisericile din lemn „Sfântul Ierarh Nicolae” din satul Bălăurești (1807) și biserica „Sf. Arhanghel Mihail” din satul Ciutești (1802) – caracteristici arhitecturale, structurale și decorative</i>	21
BUJOREAN Tatiana, <i>Costumul național moldovenesc în contextul evenimentelor internaționale: anii 1970–1980</i>	22
BUZDUGAN Adriana, Alexandra CEBAN, <i>Comunicarea interculturală în industria ospitalității și turism</i>	23
CAMBOSE Astrid, <i>Politici lingvistice post-totalitare și memorie comunitară</i>	24
CAPCELEA Valeriu, <i>Rolul tradițiilor naționale în materializarea principiului continuității în dezvoltare a generațiilor umane</i>	25
CERCAȘIN Marina, CONDRATICOVA Liliana, <i>Accesoriile din sistemul vestimentar nupțial. Considerații preliminare</i>	26
CERCAȘIN Marina, CONDRATICOVA Liliana, <i>Dicționar de termeni în domeniul textilelor. Studiu de caz: procesele tehnologice de producere</i>	27
CHIABURU Elena, <i>Cartea veche – componentă a patrimoniului cultural național mobil. Studiu de caz: Biblioteca lui G. T. Kirileanu</i>	28
CHIROȘCA Adela, DAIA Cristian, GROSU Rodion, <i>Iconostasul bisericii Înălțarea Domnului din satul Rîșcova, raionul Criuleni (Republica Moldova)</i>	29
CIOBANU Constantin I., <i>O sursă a picturii românești din secolul al XVIII-lea: caietele de modele</i>	30
CÎMPEANU Cristina-Maria, <i>Starea de conservare a depozitului de carte veche al Muzeului Județean Ștefan cel Mare Vaslui</i>	31
CLAȘEVICI Eugenia, <i>Din istoria muzeului de etnografie din satul Crocmaz, raionul Ștefan Vodă</i>	31
COCIERU Mariana, <i>Conservarea patrimoniului cultural imaterial în cadrul arhivelor neconvenționale de folclor</i>	32

COJOCARU Ludmila, <i>Valoarea de patrimoniu a mărturiilor de istorie orală în studierea fenomenului totalitarismului din RSS Moldovenească (1940–1941, 1944–1953). Studiu de caz „Cartea Memoriei”</i>	33
COJOCARU Svetlana, COLESNICOV Alexandru, MALAHOV Ludmila, BUMBU Tudor, <i>Tehnologie de revitalizare a patrimoniului tipărit românesc</i>	34
COSOVAN Veronica, <i>Forme inovaționale de promovare și valorificare a patrimoniului cultural</i>	35
CREȚU Victor, <i>Chișinăul în opera lui Alexei Vasilev</i>	36
DAN Radu, <i>Practici de recuperare și valorificare a patrimoniului bisericesc din Odessa în perioada administrației românești (1941–1944): contribuții recente</i>	37
DEMENTIEVA Diana, <i>Umberto Eco: conceptul „deschiderii” și limitele ei</i>	37
DERSCARIU Georgiana Nicoleta, <i>Restaurarea icoanei „Sfântul Ioan Botezătorul” – colecție particulară</i>	38
DRAGNEV Emil, <i>Câteva particularități ale programului iconografic al naosului bisericii Înălțării a mănăstirii Neamț și poziția ansamblului mural nemțean în arta epocii lui Ștefan cel Mare</i>	39
DRAGNEV Lilia, <i>Practici contemporane curatoriale în prezentarea portretului de artist. Metode contemporane de arhivare și reprezentare</i>	39
DUMITRAN Daniel, <i>Alba Iulia – o perspectivă urbanistică și patrimonială</i>	40
GHEORGHE Viorel, <i>Din patrimoniul istoric al municipiului Buzău</i>	41
GHILAȘ Ana, <i>Perspective inter- și transdisciplinare în cercetarea artei dramaturgice</i>	42
GOTCA Rodica, <i>Videopoezia – o reciclare cyber a poeziei</i>	42
GRATI Aliona, <i>Despre puterea literaturii străinilor de a genera personaje reprezentative ale patrimoniului național</i>	43
HAHEU Vasile, <i>Etape din istoria constituirii vitiviniculturii din Moldova (epocile antică și medievală)</i>	43
HAHEU Vasile, <i>Necropola de la Giurgiulești în contextul culturilor eneolitice din sud-estul Europei</i>	44
HANGANU Aurelia, <i>Lingviști basarabeni: Silviu Berejan și Vasile Bahnaru</i>	45
ICHIM Traian, <i>Zenaida Pally – o voce de excepție dăruită splendorii muzicii</i>	46
IOVU Elisaveta, <i>Imagologia literară: Școli și reprezentanți</i>	46
ISCHIMJI Ana, DANILA Victoria, <i>Meșteșugurile de prelucrare a pieilor de la o meserie din pasiune la una pentru tradiție</i>	47
JABINSCHI Ion, <i>Avem sau nu nevoie de reamplasarea panoului din mozaic „Arta (atributele artei)” de Mihai Burea</i>	48
JABINSCHI Ion, <i>Promovarea tehnicii mozaicului – cea mai rezistentă tehnică a picturii murale și perceperea vizuală a compozițiilor monumentale</i>	48
LUȚEV Oxana, <i>Reprezentările grotescului în poezia lui Nicolae Esinencu</i>	49
MALCOCI Vitalie, <i>Abordări constructiv-decorative în arhitectura formelor mici create de meșterii populari din Moldova</i>	50
MIRON Marina, MIRON Viorel, <i>Conservarea patrimoniului cultural construit: experiența și bune practici europene aplicate în Republica Moldova</i>	51
MIRON Viorel, MIRON Marina, <i>Legende locale ca instrument de educație în spiritul promovării patrimoniului cultural imaterial în destinațiile turistice</i>	52

MITROF Marius, „La pas prin grădina publică în Galații de altădată” sau despre o cultură a memoriei și valorificarea patrimoniului cultural gălățean	52
MOȘNEAGU Mina-Adriana, <i>Stegobiumpaniceum</i> (Insecta, Coleptera, Anobiidae) în colecțiile de carte veche bisericească din Moldova (România)	53
MUNTEAN Aliona, <i>Colecția de fascimile a edițiilor lui Franciscus Scorina – exemplu de valorificare a patrimoniului de carte european</i>	54
MUNTEANU Angela, <i>Estetica genului peisajer reflectat în creația pictorilor din Moldova în diferite perioade istorice</i>	55
OPRIȘ Ioan, <i>Patrimoniul cultural de ieri, de azi și de mâine – avuție națională neperesabilă</i>	56
OSTAPOV Alina, <i>Politicile de stat ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești – instrument de reglementare a patrimoniului arhitectural</i>	57
PALIHOVICI Iuliu, <i>Satele Vadul Rașcov și Rașcov: istorie și destine ce le unește</i>	58
PĂDUREAC Lidia, <i>Rememorarea foametei din RSS Moldovenească în post-totalitarism: caracteristici și controverse</i>	58
PETRENCU Anatol, <i>Memorialistica Gulagului – parte a patrimoniului universal</i>	59
PINTILEI Elena, <i>Publicațiile științifico-bibliografice ale Bibliotecii Naționale – parte a moștenirii culturale</i>	60
PÎRNĂU Ludmila, VORNICU Nicoleta, DIACONU Vasile, <i>Un vas de cupru medieval descoperit la Cetatea Neamțului</i>	61
PLĂMĂDEALA Ana-Maria, <i>Neoromantismul cinematografic: reactualizarea paradigmatelor estetico-filozofice ale culturii</i>	62
PLOȘNIȚA Elena, <i>Reflecții despre stat și valorificarea patrimoniului</i>	62
POPA Ștefan, <i>Proiectarea ecologică în designul interior din Republica Moldova</i>	63
PROCOP Natalia, <i>Motivele populare în creația Lidiei Ceban-Boico</i>	64
PROCOP Natalia, <i>Postmodernismul în creația Nataliei Ciornaia</i>	65
ROCACIUC Victoria, <i>Grafica de carte în creația artiștilor plastici Simion Zamșa și Elena Karacențev</i>	65
RUSU Mariana, <i>Reflectarea obiceiurilor calendaristice de iarnă în presa din RSS Moldovenească</i>	66
SAVU Ovidiu, <i>Mureșenii – o dinastie culturală în Transilvania</i>	67
SILVESTRU Diana, <i>Rolul BND Moldavica în accesul, vizibilitatea și utilizarea patrimoniului cultural național și european în mediul digital: tendințe principale și factori de schimbare</i>	68
SÎRBU Ghenadie, SÎRBU Livia, <i>Cercetările arheologice de ieri – noile tehnologii de azi</i>	69
ȘIMANSCHI Ludmila, <i>Hora satului în spațiul basarabean: contexte politice și culturale</i>	69
ȘIMANSCHI Ludmila, <i>Miza poeziei actuale și valorile succesive generaționiste</i>	70
ȘLAPAC Mariana, TABAC Silviu, <i>Două exemple remarcabile de arhitectură postmodernă la Chișinău</i>	71
TĂNASE Mircea, <i>Muzeul parașutiștilor – un patrimoniu ca argument pentru viitor</i>	72
TEODORESCU Elena-Sidonia, <i>Jean Monda (Ploiești 22.01.1900 – București, 11.09.1987)</i>	73

TOCARCIUC Alina, <i>Aspecte de valorificare a tehnicilor de decorare a textilelor tradiționale basarabene în contextul formării identității culturale</i>	73
TOSTOGAN Aliona, <i>Proiectul „Salvgardarea hrisoavelor basarabene din perioada țaristă (1812–1917)”</i>	74
TRIFAN Aurelia, <i>Conversia ca strategie arhitecturală de dezvoltare durabilă a complexurilor vitivinicole din Republica Moldova în condițiile actuale de integrare în cluster-ul turistic</i>	75
ȚURCANU Senica, <i>Note pentru un proiect de valorificare a patrimoniului cultural: „Peisaje arheologice eneolitice. Așezările culturii Cucuteni și mediul lor natural și antropic”</i>	76
ȚVIRCUN Victor, <i>Soarta averilor lui Cantemir în Rusia</i>	77
UNGUREANU Elena, <i>Trei decenii de World Wide Web</i>	78
URSU Valentina, <i>Învățarea și valorificarea patrimoniului cultural prin intermediul Școlii de Artă și Patrimoniul: experiența Franței</i>	79
XENOFONTOV Ion Valer, <i>Colecția Richard Koch, parte componentă a patrimoniului mondial</i>	79
ZAICOVSCHI Tatiana, <i>Simbolismul fenomenelor naturale în cântece folclorice ruse din Republica Moldova ca reflectare a conștiinței etnice</i>	81
BOINCEAN Boris, DENT David, <i>The Typical Cernozem Soils of the Balti Steppe as World Heritage</i>	82
BUJOREAN Evelina, <i>Elements of traditional architecture in wood – finger print in modern architecture</i>	82
CEASTINA Alla, <i>The grave of the son of the leader of the Serbian people in Chisinau: the history of one modest monument of the first half of the XIX century and its preservation with the participation of the Royal Academy of Sciences of Serbia</i>	83
COCIERU Mariana, <i>Initiation scenarios in traditional mentality</i>	84
DANILA Victoria, ISCHIMJI Ana, <i>Durability product and impact on promoting sustainable production</i>	85
NEMȚEANU Irina, <i>Searching for a (local) Jewish urban specificity in the Polish-Ukrainian space</i>	85
NEMȚEANU Ruxandra, <i>Reflections of the Bauhaus movement in the architecture of Horia Creangă</i>	86
VORNICU Nicoleta, <i>Research and education for the authentication, conservation and restoration of cultural heritage</i>	87
ENI Mihaela, <i>Textul științific academic din perspectiva lingvisticii textuale</i>	88
АЗИЗОВ Ахрорбек, <i>Образ птицы в традиционной культуре узбеков Ферганской долины (на основе полевых материалов)</i>	90
БОЛЮК Олег, <i>Контурная полихромная резьба как локальный маркер этнической идентичности западных украинцев</i>	91
ГЮЛЬ Эльмира, <i>Народная и профессиональная художественные традиции в прикладном искусстве Узбекистана: исторический дискурс</i>	92
ДАМБЬАН Виктор, <i>Начало научного изучения Кишиневского погрома 1903 г. в рамках АНМ и возрождение национальной идентичности евреев Республики Молдова (начало 90-х гг. XX в.)</i>	93

ИЖБОЛДИНА Ирина, Повседневность как предмет художественной литературы: репрезентация феномена «провинции» в литературном дискурсе бессарабских очерков А. Т. Аверченко и А. М. Федорова	94
ИЛЬВИЦКАЯ Светлана, ЖИЦА Петр, Архитектура новых объектов в контексте исторической среды в пост-тоталитарном обществе Сербии	95
КАРА Надежда, Топонимы в песенном фольклоре болгар Молдовы и Украины как номинация «своего» и «чужого» пространства	96
КВИЛИНKOBA Елизавета, Опыт сохранения в Гагаузии культурного наследия на примере праздника ХЕДЕРЛЕЗ	97
КОВАЛОВ Александр, Особенности современных народных праздников и обычаев болгар Республики Молдова	98
КОЖУХАРЬ Виктор, Древний этап формирования украинцев Молдовы как этнической общности (до формирования Молдавского государства)	99
КОЖУХАРЬ Екатерина, Святвечерние обряды с кутьей в традиционной культуре украинцев Республики Молдова	100
КУШНИР Жозефина, Выявление элементов картины мира, формируемых мифологическим сознанием, как инновационный подход к исследованию мемуаров	101
НИКОГЛО Диана, Особенности формирования этнических маркеров и символов у гагаузов	102
ПИСЬМАК Юрий, Глас народа в защиту архитектурного наследия	103
РОМАНЧУК Алексей А., «Деды» булаештского предания и “тоșii” молдавских поземельных грамот	104
СОРОЧАН Евдокия, Гагаузский опыт сохранения и восстановления нематериального культурного наследия	104
СТЕПАНОВ Вячеслав, К вопросу о человеческой строительной жертве у населения южной Бессарабии	105
ШИХОВА Ирина, Еврейские кладбища как составляющая еврейского наследия Молдовы: актуальное состояние	106
ФЕДОРЧУК Олэна, Десакрализация свадебного венка невесты в этнической традиции Покутья	107
ЮРЧЕНКО Наталья, Малоизвестный проект Щусева по преобразованию центра Кишинева	108
СУРУЧАЛУ Валерия, Маркетинг и интеграция культурного наследия в сферу социально-экономических услуг	109